

Ця історія відбувалася років десять тому, коли я був ще юний, як весняна трава, коли в голові гуляли вільні вітри і коли ми, вулична компанія — Олег, Юрко, Геннадій та я — мали головний інтерес: дівчат, тобто відчували особливу спраглисть до того племені й дурманилися через те, як березневі коти. Сходилися на вулиці чи в когось удома, щоб пограти в карти, часом у шахи, а в основному, щоб розказати один одному про свої любасні подвиги, бо кожен із нас, за винятком Юрка, відривався вряди-годи від гурту і поринав у захоплюючі пригоди. Зрештою, ніхто з нас сталої дівчини спершу не мав та трохи й остерігався мати. Наблизилися до нашого хлоп'ячого гурту троє дівчат із нашої-таки вулиці: Лена, Марта і Оксана, кожен із нас перефліртував із кожною з них, але глибших стосунків між нами поки що не виникало. Отож ми залишалися друзями, а хвилюючих любовних пригод шукали поза межами рідної вулиці: в центрі, й у парку з його танцмайданчиком, і де тільки можна. Школу ми вже закінчили, при чому одночасно і в одному класі — це також було кріпильним каменем нашої дружби. З нас чотирьох тільки я вступив до педагогічного інституту. Олег навчався в автодорожному технікумі, Геннадій їздив на старій, що ледве дихала, вантажівці, яку ми залюбки використовували для "викидів", як казав Юрко, за місто, тобто колективних гулянок із дівчатами.

І ось тоді з'явилася на нашій вулиці горбунка Зоя. Вона з матір'ю чомусь обміняла міську квартиру на околичну й поселилась у Білому домі — єдиній двоповерховій споруді нашого закапелку, в тому-таки будинку жив, до речі, і Геннадій, і саме він звідомив нам про новину.

— Дівка, я вам скажу, — мовив Геннадій, — клас! Красивішої не бачив! Тільки шо з горбом, — і він заіржав, показуючи кінські зуби, за ці зуби й за іржання ми прозивали Геннадія Конякою.

— Підбий до неї клинці, коли така гарна, — сказав Юрко.

— До горбатої? — вирячив очі Геннадій. — Ну, це діло не пройде. Але красива, як сатана.

Геннадій говорив суржилом, оскільки був "робочий клас", ми ж із Юрком говорили правильно, хоч Юрко ніби теж був "робочий клас", але хлопець він розвинений, я б сказав, інтелігентний; я ж був інтелігентом із походження — мати моя вчителька. Олег же говорив жаргоном, який він вважав російською мовою і чомусь через це відчував над нами зверхність. Але це було вряди-годи, мовну проблему ми поміж себе погоджували, в основному, безконфліктно — кожен говорив, як йому хотілося, хоч, можливо, завдяки "мовній проблемі" я з Юрком товаришував ближче, ми навіть мали сяку-таку національну свідомість, навіть цікавилися українською літературою, що потім Юркові вилізло боком.

Але хочу розказати не про те. Генчина оповідь про горбунку-красуню мене чомусь зацікавила, може, тому, що я особа трохи романтична, отже, це й викресало в мене іскру: мені уявилася поетична душа з трагічним комплексом од своєї неповноцінності, яка любить книжки, поезію й повна високих почуттів та поривань — те, що вона горбата, може цілком тому сприяти.

Признаюся, я не є ловеласом, схильним до невпорядкованих, як то кажуть, стосунків із особами жіночої статі — просто шукав поміж них дівчини "із душею", але поки що такої не зустрів. Із трьох наших вуличних подружок мені найбільше подобалася Оксана, може, через її поетичне ім'я, а може, тому, що вона мала терпіння вислуховувати мої теревені про "високі матерії", як висловила Марта. Лена взагалі вважала, що я зануда, її інтереси далі вдягачки, танців і фліртів не сягали, отож я з нею тільки раз поцілувався й потискався, але досить їй було заговорити (тоді в неї з рота починала сипатися у швидкому темпі нудна полова, та й говорила вона такою ж мовою, як Олег), я втратив до неї будь-який сексуальний інтерес; вона, до речі, це швидко завважила, і ми з нею більше не цілувалися і не тискалися. Олегові вона підходила найбільше, отож коли він виходив із чергової своєї любові, а нової ще не мав, тісніше сходився саме з нею, і вони займалися, як ми казали, "лінивим

коханням", тобто зустрічалися, цілувалися й тискалися, але без взаємних зобов'язань.

Марта була серед них найпростіша, говорила суржиком і найбільше підходила Геннадію, саме з нею він теж сходився в перервах між яскравішими захопленнями. Юрко пари собі для "лінивого кохання" не мав, та й до "гарячого" також, — отож коли ми вуличними подружками поміж собою обмінювалися, тимчасово ходив із котроюсь із дівчат, і це ми робили для того, щоб він не відчувався поміж нас ображеним; дівчата ж залюбки на це йшли, очевидно, для різноманітності, та й прийнято таке було в нашій компанії. Отак і трималося наше гармонійне товариство, хоч більш різних людей, ніж ми, годі було б знайти, і від того всім, здається, було добре. Але кожен із нас, хлопців, мріяв, що він незабаром знайде свою принцесу, отож і кидалися в найдурніші любовні пригоди, але всі вони ставали скороми-нущими і згоряли, як солома, а ми в них.

Горбунку Зою я побачив досить швидко по тому, як вона переїхала на нашу вулицю, — саме тоді хворів на сплін. Тобто відчував меланхолійну неприкаяність, зранку в мені починала грати печальна музика, чомусь почав прокидатись о сьомій годині ранку; гуло тіло, трава біля річки покривалася блискотливою росою, що стріляла в очі золотими і срібними спалахами; ішов через кладку, переходив на острів у міжріччі, де сиділи рибалки, і блукав там: велике негаряче сонце стояло на сході й лило на мене потужне світло, в якому я потопав, ніби в жовтій купелі, а потім, коли приходив додому, апетиту в мене не було, і мати на мене сварилася, а музика в мені не вгавала і починала переростати із сумної у трагічну. Я лягав на ліжку, вмикав програвача і слухав Моцарта, Сен-Санса, часом Бетговена чи хори Леонтовича, і в мені народжувалося щось на межі між силою та знесиллям, бажанням стрибати вище голови і ще більшим бажанням узагалі не рухатися.

Саме в такий момент я й побачив горбунку Зою. Наш дім стоїть вікнами на вулицю, вхід до нас — із двору, за яким сад із альтанкою, отож я маю змогу підійти до вікна і дивитися, хто нею проходить, а коли проходить дівчина, то до вікна підскакую обов'язково, — це в мене стало

звичкою. Отже, я побачив Зою і миттю опинився біля шиб. Дівчина невисока, але з міцними, стрункими, бездоганними ногами, одягнута в простеньку спідничку і чорний піджак. Була вона й справді горбата, але не так щоб дуже — горб був біля шиї, близько до правого плеча. Дівчина ніби відчула мій погляд, бо миттю повернула голову, і я завмер уражено: обличчя в неї виявилось воістину прекрасне. Тонке, ніжне, якесь осяйне, з великими очима, з класичним невеличким носиком, з у міру повними губами. Зоя зирнула на моє вікно, хоч і не могла мене бачити, хіба якусь тінь, і мене облило темним різким вогнем. Це тривало тільки мить, але я отетерів. Стояв, мов бевзь, і дивився, як вона йде. А йшла особливо: гінко, сміливо, при цьому вся постать її виточувала якусь енергію — не було в ній скованості, а якась виклична виказність, ніби спеціально виставлялася: дивіться, мовляв, я отака! Признатися, сам я людина не вельми енергійна, через що люди енергійні мене завжди вабили і викликали трохи заздрісне захоплення — мимоволі згадалися Геннадієві слова: "Дівка, я вам скажу — клас! Красівшої не бачив! Тіки шо з горбом!" — і почув виразно Геннадієве іржання, навіть його кінські зуби побачив. "Маєш рацію, Генко, — подумав я. — Дівка — клас, хоч і не без ущербу!" Приблизно те саме враження справила вона на Юрка.

— Дивовижа. — сказав він. — Це ж треба, щоб так з'єдналася краса і потворність.

— Троянда й колючки, — додав я.

— А от міня ущербність не восхіщаєт! — сказав Олег і припалив сигарету. Випустив дим і вдавав, що обличчя в нього холодне і непроникне. Всі ми ч>дово бачили, що він бреше, бо коли брехав, то бажав, щоб обличчя в нього ставало холодним і непроникним.

— Да, коли б не горб, — показав кінські зуби Геннадій, — я б її з удовольством трахнув!

— А з горбом не хатіш? — скривив губи Олег. — Без удовольствія!

Ми, як завжди, засміялися, а найголосніше Генка Коняка, могутньо покриваючи іржанням наші масні хихоньки.

— Це ще треба подумать і звесить, — сказав він.

Ми сиділи в Юрка, бо найчастіше збиралися таки в нього

— мав власну кімнату, та й батьки були не проти. Я теж мав власну кімнату, але мати моя не переносила, коли друзяки збиралися в мене, при тому самі хлопці, не кажу вже — разом із дівчатами, й дулася.

— Якись у тебе дивні друзі, — казала вона мені. — Ще Юрко

— куди не йшло, але ті два — що ти з ними можеш мати спільного?

Можливо, мала рацію: ні Олег, ні Геннадій тим більше, розумом та й манерами похвалитися не могли, були це простуваті хлопці, тобто були ми дорогами різними (як прочитав я в творі свого земляка, якому, до речі, й переновів оцю історію, через що й записує він її не від свого, а від мого "я"), але так уже склалось, я не вельми з того журився, та й усі ми, — молодість поблажлива; нас, зрештою, з'єднувала в компанію не спільність інтересів, а спільність вікова, тобто насущна потреба в молодому товаристві, а що інтереси в того товариства юнацькі, то це нас задовольняло.

Перед цим у мене трапилася не так любов, як катавасія. Саме тоді модні стали дискотеки. На одну із них я потрапив разом із гуртом своїх однокурсників. Одбувалося те дійство в підвальчику, де стояли столики з коктейлями, тістечками та бутербродами. Грала світлова музика, тобто мелодія супроводжувалася різнобарвною мигачкою. Нам показували щось на зразок дійства, яке мало бути смішне, натомість виявилось дурне й примітивне, верхом якого стало те, що якийсь прищавий молодик ударяв другого ножем і з нього лилася кров — якось вони те штучно чинили. Ясна річ, були і танцюльки, бо для них дискотеки і

влаштовувалися, також із мигалкою. Ми стрибали як чорти, а найбільше викаблучувалася одна дівчина. Саме її надзвичайна рухливість та невтомність мене й привабила: я до неї почав підбивати клинці, зрештою, ми вискочили в ніч і запоем, безтямно цілувалися. Дівчина спрагло горнулася до мене і готова була, здається, віддатися тут-таки, на брудному дворі, на вечірній, кажучи поетично, росі, але я з такими речами був обережний, щоб не влипнути, як говорила моя мати, "в історію". Відтоді дівчина не давала мені спокою, підстерігала мене біля інституту, писала жагливі листи, і я вже не знав, як від неї відпекатися. Зрештою вчинила мені на вулиці прилюдний скандал, і я тікав од неї, як пес, котрий нашкодив. У підсумку вона мене зненавиділа, і коли ми випадково здибалися (вчилась ж бо в нашому інституті), то обличчя її спотворювалося, і вона плювала мені вслід чи в мій бік. Ні, дівчина аж із таким темпераментом мені не підходила, ба більше, ще переказувала через дівчат: коли я до неї не повернуся, то вона мене отруїть або ж розіб'є мені голову — о, воістину, мене вабили сильні особистості, але не до такої міри. Врятувало мене те, що відшукався інший любитель сильних вражень, і дівчина перенесла весь шал на нього, цілком про мене забувши, — міг полегшено зітхнути.

І ось тепер, коли ми говорили про горбунку Зою, щось мені застережно зойкнуло в душі: увіч здалося, що вона має щось спільного із тією Клавою, так звали моє дискотекове тимчасове захоплення. "Будь обережний!" — сказав я сам собі.

Куди простіше з Оксаною, з моїм "лінивим коханням" до неї. Вона була чудова тим, що сама говорила небагато, а вміла, як я казав, вислухати іншого, ба більше, навідними запитаннями, часто, признаюся, вельми наївними, бо розвитку була навзагал невисокого, не лише вміла підтримувати розмову, а ніби її спонукала. Отже, в Оксані я знайшов об'єкт, перед яким міг виговоритися. Через це ми блукали годинами по околичних завулках, по приріччю, острові, ходили до скель: Чотирьох братів чи Голови Чацького; коли ми зупинялися, я пробував її цілувати, але вміла якимось вправно мене розхолоджувати, бо коли запалювався, вона з обіймів не виривалася, але обличчя відвертала і казала прозаїчно:

— Цілюються і обнімаються, коли люблять! — річ у тім, що я їй цього жодного разу не казав.

Миттю приходив до тями, випускав її з обіймів, і ми знову мирно гуляли, а язик мій молів, а вона мовчазно йшла обіч, і тільки вряди-годи ставила запитання чи з чогось наївно чудувалася — одне слово, позитивно і підбадьорливо реагувала на мої теревені. Інколи, правда, ставала поступливіша — тоді ми без особливої пристрасті цілувалися, — дозволяла мені мнути собі груди, але нижче рішуче не допускала. А коли ми після того прощалися, проказувала ніби байдужне:

— Ти сьогодні був трохи сміливіший!

І мене трохи чорти не брали за оцю її спокійну розсудливість. Із появою ж горбунки Зої на нашій вулиці зі мною почали творитися досить дивні речі. Ми у своєму хлоп'ячому товаристві дійшли цілком одностайної думки, яку примітивно висловив Геннадій: "Коли б не отой горб...", і так далі, і це зрозуміло: нам, цілком нормальним фізіологічним хлопцям, була неприпустима думка мати до тієї калічки сексуальний потяг, яка б не була вона красуня. На цьому можна було би заспокоїтися, але справа, як виявилось, була складніша: горбунка Зоя почала чомусь приходити в мої сни, правда, у зміненому вигляді, тобто без отієї прикрої фізіологічної вади, струнка і прегарна, і це почало повторюватися з дивною методичністю. Інколи вона входила в двері моєї кімнати (звісно, у сні), де я сидів чи лежав, інколи проникала через стіну чи влазила у вікно, і її обличчя, коли дивилася на мене, дивно осявалося: я дивився на нього і не міг надивитися, при цьому тіло моє сковувала нерухомість, особливо, коли починався сеанс стриптизу, що також відбувалося неодмінно. Скидала спершу піджака і граційно прокручувалася, ніби була на сцені, тоді розстібала блузку, повільно звільнялася від неї, так само чинила і зі спідничкою, знову прокручувалася, а тоді ритмічно звільнялася і від решти одягу, аж доки не поставала переді мною, напівзавмерлим, у всій красі розкішного, бездоганно збудованого тіла. Я відчував, що на мене починає накочуватися хвиля п'їтьми, хоч тіло її сяяло мов срібне чи золотисте, воно наближалося разом із отією п'їтьмою, і я аж починав

хапати ротом повітря, якого мені катастрофічне бракувало. Тоді чув її сміх, якийсь гострий, рипучий і неприємний, і її рука простягалася до мене, дивно видовжуючись, і починала обмацувати мені тіло, і я прокидався злякано, чуючи, як голосно тахкоче в мене серце. Інколи наближалось саме її обличчя, прекрасне, як у богині, зі сліпучими магнетичними очима, і її вуста починали жагливо мене цілувати, а часом те обличчя починало здвоюватися: одне її власне, а друге — Клавине, і знову страх мене проймав, водночас і якась неземна осолода.

Ці сни, вочевидь, були результатом того, що в мене — канікули, я сиджу без діла, а Зоя, здається, також була без діла, а ще й узяла звичку регулярно дефілювати попри моє вікно, і я неодмінно до того вікна підскакував, а вона ніби те знала і неодмінно повертала в мій бік прегарне, таємниче, ояснене обличчя, і, ніби окропом, обдавала поглядом темних чудових очей, а тоді спокійнісінько ішла далі, поблискуючи витонченими у своїй бездоганній формі ногами і зовсім не нитячись зі своєї вади. І я потрапляв у якесь незбагненне очарування, забуваючи цілком про її ущербність, а потім те обличчя пливло переді мною, до речі, зовсім не було воно схоже на Клавине, бо Клаву гарною не назвеш, скоріше навпаки, Клавою я ніколи не зачаровувався, а тільки звабився її енергійною наступальністю, що хлопцеві може бути приємно тільки короткочасно, а згодом і спротив викликає. Тут же все було інакше, але й тут я не міг позбутися дисгармонійного розламу: красиве й потворне побіч, як сказав Юрко, вабило мене і відштовхувало, при тому очаровувався я тільки гарним, відчуття ж потворного відганяло мене від вікна вглиб кімнати, де стояв на ослінці програвач і де крутилася платівка з чудовою моцартівською музикою, легкою і ясною, як найпрекрасніший ранок, у якому є тільки краса і нічого потворного.

Кілька слів про Юрка. Коли розповів я йому про свої сни, він раптом почервонів. Це була виняткова річ, щоб Юрко почервонів, і я відразу зметикував, чому.

— Що, Юрчику, — спитав лагідно, а трохи і єхидно, — і до тебе приходить?

— Іди к чорту! — мовив Юрко.

— Та це просто цікаво, — проказав, а власне вигукнув я, мов півник.
— Розкажи!

Розповів не відразу. Посидів набурмосений, а тоді признався. Але приходить вона в його сни інакше, сказав. Приходить у його сни, сказав, гріховно. І простіше. Тобто кидається до нього в ліжку, і вони починають таке вичворяти — не розкажеш. Але він ніколи з нею не кінчає, бо в певний момент вона розчиняється в руках, як димова, і зникає.

— Це так дивно, — завершив Юрко, і вже не був червоний, а радше блідий.

Тоді я відчув у себе інтерес слідчого.

— Але реальну ти її вдень бачиш?

— Звичайно, — сказав Юрко. — Лазить без кінця перед моїми вікнами.

— І дивиться у твій бік?

— Ну да, — мовив Юрко. — Ще й як!

— А в Геннадія і Олега так само? — спитав я.

— Це мені невідомо.

— Нічого не казали? Юрко смикнув плечима.

— Я їм теж нічого не казав.

Я вже говорив, що в нас прийнято оповідати один одному любасні історії і сни, саме такі розмови нас найбільше і єднали. За цей час, відколи все почалося, ми разом не сходилися, але поодинці здибувалися, входили в балачки, але про горбунку Зою і в мене з ними розмови не виникало.

— Це все дуже цікаво! — наголосив я. — Нам треба зустрітися...

І ми зустрілися. Геннадій висловився, як завжди, просто й лапідарно:

— Да, вона відьма! Ма'ать, і хвостяра є. І воппце вона вночі літа.

— Як так літа? — спитали ми з Юрком в один голос.

— Ну, так, як усі відьми. Через комина, на вінику.

— Може, на мітлі? — поправив я.

— Не, на вінику, — сказав Геннадій і заіржав по-конячому. Ми розсміялися також, за винятком Олега, той залишався серйозний і відсторонений.

— А до тебе в сни вона приходить? — спитав я Геннадія.

— Конєшно, — мовив Геннадій. — І я її трахаю.

— Ну, а в тебе? — спитав я Олега.

Той спокійно витяг пачку сигарет, взяв одну, всунув до рота і чиркнув сірником. Випустив хмарку диму і забажав, щоб його обличчя стало холодне й непроникне.

— Я не такой ізвращенець, как ви, — сказав зарозуміло. —
Ущербність міня не восхіщаєт.

Отже, Олег брехав. Даю голову на відсіч, що й до нього приходила уві
сні горбунка Зоя — це було написано на його роблено холодному й
непроникному лиці.

— А під твоїми вікнами вона ходить? — спитав я тоном слідчого.

— Канєшно, — сказав Олег. — Но чіхать я на нійо хотел! І вопще, што
ето ь нас за дурацкій разговор?

Але розмова в нас не була "дурацька". Випадало, що ми всі якось
дивно потрапили на гачки горбунки Зої, усіх вона знеиокоїла, і всі ми
борсались у якійсь сітці, сплетеній із обри-дження та захоплення.

— Та шо там казать, — як завжди просто підсумував Геннадій. —
Чарує, зараза!

— Що значить чарує? — наївно спитав Юрко.

— Ну, це коли не хочеш, а тягне, — сказав Геннадій і заіржав.

2

Сходин, ігор у шахи та карти, балачок було замало, щоб
підтримувати нашу компанію, були ми народ різноякий, тож часом
влаштовували гулянки, інколи офіційно, коли святкували чийсь день
народження — тоді збирались у винуватця події, а часом виїжджали з
магнітофоном, дівчатами і пляшками на природу, використовуючи для
цього Геннадієву вантажівку, але й тут була незручність: за кермом
Геннадій пити боявся, щоб не потрапити, як він казав, "у тюрягу", а коли
хтось п'є, а хтось ні, то й веселощів добрих не буває. Зрештою, ми жили
на околиці, притиснутій до річки, досить перебрести її чи пострибати

греблею біля колишньої водокачки, і ми опинялися на безлюдді, а видряпавшись на гору, в полі, можна було знайти захищене місце і віддатися вільно гульті. Але й тут була своя незручність, бо дівчат було троє, а нас — четверо. Без дівчини ніби залишився Юрко, до речі, найскромніший серед нас і єдиний досі незайманець, бо всі інші з компанії вже пройшли це перше коло пекла, як висловлювався я, а з дівчат утримувала цноту тільки Оксана; Марта з Леною цей бородатий закон давно порушили. Юрко, правда, часом з котреюсь із них гуляв — це ми влаштовували, щоб не відчував себе обділеним і відокремленим од компанії, але не взяв навіть Марти, через яку всі ми троє перейшли, бо вона з того проблем не робила. Лєна ж найбільше тяглася до Олега і, здається, його бажала скрутити, тобто з "лінивої любові" переключити на чинну, активну, через що йому тільки й віддалася, але Олег так просто не здавався, заявляючи з холодною непроникністю:

— А для чіво мене нада одна, када можна папробовать много. Молодость нада прожить.

Отже, ми вирішили організувати гулянку, а коли зішлися з дівчатами, щоб обговорити це, Марта сказала:

— А що, коли візьмемо з собою горбунку Зою? Вона хоче в нашу компанію. Юрка, ти согласний?

— А чому я? — обурився Юрко.

— Ну, сам знайш, нас трох, а вас чотирох, — сказала, не моргнувши Марта.

Пропозиція нас заскочила. Виявляється, горбунка Зоя вже знала про нашу компанію, познайомилася з усіма трьома дівчатами, і через них почала до нас втиратися; принаймні дівчата наші в один голос сказали, що вона непогана і що вони їй в компанію взяти згодні. Чому вони стали такі однодушні, зрозуміло: кожна вже серед нас намітила собі партнера,

як саме, я вже сказав, отже, перекидатися від одного до другого, як це було в нас прийнято, вже не так і хотіли.

— Я —за! — сказав Геннадій Коняка і заіржав. — Не женитися ж тобі, Юрка, з нею?

— Мне это до лампочки, — озвався Олег. — Как хотіте! Отже, він погоджувався також. Я ж відчув глухе хвилювання,

якого до ладу не збагнув, бо чого мені хвилюватися, коли і дівчина в мене для гулянки є — Оксана, та й Юркові горбунка призначалася, принаймні цього разу. Але я знав закони нашого товариства: ми хоча й кріпилися біля котроїсь дівчини, але для різноманітності дівчатами не раз мінялися, принаймні я перекидався залюбки від Оксани до Марти, і то з резону простого — Марта була доступна, а з Леною, як казав, лишень раз пофлір-тував — без погодженості. Отже, згодом мав би ввійти у якісь стосунки із горбункою Зоєю, ах, це було якось... небезпечно чи що? У глибині душі вже зараз я сумнівався, що з Зоєю можлива "лінива любов" — надто вона всіх нас переколошматила. А ще я подумав, що Зоя, можливо, провівши перший акт чарування, як висловився Геннадій, і, по-моєму, небезпідставно, переходила до акту другого, тобто вправно знайшла через наших дівчат лазівку до компанії і настійливо хоче до неї втиснутися — чого ж вона відтак хоче? Саме ця її, як на мене, цілеспрямована настирливість і насторожувала найбільше.

— То що ти? — спитала Марта.

— Хай Юрко вирішує, — ухильно відповів я, намагаючись через невеличку хитрість врятуватися. — Для нього ж вона призначається.

— А я не хочу! — мовив гостро Юрко, все ще червоний як ніон. — Хай мені буде Оксана, а Зоя — йому!

І він ткнув у мене пальцем, як ножем.

— А ти мене спитав, чи я хочу? — обурилася раптом Оксана, чим здивувала мене, і я подумав: чи не хоче і вона перейти зі мною від "лінивого кохання" до активного?..

— А хіба ні? — здивувався Юрко; раніше Оксана з ним залюбки гуляла, і, по-моєму, знаходила більше спільної мови, як зі мною.

— Ні! — різко відповіла Оксана.

Юрко неймовірно знітився, аж очі опустил. І я збагнув: треба втрутитися, інакше ми розсваримося. Загалом, моє становище в компанії особливе, я був неоголошеним лідером, і це всі мовчки визнавали. Тому я заплескав у долоні, обірвав розмови і сказав:

— Стоп! Стоп! Подаю свій голос: я за! А кому вона дістанеться, кинемо жеребка. Хто не згоден?

Усі полегшено зітхнули. Окрім того, цікаво стало: кому ж горбунка Зоя дістанеться? Папірці виготовила Лена, бо дівчата, звісно, участі в жеребкуванні не брали.

— Наша філософія, шановні, — трохи бундючне проголосив я, — фаталізм. Отже, корімося долі, котра знає ліпше, як нас спарувати.

— Зануда! — прошепотіла Лена.

— А що воно таке — що сказав? — спитала Марта.

— Фаталізм? — перепитав я. — Ну, те, що підлягає вироку долі.

Оксана, як звичайно, промовчала, однак я помітив, що вона почала хвилюватися. Це знову мене здивувало: а що це з тобою, Оксанко?

Сміливо взяв згорнутого в дудочку папірця.

— Оксана! — прочитав голосно. Оксана почервоніла, а всі радісно заґелґотали.

— Тепер Олег, — наказав я. — Твоя черга.

— Ні, я хочу! — смикнувся Юрко. — Ато розберете дівчат, а мені знову підкинете горбунку.

— Тоді за алфавітом, — сказав я. — Моє на "А", то я перший. Геннадій!

Геннадій вибрав Лену. Та скривилася, але згодилася. Олег вибрав Марту. Він зробив вигляд, ніби скривився, але обоє залишилися задоволені, до речі, Олег Марті подобався, хоч за негласним розподілом вона належала таки Геннадієві.

— Це нечесно! — сказав Юрко. — Перший мав тягти я!

— Все чесно, Юрку, — мовив я. — Згоджуйся, інакше гулянка відмінюється.

— Гаразд! — згодився Юрко. — Але все одно, це нечесно.

— Чесно! — гаркнули ми на всі горлянки, аж прибігла з кухні злякана Юркова мати: ми ж бо зібралися в нього.

— Усе гаразд, мамо! — сказав Юрко, і мати причинила двері. Отже, час гулянки було визначено на суботу, тобто на завтра;

дівчата мали організувати харчі, а ми — випивку, все як звичайно. Незвичайне було інше: горбунка Зоя таки зуміла впевнено і без перепон увійти в нашу компанію. Ми розійшлися, а Юрко пішов провести мене.

— Не журися, Юрику, — сказав я м'яко товаришеві. — Ну, що тратиш?

— Чому ти проти мене? — спитав гостро Юрко.

— Та не був я проти тебе, — мовив я. — Це ж виграшки! Що, боїшся її?

— Не знаю, — тихо сказав Юрко. — Вона не така, як наші дівчата.

— Що значить — не така?

— Не знаю! Бачиш, коли признатися відверто, чомусь мені нудко стає від наших гулянок, від отого обміну хлопцями та дівчатами... Ти та Оксана ще нічого, а ті... вони ж нам чужі!..

— Старий стаєш?

— Може, й так. А може, й ні! Хочеться чогось серйознішого, а не все хі-хи-ха-ха! Балачки про бабів, оці ігри, розиграші, гадання. Якесь воно несправжнє...

— А що справжнє, Юрку? — спитав я. — Ми молоді, отже, намагаємося зробити своє життя цікавим. Хіба це зле? Бо що нас чекає далі: робота, родина, діти — одне і те ж щодня, чи ж не нудота? Якесь болото, в яке опускатимешся, поки не ковтне. А тоді — гроб і духовий оркестр, — я замуликав траурного марша. — Не красота?

— Хто зна, — задумливо сказав Юрко. — А мені здається, що в житті є щось більше і цікавіше.

— Гадаєш, є?

— Переконаний, — сказав Юрко. — Я тут познайомився з деякими людьми. І вони дали мені почитати книжки. Але такі книжки, що за них можуть у тюрму запроторити. Хочеш, дам почитати. Тільки це між нами.

— Це як революціонери? — спитав я. — Ні, Юрку, цього я не хочу і тобі не раджу. По-перше, мене зовсім не вабить тюрма. А по-друге, я переконався, що жодна революція не приносила людству добра, а тільки лихо, кров та руїну. Я хочу жити, Юрку! Дивитися на світ, любити дівчат, тобто робити життя цікавим. А все інше мене не обходить!

— Гаразд! — зітхнув Юрко. — Може, маєш рацію. Але колись тобі оце ніби цікаве осточортіє. Що тоді?

— Ну, ні! — засміявся я легковажно. — І тобі раджу його любити. Поки є дівчата, і сонце, і сміх, і веселощі — доти людина щаслива.

Ми озирнулися. По вулиці йшло двоє п'яних. Обійнялися й мимрили якусь пісню.

— Щасливі ті, що володіють, — кажеш латиною?

— Веаї розісієігіиз, — сказав я. Ми розсміялися.

сказав Юрко. — Як це ти

3

Отже, ми зустрілися наступного дня, і горбунка Зоя невимушено ввійшла в наше товариство. Вона була весела і жартівлива, що рідко трапляється серед дівчат, бо сміхотливі та жартівливі — це не одне і те

ж. Сміхотливі люблять, щоб смішили їх, самі ж не смішать ніколи, а жартівливі смішать інших.

Ми рушили юрмою, навантажені, як віслюки, їжею, пляшками, магнітофоном, ковдрами, через острів, із великим сміхом перебралися через каміння, часом зіслизуючи в воду й мокнучи, або й обляпуючи зумисне одне одного. Найвправнішою серед нас виявилася Зоя, вона стрибала з каменя на камінь, ніби ціле життя цим і займалась, як пташка, і це було дивно, бо ми всі вирости на околиці, і цим камінням і справді все життя стрибали, а вона ж була прийда. Зрештою, наші дівчата зумисне вдавали із себе незграбних і вимагали в нас допомоги — так було веселіше. Отже, я підтримував Оксану, Геннадій — Лену, Олег — Марту, а Юрко тут і діла не мав, бо його пара допомоги не потребувала і в незграбу гратися не бажала.

Потім ми вибралися на гору, знайшли там гарну галявинку, дівчата почали розставляти на ковдрах наїдки і напої, а я з Олегом возилися біля магнітофона, — щось там заїдало. Геннадій лежав, підмостивши під голову руки, заклав до рота травинку і, пожевуючи її, блаженно дививсь у небо, Юрко проходжувався стежкою — якийсь був трохи не в собі.

Зрештою, їжу й напої розставлено, Геннадій розкупорював пляшки, магнітофона налагоджено, й наші молоді шлунки заволали — всі накинулися на напої та їжу, проголошуючи дурноверхі тости, жартували, розповідали анекдоти й реготали. Зоя не відставала, нічим із поміж інших не виділяючись, обличчя її палало і від того здавалося ще чудовішим, я кілька разів зустрівся з нею поглядом і щоразу мене ніби обпікало, тобто відбувалося те саме, що й уві сні, — я на мить ніби дерев'янів, а в голові наморочилося. Здається, це саме відчували інші хлопці, окрім Юрка, який сидів біля Зої, і презиратися з нею йому було не з руки.

Ми горланили, кричали, дівчата вискітливо сміялися, вискіт-ливо сміялася і Зоя, і тут вона мала ще одну ваду: сміх її був надмірно голосний і трохи неприємний, вискучий. Зрештою, наситили шлунки, якраз настільки, щоб не бути утяженими і щоб не бути п'яними, а тільки

підбадьореними. Олег вмикнув магнітофона, і ми кинулися в танець, викручуючись, виламуючись, викаблучуючись кожен перед своєю дамою, але з ними не з'єднуючись — такі були тоді танці. Зоя танцювала розкішно, темпераментно, приблизно десь так, як Клава на дискотеці, і я побачив задоволено, що Юрко перестав киснути — ритм та музика захопили і його, і він крутився довкола горбунки Зої чортеням, а вона виразно напірала на нього, наставляючи лоно і груди. Отже, все було гаразд: потім ми знову їли й пили і знову бацали, перемішувалися між собою, а тоді поверталися до своєї пари, і так застали нас сутінки, бо ми вибралися на гулянку, як звичайно, під кінець дня.

По тому я взяв Оксану за руку, і ми пішли геть від компанії, на цей знак і інші розбилися попарно, як було кожному призначено, і розбрелися по кущах.

Ми лягли з Оксаною під осокара в густу траву, власне, отак упали на землю і дивились у небо, яке поступово загасало, але ще було ясне, бо на заході малиново палало, і червонувате світло розливалось небом, запалюючи в ньому хмари. Я відшукав у траві Оксанину руку і стис її, дівчина на мій потиск відповіла. Тоді я повернувся на бік і схилювся над її досі розпашілим лицем — ми почали безпристрасно цілуватися, тобто я шукав її вуста, натрапляв на них, але Оксана їх прибирала, але вже після поцілунку.

— Цілюються тоді, коли люблять! — сказала Оксана, коли відірвалася від поцілунку довшого.

— Перестань! — сказав я, і моя рука сковзнула їй на груди. Вона цього разу не боронилася, отож я цілував її, одночасно

пестячи перса. Від того осмілів, і рука моя натрапила їй на лоно, але тут зустрілася з рукою її — це був той випадок, коли Оксана мої домагання рішуче перепиняла. Але був сьогодні вечір особливіший, я відчув, що сьогодні її рука опирається не так рішуче, та й не спиняла

вона мене голосом, отож опірна сила досить швидко зламалася, і я відчув її оголене стегно. Але там далі все було міцно перекрите купальником.

— Ти що, в купальнику? — спитав розчаровано я, сідаючи.

— Ну да, думала, що купатимемося.

— Могли б купатися і без купальників, — сказав я.

— Я так не можу, — серйозно сказала Оксана після паузи. — І взагалі, таке роблять тоді, коли люблять.

— Але хто сказав, що я тебе не люблю?

— Не сказав, що й любиш, — рівно відрізала Оксана.

Мій пал пропав. Зрештою, сьогодні в мене виходила з нею не "лінива любов", а майже активна, але той чортовий купальник усе зіпсував. Окрім того, вона відверто вимагала в мене освідчення. Але я того чинити не бажав, щоб бути, зрештою, чесним перед нею, адже вона увіч непогана і незіпсована дівчина. Принаймні не така, як Марта, яку тільки торкни, й вона лягає.

— Ще не готовий до цього, — мовив знічено.

— То й не розпускай рук, — рівно сказала Оксана і сіла. — Пішли походимо.

Я був розчарований, але робити нічого. Ми звелися і пішли. Мій язик мовов якись мудроти, а вона слухала і, як завжди, підтримувала розмову короткими, часом цілком наївними запитаннями. Отже, ми стадію "лінивої любові" й цього разу не перейшли, хоч сьогодні я був до того готовий.

Але сягли у "лінивому коханні" далі — вперше я відчув її лоно, хай через купальника — досі вона такого мені не дозволяла. Через це рука моя ніби щеміла, а в грудях не зникало хвилювання.

Зрештою, рушили до місця нашої зупинки, небо вже догасло, але було трохи видно. Всі виявилися на місці, за винятком Юрка з горбункою Зоєю. Я глянув на своїх товаришів: по них видно було, що відбулося. Щодо Олега й Марти — й так усе ясно, а Геннадій цвів. Він підморгнув мені, Лена дивилася кудись убік, і її обличчя стало зовсім таке, як буває в Олега: холодне й непроникне. Ми пожартували щодо Зої та Юрка і почали чекати, запаливши вогнище і доїдаючи та допиваючи те, що залишилося. Зрештою, побачили і їх. Зоя йшла попереду по стежці така, як завжди, із гордо зведеним прекрасним обличчям, а ззаду плуганився якийсь знічений, знищений і ніби розтерзаний Юрко. На вустах у Зої цвіла таємнича усмішка.

— Ша, хлопці й дівчата, — шепнув я. миттю збагнувши, що сталося. — З Юрка не сміятися!

— Ясне дело! — сказав Геннадій, а Лена не стрималася і по-блазенському хихикнула. Марта залишилася цілком байдужа, а Оксана, коли я на неї зирнув, відвела очі.

— Бистрей ідіте! — крикнув Зої та Юрку Олег. — А то ми тут всьо без вас з'єдім!..

Ми поверталися юрбою вже в темряві. Знову весело галакали і жартували — мовчав лише Юрко. Ішов позаду і ніби вже не належав до нашої компанії.

Перебиратись через каміння у пільмі було незручно, через це вирішили спуститися нижче по річці, де був пляж, а отже, й підводного каміння менше, там пороздягатися і перепливати: дівчата при цьому вручать свою одежу хлопцям для переправи.

— Я піду через каміння, — сказала незворушно Зоя, до річі, на Юрка вона тепер не звертала жодної уваги.

Ми не перечили, бо чому не хотіла роздягатися — річ ясна. Гукнула нам на прощання і розчинилась у темряві, хоч і темрява сьогодні не була така густа. Тільки тоді я підійшов до Юрка і обійняв його за плечі. Від інших ми відстали — галасували попереду.

— Що, Юрку? — спитав я тепло.

— Буза вийшла, — мовив пригнічено Юрко. — Сьогодні я згубив невинність.

— Мої тобі ґратуляції та співчуття, — мовив я.

— Мені не до жартів, — сказав, скривившись Юрко. — Так ніби в калюці викачаний. Скажи, чого цього всі прагнуть, коли опісля так бридко?

— Перше коло пекла, — сказав я. — І тому це, що втратив невинність... А що, вона легко піддалася?

— По-моєму, це піддався я, — буркнув Юрко.

— Як це— ти? — здивувався.

— А так, — зло проказав Юрко, і я почув у його голосі плач. — Коли тобі цікаво, знай: я був брутально, брутально зґвалтований. Утяв?

— Щось не дуже. — мовив я. — Розкажи!

— Ні! — глухо вичавив Юрко. — Мені того досить. Розказувати — це ще раз те пережити... А я не можу! — він майже вигукнув останні слова.

— Але найгірше, чого боюся... Боюся, що я її запліднив, не зміг стриматися. Оце мене найбільше жахає.

— А вона не невинна? — обережно спитав я.

— Невинна такого не вичворятиме! О Господи! — застогнав Юрко і рантом його-дитячому схлипнув.

Я знав, що він плаче, що густі сльози течуть йому обличчям, тому стис його рамено, і ми йшли отак обійнявшись.

Юркові співчував, хоч мене й цікавість їла: як все відбувалося? Але розпитувати товариша в цій ситуації вже не було можна.

— Гаразд, Юрку, заспокойся. Зараз будемо перепливати річку, отже, ти — на очах!

— Тримаюся! — мужньо сказав Юрко і, як дитина, обтер обома руками обличчя. Дівчата і хлопці вже шумливо роздягалися, до речі, в купальнику виявилася одна тільки Оксана, вона навіть устигла шепнути мені, що мала рацію, одягши його: Лена з Мартою залишили на собі тільки найнеобхідніше, і всі троє рвонули у воду. Ми постягували одержу свою й дівочу пасками і попливли слідом, тримаючи ту одержу у піднятих руках. Юрко плив ззаду, тримаючи одержу власну.

Оганьбився при цьому тільки Олег, він наскочив на підводного каменя і занурив свою й Мартину одержу.

На піску, просто біля води, стояла якась постать. Ми думали, що то горбунка Зоя, але то виявивсь якийсь дядько. Дівчата стали по горло у воді біля берега і надчікували нас. Дядько повільно побрів через пісок на острів, дівчат добряче налякавши. Але ми про нього швидко забули. З реготом викручували Мартину й Олегову одержу. Марта сердилася й казала, що ніколи більше не буде Олеговою дівчиною, а Олег

відгризався. Реготали всі, крім Юрка. Зрештою, коли отямилися, Юрка біля нас не було.

— Шо случилось? — спитав у мене Геннадій.

— Сам знаєш! — по-півнячому відповів я. — Юрко втратив невинність.

Усі знову зареготали, а мені незвідь чому стало неприємно: сказавши таке, я ніби зрадив Юрка.

— Да, то ведьма! — мовив Геннадій. — Недарма вона на вінику літає. То шо, вона його знасілувала?

Всі зареготали, і хоч цього разу я промовчав, мені вдруге стало неприємно. Щось пройшло в душу темне, посіяне чорною рукою, і мені чомусь уперше в нашому товаристві стало незатишно — захотілося й собі відійти, щоб і мене проковтнула тьма, як проковтнула вона Зою та Юрка. А може, вони десь у цій ночі зустрілися, легковажно подумав я, взялися за руки і бредуть у темінь, сполучені своєю таємницею та печаллю. Однак це була блаженна думка, адже я добре знав, що парюю ці двоє бути не могли. Тоді відчув непоясниму тривогу, якою раптом завагітніла ніч, і хоч не було до того ніяких підстав, здалося, що на нас усіх чекає чи небезпека, чи щось загрозливе, чи щось тривожне, що зруйнує нашу юнацьку безтурботну компанію, і нашу дружбу, і нас самих. Чи ці мої настрої й думки передалися хлопцям та дівчатам, але ми пішли стежкою між верболозів уже без звичного гомону.

— Слухайте, а хто то стояв на піску, коли ми пливли? — спитала Оксана.

— Маньяк, — спробував пожартувати Олег.

— А що, коли справді? — спитала Лена.

— Він би позбавив невинності нашу Марту! — бовкнув Геннадій.

— Іди ти! — огризнулася Марта.

— Чого ти така сердита? — взяв її за плечі Геннадій.

— Думаєш, приятно в мокрому? — невдоволено сказала Марта.

— А де наша відьмочка? — спитав і я.

— Літає, — відказав Геннадій. — Оно місяця на небі нема. А мав би бути. Ото вона його з неба і стягла.

— Невже ти читав Гоголя? — зчудувався я.

— Якого це Гоголя? — спитав Геннадій, питання було резонне, бо ми чудово знали, що Геннадій прочитав тільки ті книжки, які задавали в школі, та й то тільки чверть із них, а із чверті чверть їх йому переказував я, а з решти чверті — переказувала Оксана, яка читати, як і я, любила; останню решту їх доповів йому Олег: отже, виходило, що за життя своє, навіть закінчивши десять класів, Геннадій примудрився не прочитати жодної книги.

— Є такий письменник, — пояснив я йому як дитині.

— І написав книжку "Вечори на хуторі біля Диканьки". І в повісті "Ніч перед Різдом" чорт стягає із неба місяця.

— Да? — здивувався Геннадій. — Нє, це мені моя бабка розказувала, коли я малий був. Тіки там місяця стяга не чорт, а відьма. Вона, бабка моя, про відьом усе знала. Як почне казати

— мурашки по тілі бігають.

— Значить, ти жертва народної творчості, — сказав я. — Як і Гоголь!

— Брось ти! — сказав Геннадій. — І не думай, що я Гоголя не знаю. Це ж він "Войну і мир" написав?

Ми гримнули реготом. Геннадій добродушно всміхнувся.

— Не "Войну і мир" а "Мертві душі". Ти ж у школі вчив!

— Не важно, — сказав Геннадій. — Яка різниця! А про відьом мені бабка, правда, розказувала.

— Замічательно, — сказав Олег. — Но Марта права: в мокрому неприємно. Ти міня, Марта, звіні, камінь попался. Может, побіжим?

— Гайда! — сказала Марта, і вони зникли в темряві. Тоді ми розійшлися остаточно: я пішов з Оксаною, а Геннадій

із Леною, тобто так, як були на цей раз попаровані; я порадив Лені підтягнути Геннадія з літератури.

— А он прав, — сказала Лена. — Какая різниця, хто какою книжку написав?

Місяця й справді не було. Не було й зір, і тільки тепер я збагнув, що повітря задушне і важко дихалося. Над нами висіли невидимі хмари, і ми пішли в непрозорому проміжку між хмарами та землею. Зуділи навколо комарі, люто на нас нападаючи.

— Щось люті сьогодні комарі, сказала Оксана.

— То, може, побіжимо?

Ми побігли, але через задуху скоро зупинилися — було це перед греблею, що перерізувала нашу меншу річку.

— Що ти думаєш про Зою? — раптом спитав я.

— А що про неї думати? Нещасна вона, — розважно, як завжди, відказала Оксана. — Це коли б вона була бридка на обличчя, то куди б не йшло. А як їй жити з таким обличчям?

Оксана мала рацію. Але важке почуття й тривога в мене не зникли. Не зникли вони й тоді, коли цілувалися на прощання. Я хотів повторити свою спробу, спустивши руку до ніг, але її було рішуче і владно відбито.

— Перестань! — сказала вона. — Дихати нічим!

І ми розійшлися. Темінь стояла довкола густа й лахмата: чомусь не горіли ліхтарі і не світилися вікна, — очевидно, вимкнули світло чи сталося щось на електромережі. Ліхтарі світилися аж біля мосту через Кам'янку і на дорозі, посилаючи сюди списи променів, але тьми не розріджували. Я хотів піти повз Білий дім, де жили Геннадій та Зоя, але відчув незрозумілий острах: здалося, що вона стоїть перед тим домом, самотня й темна, ніби стовп, і чекає на мене. Чому на мене?

4

Електрики й справді не було, мати світила свічку. Чекала на мене з вечерею, але я був ситий, — єдине, чого бажав: дотягтися до постелі, впасти і рушити в темряву ще глибшу і безпрогляднішу, ніж ця: на дворі чи в мене в кімнаті. А ще перед сном я хотів трохи подумати. Про те, що оповів мені Юрко. Лихий мій настрій не минав. Бо й справді, що буде, коли горбунка Зоя від Юрка завагітніє? Чи не вчепиться у нього, як учепилася в мене Клавка? Що тоді чинити Юркові? Тікати в золотошукачі? Ситуація була важка. Ми — не безгрішні, кожен святенник міг би нас підставно засудити — оті наші ігри, обмін дівчатами,

нестатечність. Дево́т міг би засудити Марту за її надмірну поступливість, як і наші хлопчачі балачки, — аж ніяк не скромні, за компанію нашу, де все просто й погоджено; і, хоч були ми в стосунках одне з одним вільні, але зіпсутими годі нас називати: не хотіла, наприклад, Оксана ні з ким входили у фізичні зносини, то й не входила, і ніхто їй того не брав за зле: бажала того Марта, то й робила: не виявляла Лена до мене прихильності, я з того не журився — ми оминали одне одного. Просто ми — молоді, хотіли весело, з пригодами жити, але зла ні світові, ні один одному не чинили, а по-своєму одне одного шанували. І от, коли вірити Юркові (а чому б йому не вірити), у наші ігри ввійшло якесь насилля. Вдерлась у нашу компанію оця горбунка Зоя, і ми вперше відчули в собі та у світі якусь тривогу й пітьму. Це все існувало ще по передчуттях, Юрко розповів надто мало, але чи не досить? "Я був брутально, брутально зґвалтований!" — почувся мені його схвильований голос.

Але цих думок я не додумав, був зморений гулянкою, випитим та з'їденим, тривогою та лихим настроєм — такого в нас ще ніколи не траплялося, — тож поринув у пітьму безвигляднішу, ніж надворі чи в моїй кімнаті, все перед очима поплигло, якісь барвисті смуги, кола, лекала, звинуті й розпрямлені нитки, чи шнурки, чи кодоли, оилила пластмаса, сталактити, що звисали бурульками чи стовпами, роззявлена паща печери, в яку і впливав, наче риба, а там попереду роззявився величезний зубатий рот, як в акули, і той рот раптом ковтнув мене, і я вилив у кімнату без вікон і дверей, але стояв там стіл, і па столі світилася свічка. І ввійшла мати, хоч вікон та дверей не було, буденно спитала, чи вечерятиму, а коли я відмовився, безшумно відпливла у пітьму. Тоді виступила із тьми в купальнику Оксана, але заговорила чомусь голосом Юрка і сповістила, що ми вчинили велику дурницю, впустивши у свій гурт горбунку Зою, вона-бо не людина, а наша смерть.

— Що ти мелеш? — із жахом вимовив я.

— Те, що знаю, — мовила Оксана голосом Юрка. — Ну, може, не так, що повмираємо, але щось у нас помре. Наприклад, померла вже Юркова невинність, потім помре невинність моя, потім наша компанія, потім твоє

бажання жити весело і безтурботно, потім помре наша наївність — хіба мало?

Після цього пасажу Оксана иродефілювала иереді мною, як манекенниця, граційно переплітаючи крок.

— Значить, вона фатальна? — вигукнув я.

— Звісно що фатальна! — сказала Оксана голосом Юрка, і звук того голосу почав битися об гладкі боки риби, в нутрі якої я сидів біля столу із запаленою свічкою, біля Оксани, котра ще раз продефілювала переді мною, відверто демонструючи не так свої знадності, як купальник. Але раптом вона зупинилася, повернулася до мене, злякано зириула і почала жовтішати й нерухомо завмерла, ніби манекен чи лялька. Отоді я побачив Зоїне обличчя, що випливало із тьми, — чудове, дивовижне обличчя із тріумфуючою посмішкою, яке було підвішене на шворці, ніби надутий пухир чи кулька, і кульку ту тримала Оксана, все ще звосковіла, все ще в купальнику, і кулька та похитувалася біля округлої гладкої стелі — ніби в тунелі ми пробували.

— Нещасна вона дівчина, — сказала Оксана голосом Юрка. — Це б коли була бридка, ще куди не йшло, а як жити їй із таким обличчям?

Я випірнув із того сну, як морж у чорну ополонку, і почав хапати ротом повітря. На вулиці вже горіли ліхтарі, в кімнаті, як звичайно, було майже світло...

Вранці мав відчуття ніби з перепою, притому великого. Розламувалася голова, в руках та ногах відчувався зрадливий трем, і це тим більше дивно, що вчора ми анітрохи не перепили, ніхто з нас п'яний не був, а як завжди, трохи звеселені, ба більше, нічне купання, власне, перепливання річки, цілком хміль із наших голів повибивало. Я взяв термометра і засунув під пахву. Температура виявилася понижена: тридцять п'ять і дев'ять. Годинник показував одинадцять — це значило,

що Юрко з Геннадієм уже на роботі, так само Марта і Лена, отже, з нашої компанії не працювали Оксана і Олег, як студенти на вакаціях.

Я різко повернувся до вікна: вулицею йшла горбунка Зоя. Зовсім так само, як ходила раніше, і саме в той момент, коли я на неї дивився, повернула в мій бік лице, і я ще раз зміг переконатися, наскільки воно гарне. Серце голосно загупало в грудях.

Я людина цікава і маю один гріх, тобто я — невеликою, правда, мірою — нишпорка. Відступив у глибину кімнати, переконаний, що вона побачити мене не могла, потім підкрався до вікна, щоб не бути поміченим, і почав за нею стежити. Ішла гінко, але нешвидко, поблискуючи стрункими ногами, здаля горб помітний не був — дівчина мала хіба непропорційно коротку шию, тож виглядало, що її чудова голова сиділа на плечах.

Виметнувся із хати та з-за воріт стежив, куди вона йде: йшла в тему напрямку, де жила Оксана. Простежити, де труду не складало, бо йшла таки до Оксани. Все було б нормально, коли б не стукотіло так у грудях серце — невідь-чому я хвилювався. Нічого гріха таїти: мене вабило до цієї дівчини, гостро й нагальне, зрештою, як вабило завжди, коли потрапляв на податливих дівчат. Я їх нюхом чув, і тут було в мені щось од Дон-Жуана.

Все в мене відбувалося за досить простою схемою. Відчувши податливу дівчину, я наскакував на неї енергійно, а коли вдовольнявся, вогонь у мене миттю погасав. Тобто більше тієї дівчини не потребував, і легковажно від неї відходив, стаючи знову спокійним і зрівноваженим, здатним на ліниве кохання з Мартою чи Оксаною. Ні, з самою Оксаною, бо Марта належала до податливих дівчат, лише до неї я повертався вдруге чи втретє, бо мав безпечність, але ні до Марти, ні до Оксани гарячого почуття таки не відчував. Із Леною в мене була, як казав, певна антипатія, отже, й сьогоднішній спалах до горбунки Зої міг би вважатися також цілком нормальним, — із випадку з Юрком я твердо знав, що Зоя

таки податлива. Але в ній було щось від агресивності Клавки, це й породжувало в мені страх. Чи не тому я так непокоївся.

Отже, сьогодні дорога в мене була одна: до Олега, — хоч з Олегом із нашої компанії я найменше мав спільного.

Олег теж тільки прочумався, позіхав на весь рот, запросив мене до сніданку, але позаяк я вже щось там помемзав, то відмовився. Олег пішов на кухню, а я розставляв шахи.

— Кофе будіш? — визирнув із кухні Олег.

Кава — це було те, що потрібно, і я пішов на кухню.

— Шо там случилось з Юркой? — спитав Олег, жуучи.

— Я вже казав: загубив невинність.

— Ну, его дело мелкое, — сказав, жуучи, Олег. — І думаю, не трагічно. Она шо, єво принуждала?

— Мабуть, — сказав я. — Не знаю.

— А я з ущербной не мог би, — сказав задумливо Олег, жуучи на обидві щоки.

— Ніхто тебе й не примушує, — буркнув я, відпиваючи каву. Кава була як помії, Олег ніколи не вмів її заварювати, хоч уважав, що вміє.

— Интересно, шо там у ніх случилось? — сказав Олег.

— Не розказивал Юрка? Он бил какой-то угроблений...

— Ну да,— сказав я.

— Это стайот такое интересное, шо я даже меньше про їйо ущербность думаю.

— І тебе взяла? — примружився я.

— Как сказать, — мовив Олег, ковтаючи, ніби качка. — Понімаєш, што-то у той девчонки єсть!

— Відьма, як сказав Геннадій.

— Ну, это бабськіє сказки. Такой он дурак, наш Генка, Гоголя не читал!..

— А ти читав?

— Конечно. "Мертвіє душі", "Ревізор", "Шагренієвашкура"

— это єво?

— Звичайно, — сказав я. — Тільки він надрукував її під псевдонімом Бальзак.

— Шо ти з міня дурака дєлаєш? — обурился Олег. — Думаєш, не знаю, хто такой Бальзак?

Олег, видко, образився — спалахнув і почервонів.

— Ти от із сібя умного корчиш, — сказав він, — а по-рускі говорить не научился. Тоже мне умний!

— Спокійно, Олеже, — сказав я, відчуваючи, що стискую філіжанку з-під кави. — Хіба не бачиш, що хохмлю. А коли хохмити перестанемо, гріш ціна нашій дружбі.

— Да, ти прав, — сказав Олег. — Без хохмочок жить скучно. Ну, я вчора уделал Марту.

І він почав розказувати з найдрібнішими деталями, як він "уделал Марту". Я сміявся. Хотілося щиро, — але щирості та й інтересу великого не було. Щось у мені ніби ламалося. Ми ще зіграли партію в шахи (унічію) й розійшлися. Обоє були, здається, розладнані, отже, нормальної дружньої балачки у нас не вийшло.

5

Юрко від нашої компанії відійшов. Очевидно, те, що сталося у нього з горбункою Зоєю, його глибоко вразило — був з-поміж нас найделікатнішим. Гадаю, що він мені всього не розказав, — хоч, в основному, причина ясна, адже даремно він єдиний серед нас зберігав невинність, хоч міг би легко її втратити, бодай із поступливою і безцеремонною Мартою — отже, був цнотливіший за нас, а нашої компанії тримався, мабуть, щоб не порушувати дружби зі мною — цією дружбою він дорожив, хоч, правду кажучи, пориваючи з компанією, Юркові зовсім не обов'язково було поривати зі мною. А він учинив і це, ото ж ми, зустрічаючись, перекидалися кінчними фразами та й розходилися. Зрештою, він і раніше тримався компанії інерційно, а мав якесь своє таємне товариство, що бавилось у політику й читання заборонених книжок. До речі, може, воно й цинічно звучить, але я не бачу великої різниці між ловелаством та політикою: і те, й друге небезпечне, в першому випадку можна підхопити погану хворобу, а в другому — потрапити до хурдиги, що також є своєрідною "хворобою"; але те й те, зрештою, — дим, як і все наше існування. Я ж кидався у свої пригоди, які Юрко називав "порожнюванням" (слово, як на мене досить точне), через страх перед нудьгою. Оте "передчуття спокою та нудьги", яким тішився хворий Євген Плужник, мене жахало. Річ у тім, що я не

бачив смислу ні в чому: ні в навчанні, ні в майбутній роботі, ні в читанні книжок, ні в політиці, ні в самому акті екзистенції, тобто існування. Я серйозно вважав, що у світі панує не Бог, а Смерть, бо все на цій землі тлінне, тимчасове, передусім любовні пригоди, — всі вартості, захоплення, будь-яка діяльність, бо всьому кінечним результатом має бути Смерть. Вона ступає за нами слідом щохвилини, інколи — вона наша тінь, яку від тіла не відірвати, інколи вона — в наших хворобах та настроях; зрештою, вона не приходить до нас, уважав я, в кінці існування, а народжується разом із нами і невідступно, не покидаючи нас ані на мить, супроводжує до нікчемного кінця. Мені смішні потуги зберегти пам'ять про минуле: оті пам'ятні дошки, що зазначають: той чи той трухлявий будинок охороняється законом; оті музеї, повні мертвих речей, фотокартки із мертвими обличчями (до речі, саме через це я ніколи не фотографуюся), бо навіть фото ще живої людини —• мертва, знак її тлінності, адже відбиває людину в умерлому часі; мені смішне також намагання пізнати історію (рідного краю, країни, світу), оті надмогильні споруди з кам'яними брилами, порцеляновими фотокартками, квітами (що може бути ненадійніше за квіти?) на цвинтарях. Вважаю, що дійсним є лише реальний, насущний момент буття, тобто екзистенції, а все інше — царство смерті: минуле — тому, що його нема і ніколи не буде, а майбутнє — знову-таки тому, що його нема, о^же, воно фікція. Я не вірю в державу, бо не хочу їй служити і задля неї розбиватися, адже й вона — дочка смерті, особливо ця, в якій волею долі мені випало жити, — в царстві дурнів, як я люблю казати; не даремно в нас такі популярні казки про дурня, який стає царем. Ба більше, вважаю, що моя земля власної держави не має, бо вона населена споконом віків отакими дикими індивідуалістами, як я. Не числю себе вибраною людиною, а згоджуюся, що особистість я нікчемна, тобто "Пан Ніхто", як кажуть, і це знову тому, що й упослідженість, і вибраність у житті — це забавки тієї ж таки Смерті. Ось чому я не бриджуся дружити з таким примітивом, як Геннадій, і порожнім фанфароном, як Олег, бо розум і глупство перед обличчям Бога цього світу Смерті — ніщо, так само освіченість та неосвіченість, моральність і аморальність, порожнювання в житті чи наповнення його ілюзіями, самооблуда і пиха,

слава й неслава, обжерливість чи повстримність... Але не варто гадати, що я людина безпринципна і що всі вартості для мене не існують.

Я люблю книги, звісно, справжні, а не ідеологічно-продажні чи ідеологічно-революційні, вони для мене — сурогат, бо книги

— це не дійсність, а лише гра в неї, а саме гра не підвладна тлінові, тобто книги — це дійсність, не підвладна тлінові. Я люблю дівчат, бо вони субстанція народжуюча, отже, саме вони втримують, хай ілюзорну, вічність існування, а це значить: є несвідомими носіями вічності, як і сонце, дерева, трава, ріки, земля, а не штучно зведені на ній споруди — діти тліну, тобто Смерті. Я люблю музику, бо вона, знову-таки, дійсність, не підвладна тлінові. Я люблю простір, налитий повітрям, бо воно також вічне, люблю вогонь, який ховається в камені, дереві, сірнику, вугіллі, нафті, як насінина в плоді дерев — він теж позначений вічністю. Саме тут, де присутня вічність, панує не Смерть, а Бог, і йому, як Вічності, я вклоняюся, хоч мені смішно думати, що малограмотний чи й освічений піп у дивоглядних одежах, чи чернець, чи богомільна бабка — із їхньою прив'язаністю до не менш смішних та умовних ритуалів — є Божі істоти,

— вони, як і я, вічності не знають, не розуміють і не несуть. Вони не знають Бога, а лише граються в нього, і Бог у них присутній, як у кожній грі — не більше.

У цих думках ми знаходили з Юрком немало спільного, але мій приятель мав одну ваду: він не був легковажний. До багатьох речей, які можна збути жартом та легкотравним забуттям, він ставився непомірно серйозно; так само непомірно серйозно ставився до життєвих вартостей: розуміння держави, рідної землі, любові, моралі, і про всі ці речі трактував зі строгою побожністю, тобто поважністю, а це значило, що пристосовуватися до життя йому значно важче, ніж мені. Ми сходились із ним у ще одному, хоч не цілковито: в розумінні лиха — і доброносності. Він так само, як і я, вважав лихоносність породженням Смерті, а вищим її виявом — дияволізм, і був переконаний, що людина має бути доброносна активно, не розуміючи, що прирікав цим себе на

жертвність, а відтак — на смерть. Я ж тут поставав легковажно, бо мій принцип сковородинівський: коли не можу нести добра, то принаймні не нестиму зла. Жертвність ув ім'я добра я вважав річчю марною тому, що людині не дано точного розуміння ні добра, ні зла, і ця пара між собою часто перемішується — зло є справжнє і позірне, як і добро. Скільки фанатиків віддало життя за видиме добро, твердо переконані, що воно справжнє, а воно, виявляється, було машкарою чи різновидом зла. Ось чому я вважаю, що в таких речах треба бути вельми обережним і ніколи не фанатичним, а в усьому сумніватись, і ліпше, гадав я, бути ніким, як фальшивим чимось чи кимось — Юрко ж такої еластичності думання не мав, він був людиною, розділеною на "так" і "ні", а я вважав, що в "ніщо" більше істини, як ув ілюзорних "так" чи "ні". Ніщо було в початках нашого існування, ніщо приходить наприкінці, але Ніщо — не Смерть, воно живородяще, коли ми з нього народжуємося, отже, Ніщо — це і є Бог.

Мій милий, добрий, чесний, правдивий Юрко мусив упасти жертвою — в царстві Дурнів такі люди непотрібні. Отож він утратив свою цноту вперше в стосунку із горбункою Зоєю, темну суть якої я відчув саме після того, хоч передчував її й раніше, — Юрко відійшов од мене, а це значить, відрікся від легковажності, а подався до тих, хто плекав таємниці, приховані думки і суспільне роздратування супроти царства Дурнів. То були неофіти, ближче я їх не знав, тож не можу їх докладно описати, зрештою, і збагнути. Суджу про них більше теоретично, але уявлення про них мати можу. Неофіти народжуються для того, щоб загинути, і вони й загинули разом із Юрком, тобто були вилучені із суспільства. Забігаючи наперед, скажу: історія вийшла проста — Юрко, працюючи в друкарні, виготовив якийсь "самвидав", був заарештований КГБ і засланий у "глибину сибірських руд" на довгі роки. Нас усіх (хлопців тільки) також тягали на допити, але там люди недурні (хоч поняття їхнього розуму надто утилітарне), побачили, що мають діло з елементарними бельбасами, тож дали нам спокій. Те, що й мене зарахували до бельбасів, річ цілком природна; ио-перше, я там такого із себе розіграв, а по-друге, коли поміркувати глибше, то таким, очевидно, я і є, не зважаючи на певний інтелектуальний вишкіл, якого я в тій страшній інституції намагався не виказувати. Це самоприниження мене не шокує,

бо я не для гарного слівця прорік, що світові вартості для мене без значення — так я думаю насправжки.

Коли це все сталося з Юрком (через рік після описуваних подій), у мене мигнула гадка, що початок Юркових нещасть почався з того фатального падіння із горбункою Зоєю (думати так мав підстави, чому — розповім далі), бо саме ця історія порушила гармонію Юркової душі, можливо, й фатально. Юркові я завжди співчував, але з ним не листувався, тобто стосунків не підтримував, і то з тієї причини, що він сам од мене відійшов, ніби я був причиною його падіння, — адже то я організував оте фатальне жеребкування, за яким йому дісталася горбунка Зоя, тоді як він од неї відрікався, отже, над ним було учинено своєрідне насилля — те, що й справді заперечувало наші компанійські принципи. Мав рацію тоді він, а не я. Ця думка прикра мені тим, що я часом починаю гадати: чи не є і я-попри свою інтелектуальну еквілібристику, яку виклав вище, — людиною несвідомо лихоносною, а це значить — без вини винуватим. А може, і з виною? Коли прийняти цю думку, висновок із неї несподіваний: зло у світі може бути щось не завжди осяжне, а саморушне, часом воно твориться незалежно від самоконтролю та волі людини. Моєї ж волі до того зла не було.

6

Практично ж вихід Юрка із нашої компанії створив нам ряд незручностей. Раніше, коли нас було четверо хлопців і троє дівчат, обходилися без проблем: то на якусь гулянку котрийсь із хлопців не прийде, то Юрко сам відмовлявся од усамітнень із дівчиною, інколи ми жеребкували і визначали ь такий спосіб вільного від "лінивого кохання", полишеному залишалося зітхати, коли інші з дівчатами гуляли, — до речі, такий тоді сторожував місце бенкетування. Жоден із хлопців у такій ситуації не ремствував. Танці ж тоді були такі, що нар не потребували, кожен — сам по собі, наближався до тієї чи іншої дівчини, — і все було, як кажуть, о'кей!

Тепер же ситуація стала трохи інша: четверо дівчат і троє хлопців. Відставляти якусь дівчину з гулянки було неетично, дівчата на такі речі чутливіші і схильніші до образ; займатися груповим сексом ми рішуче не бажали: ні хлопці, ні дівчата, найбільше дівчата, бо кожна з них мала потайний намір когось принадити до "активної любові", тобто заволодіти хлопцем як своїм — здається, це й приваблювало їх пробувати в компанії; і до того, сказати б чесно, зрештою, й ішлося — таке закріплення чим далі відчувалося: мене — до Оксани, Олега до Лени, а Геннадія до Марти. Горбунка Зоя, отже, ставала цілком зайва, але ж не прогнати її через це? Ні, такого ми не могли, тим більше, що поводитися вона після цієї історії з Юрком просто й натурально, при зустрічі з кожним із нас зупинялась і входила в балачки, за винятком, звичайно, Юрка; я навіть раз побачив через вікно, як вони, випадково здибавшись із Юрком, пройшли одне повз одного як незнайомі, після чого Юрко пришвидшив ходу і від Зої ледве не побіг, а вона пішла своєю дорогою, гордо випростана й непорушна.

До речі, саме цей момент мене глибоко зацікавив, навіть схвилював, бо, як уже казав, спалахую, зустрічаючи податливих дівчат. Отож у мені відразу ж прокинулася думка: а чи не поживитися тут і мені, коли між нею та Юрком все закінчилося так просто і без ускладнень?.. Вирішив трохи зачекати і перевірити ситуацію з елементарної перестороги, щоб не втрапити в історію, подібну до пригоди із Клавою. Отож поспішати тут не було куди: час є, хоч гріх казати, що мене не з'їдав отой дон-жуанський вогонь, що уподібнює хлопців до метеликів, які летять на вогонь і в ньому щасливо чи нещасливо спалюються. Окрім того, продовжував Зоєю бридитися і захоплюватися водночас. Вона знову почала нескромно приходити в мої сни, і коли думав про неї, відчував біля серця привісочок тьми, круглий, ніби плід, і та гаряча пітьма-плід у моїх грудях стискувалася до розмірів сливи або ж розросталася до розмірів моїх грудей і розпирала їх, обливаючи вогнем нутрощі, — інколи то було таке сильне почуття, як сердечний біль, що його, справжнього, я ніколи не відчував.

Одного разу горбунка Зоя, здивавшись, пограла переді мною очима, від чого тьма в моїх грудях сколихнулася, і запитала:

— Дивно, ми не сходимося — чи не пора? Я б не проти побацати!

Сказано це було в лоб, що примусило мене внутрішньо вразитися: чого це вона на нас напиралася? Але Зоя недаремно звернулася з цим до мене, адже в нас було прийнято, що сигнал до гулянки подаю я, — отож знала, на кого натискати. Рятувало її хіба те, що ті напірні слова вимовлено цілком натурально, просто й ніби наївно, але очі при цьому розширено дивилися на мене і з них лилась така потужна енергія чи сила, що я не міг не знітитись, обличчя ж її при цьому залилося світлом і стало по-справжньому прекрасне: такий собі янгол із горбом, подумав я трохи злостиво, бо важко було встояти перед цим відвертим чаруванням.

— Бачиш, — сказав я ухильно, — ми народ неорганізований і спонтанний. Але щось придумаємо.

Придумувати треба було мені — це річ конечна. А придумати я мав просте: кого з дівчат від чергової прогулянки відшити, щоб не було ображених. І я тоді через маленьку озлість до горбунки Зої, що вона так одверто мене чарує та й напиралася з гулянкою, вирішив відшити саме її, в науку їй і з відчуття святої помсти за Юрка, якого вона, може, й мимовільно, викинула з нашої компанії. Знав, що Зоя не купається, аби не роздягатися й не показувати своєї спотвореної спини (так було й після останньої гулянки, коли не попливла з нами, а пішла камінням), — отже, я вирішив організувати виїзд Геннадієвою вантажівкою на міський пляж за місто. Накупавшись і насмажившись між напівголих тіл, ми від'їхали б угору річкою і влаштували б бенкет вже в місці дикішому, де людей мало і де є умови, щоб розійтися попарно. Потім повернулися б вантажівкою назад, відбувши в черговий раз зі своїми дівчатами "ліниве кохання". План був, можна сказати, геніальний, у цій ситуації горбунці Зої випадало б від участі у вилазці відмовитися.

Вирішив подати цей план на розгляд Оксані, щоб саме вона донесла його Зої, оскільки найбільше з нею останнім часом дружила. Цікава ще одна річ — я про це дізнався випадково, але факт симптоматичний: Зоя, зустрічаючись із Олегом, говорила тим російським волап'юком, що й він; з Геннадієм вона вживала чудовий суржик, удаючи із себе "просту"; зі мною ж — чистюсінькою літературною мовою, причому навіть згадувала назви книжок, які я любив, і питала, чи не можу якоїсь дати їй прочитати. Я книжки давав, спершу бувши трохи підлещеним; підлещеними були й Олег із Геннадієм, отже, вона в стосунках із нами виступала на рівні кожного із нас; признаюся, що я сам так би не зумів, не кажучи вже про Олега та Геннадія. Це була артистка, причому непогана — хотіла подобатися не одному з нас, а кожному зокрема, — що мене й насторожувало, але я пояснював це тим, що вона чомусь хотіла влитись тісніше в нашу цілком сформовану компанію, де вона (мала б те відчувати) стала після Юркового відходу зайва. Те, що знала назви моїх улюблених книжок, розгадати легко: розповіла їй про те Оксана, перед якою я часто молотив язиком, а вона була слухачка, як казав, добра. При цьому помічав, що Зоя "чарує" не тільки мене, але й кожного з нас, а це значило, що дівчина не закохана в котрогось, а грається з усіма, знову-таки чи не тому, щоб не випасти з компанії? Цей резон мене заспокоював: їй бажати цього — річ природна... .

Оксана мій план розбила легко й ущент.

— А що, коли вона з нами поїде?

— І роздягатиметься, і купатиметься? — спитав я.

— Це не обов'язково. Може посидіти на піску.

— Тоді я відшию її більш категорично.

— Це не годиться, — мовила Оксана. — Вона в нас новенька, тож чому маємо її, бідну, відшивати?

— Що ж пропонуєш? — спитав я трохи роздратовано.

— Не піде котрась із нас, — сказала Оксана. — А може, котрась не зможе.

Таке траплялося часто: дівоча фізіологія відмінна від хлопчачої — це знав кожен.

— Як собі хочеш, — сказав я розчаровано. — Але випробуй мій план.

— А коли нічого не вийде?

— То вирішуйте між собою, — мовив я.

Зрештою, Оксана була задоволена, що я відшиваю не її, а таки горбунку Зою, — це значило, що хочу бути з нею, Оксаною. Так воно, здається, і було.

— Гаразд, — згодилася Оксана, і ми тут-таки, в її кімнаті швидколітно поцілувалися, бо її мати мала капосну звичку: заскакувати до кімнати, коли я до Оксани приходив, очевидно, для остороги доччиної цноти...

І в нас таки нічого не вийшло, як припускала Оксана: горбунка Зоя чемного натяку, що їй треба покинути нашу компанію, не сприйняла чи вдала, що не збагнула, а заявила Оксані, що на пляжі вона, ясна річ, не роздягатиметься і купатися не буде, однак залюбки з нами поїде, на піску посидить і покидає у воду камінці, зрештою, їй приємно побути між оголених молодих і гарних тіл.

— Принаймні помилуватися на них я можу? — сказала Оксані горбунка Зоя і при тому багатозначно на неї зирнула, ще й якось специфічно підморгнула, ніби вони з Оксаною мали однакову пристрась до оголених чоловічих тіл.

Відтак мій план блискуче провалився, який би геніальний він не був, — у цьому, очевидно, властивість усіх геніальних планів: блискуче провалюватися, — тож дівчата мали кидати жеребка поміж себе, звісно, потаємно від нас (а власне, від Олега та Геннадія, я про це знав).

Як там у них сталося, не відаю, Оксана мені про це не розповіла, бо дівчата такі вчинки люблять обволікати багатозначними, хоч і нехитрими таємницями, але мене те, зрештою, і не цікавило: факт той, що відмовилася їхати з нами Марта. Це значило, що горбунка Зоя відводилася цього разу Геннадієві: ні Олег, ні я брати собі за дівчину горбунку Зою не побажали, — хоч і в мені, і в Олегові, я це знав достеменно, зачепився гачок із вудочок, що їх закинула в наш бік горбунка Зоя, і ми обоє приману ковтнули, хіба не бажали ні перед собою, ні один перед одним у тому признатися. Ба більше того, мали доказувати, що це не так, хоч і гачки уже роздирали нам нутро. Геннадій же проти такого розподілу не заперечував, і через те, що Марта відмовилася їхати з нами, а більше тому, що й сам ковтнув гачка, через простоту свою не випендюрався, як ми з Олегом, а відверто сказав:

— Да, інтересно. Я ще, хлопці, з відьмою не злучався. Страшно, конешно, але поспробувать кортить. Я ж не Юрка! Вона мене не 4 заїздить, не такий я бичок!

І заіржав, як коняка, задоволено й легковажно.

Отже, всі наші проблеми було розв'язано, хоч у глибині душі я відчував і прикрість: горбунка Зоя, попри все, виявляла настирливість, а я, не зважаючи на гачка, якого проковтнув, невдоволівся від того, що вийшло не по-моєму, а по її, отже, я був уражений у своєму самолюбстві лідера; виходило, ніби не я команду, а таки вона. Але те моє незадоволення швидко зникло, і то через елементарну, може, й не зовсім шляхетну цікавість подивитися, хто ж кого "заїздить": чи Геннадій горбунку Зою, чи вона його.

Геннадій приїхав на вантажівці на околицю; ми посадили до нього в кабінку горбунку Зою, а самі полізли нагору, простелили там підстилку, бо в кузові було вельми брудно, іовсідалися спинами до кабіни, пообнімавшись: я з Оксаною, а Олег із Леною, — і почали натякати, перекрикуючи одне одного, як у школі лихослів'я, і регочучи, тоді як у кабіні стояла мертва тиша. Вантажівку підкидало на баюрах, дівчата при цьому зойкали, а ми гейкали, бо нами підкидало як мішками, а коли гепали сідницями об дошки сильніше — всередині щось аж квакало. День був чудовий, небо чисте, блідо-синє, із кількома білими, що аж сяли у вершинах хмарами. Вітер роздував наше волосся, гарячий із запахом асфальту, машинового перегару та розпечених дерев і будинків. Ми подалися на Павлюківку, тоді на Корбутівку, які вже цілком засадили новими будівлями, минули рембазу — дорога була недалеко.

Пляж нагадував картину раю чи пекла, людей було стільки, що не залишалося вільного піску, і хоч багато хто лежав, ніби труп, здавалося, що людський мурашник ворухиться, що голі істоти між собою поспліталися, як гігантський зміїний клубок.

Геннадій зупинив вантажівку і заглянув до нас від кабіни:

— Станемо тут чи поїдемо далі? Зойка хоче тут.

Мене знову заїло: що це вона командувати нами стала?

— Рушай далі, — наказав я. — На те місце, де були раніше. Геннадій кивнув, бо звук мене слухатися, і ми прогналися

шосівкою, трохи не доїжджаючи до повороту на цвинтар, туди, де була база відпочинку. Тут людей також було досить, але не так багато. Ми побігли піском, порозстеляли підстилки, всадили горбунку Зою, яка, звичайно, й не думала роздягатися, а з себе почали ентузіастично зривати одягу. Лена була в бікіні, що ледве покривало її знадності, Оксана в тому ж чортовому купальнику, котрий був ніби панцир, і я на

того купальника покосився лихим оком. Оксана це помітила і багатозначно, може, трохи тріумфально всміхнулася, і тут я раптом помітив, що горбунка Зоя просто їсть очима наші оголені тіла. Її очі стали якісь чудні, ніби дві розпечені бляшки, і вперше за всю мою донжуанську практику мені стало трохи незручно від своєї наготи, бо ті розжарені бляшки ніби в'їдались у мою плоть, особливо в нижнє її місце, а незручно мені стало, бо я з жахом відчув, що плоть моя перестає мені коритися, починає набрякати. Очевидно, це саме відчули Олег з Геннадієм, тож ми ревнули в один голос, як бугаї, і, мов коні, потоптом кинулися через пісок у воду — реальне місце для спасіння від своєї ганьби. Лена з Оксаною побігли вслід за нами, і ми не так увійшли, як увалилися у воду, здійнявши хмару бризок і гасячи свій розпал у м'якій вільготі. Дівчата залишилися близько берега, а ми подалися наввимашки на плесо і сяк-так утихомирилися, а тоді повернулися до дівчат і почали звичні з ними водні ігри, наближаючись чи віддаляючись, часом хапаючи їх за стан чи десь інде, щоб вони поверещали, що вони робили справно; часом ми їх із води пробували викинути. Горбунка Зоя при цьому сиділа на підстилці, й очі її так само блищали, ніби бляшки, які мали на мене, а може, і на хлопців дивний магнетичний вплив — мені здавалося, що так блищать очі змії, коли вона гіпнотизує жертву; і, як в оповіданні Амброза Бірса "Людина і змія", що його я недавно із захопленням прочитав, я відчув нестримне бажання вийти з води, а може, виповзти і, вигинаючись та корчачись усім тілом, потягтися туди, де очі горбунки Зої вже світилися не як палахкотливі бляшки, а як сонця. І геть так само, як в оповіданні Бірса, ті очі випромінювали яскраві чи барвисті кола, що наближалися, збільшуючись, а потім зникали, мов мильні бульбашки. Але то було тільки короткочасне засліплення, миттєвий одур, принаймні я мав досить сили, щоб не дивитись у той бік, повернутися спиною і зустрітись з простими, ясними й милими Оксаниними очима, які завжди приносили мені мир, а не неспокій, біля яких я не божеволів, а заспокоювався. Я підплив до дівчини і відчув пальцями її шорсткий, ніби панцир, купальник, і провів по ньому долонями, а тоді закинув голову, і сонце поранило мені очі, я засміявся, а Оксана ніжно обхопила ногами мого торса і намагалася втриматися на воді, ворущачи руками і незмигмо дивлячись на мене. Оце мене і зцілило, й не дало вибухнути в цій воді, як снарядові, який підіймає

водяного стовпа, і той стовп потім розсипається на міріади скалок та бризок.

Дівчата вийшли з води перші й попадали на пісок, а ми ще трохи пожирували, а тоді й собі плюснулися побіч них, уже не звертаючи жодної уваги на горбунку Зою, яка самотньо і неприкаяно сиділа на підстилці, ніби покинута дитина, і вже не палила до нас свого вогню, бо не було до кого, — ми віддалися, як я казав, розтопленню сонцем. Знизу пік пісок, а згори пряжило світове світило, і ми перестали відчувати будь-що, окрім солодкого акту плавлення, коли тіла перетворюються у рідку, аморфну масу, як плоть медуз; коли голови стають щасливі від знемоги та порожнечі. Вже ніщо нас не могло збудити, злякати, скаламутити, захопити, бо ми не мали ані сили, ані волі й пальцем кивнути. Всі ми в такий спосіб ніби мстилися горбунці Зої за отой дикий енергетичний спалах, що змусив мене згадати оповідання Бірса, бо я був певен: не тільки до мене дійшов він, але й до всіх хлопців та дівчат; принаймні Геннадій мав би, як приставлений до неї, виявляти до Зої кавалерство, але він був з нами і так само розклеювався і розпливався на піску — Зоя могла скільки завгодно розглядати наші тіла, але збудити й розтривожити сили не мала, бо ми, як Оксана свій купальник, надягли на себе сонячного панциря, а що супроти нього кволий енергетичний спалах якоїсь відьмоч-ки, що перед її енергією наша лінь та млість; окрім того, нас у своєрідний спосіб оберігали дві істоти жіночої статі, Оксана з Леною, а оскільки ми звикли грати з ними в "ліниве кохання", вони нас гармонізували, а не збуджували, не давали згоріти в чорному вогні, що його розпалила супроти нас горбунка Зоя.

Лежати на піску стало годі, інакше ми справді розтеклися б клейкою, як кисіль, рідиною, — і щоб цього не сталося, ми знайшли в собі силу вийти із солодкого оціпеніння й посідали, а тоді побачили, що горбунки Зої на її місці нема, а йде вона далеко берегом, боса, спиною до нас, як маленька, зболена цяточка, напіврозчинена в повітрі істота, котра потерпіла поразку в боротьбі із нашою ніякістю та лінню. Але ми співчуття до неї не мали, і то тому, що були молоді, здорові, а отже, егоїстичні, відтак "ущербність" її, як казав Олег, нам різкіше кидалася у

вічі, не зважаючи на те, що в кожному із нас сидів проковтнутий гачок із її вудок — той гачок на певний час розплавився на крапельку смоли в наших душах, отже, пошкодити нам не міг.

— У воду! — наказав я. — Інакше закипимо!

І ми дружно зірвалися на ноги і, як табун молодих, розпалених коней та лошиць, з іржанням та вигуками ринулись у річку, почали брьохатися й обливатися, а та далеко відійшла постать, про яку ми так щасливо забули, раптом зупинилася, повернулася й пішла до нас, ніби упокорюючись у своїй поразці та неприкаяності...

Ми викупалися, вдяглись просто на мокрі купальники і побігли до машини, щоб забратися глибше в ліс і знайти там місце для трапези. І знову галасували в кузові вантажівки, а в кабіні відчувалася глуха тиша — що там робилося, хто зна, та й не цікавило те нас.

Зрештою, зупинилися, позіскакували на землю, дівчата нам подавали з кузова підстилки, пляшки і посуд з їжею, вискочив із кабіни Геннадій, і я побачив, що він чомусь на обличчі червоний. Тоді розчинилися дверцята інші, і Зоя виставила з кабіни свої розкішні коліна. Олег підскочив до неї й подав руку, я навіть здивувався, як прудко й охоче він те зробив. Зоя зістрибнула на землю, і на її вуста впливла переможна і ніби трохи зневажлива усмішка — поводитись вона зовсім не як упосліджена почварка, а як богиня. Сказала щось веселе, і ми засміялися, а потім кинулися розстеляти підстилку, розставляти їжу та напої, бо в наших животах заскімлили голодні пси, отож їм треба було щось накидати, аби вгомонилися. Здається, непомірний голод відчула й Зоя, бо й вона накинулася на їжу й питво (я зазначив мимовільно, що постійно за нею стежу); ми горлали; верзли дурниці, і вона з нами, тобто ніби не віддалялася від нас, а почувалася цілком повноправним товаришем, отож і відчуження, що між нами виникло, розтало й забулося, ніби й не було його...

Відтак знову вчинили як завжди: розбилися на пари і порозходилися лісом, я з Оксаною, Олег із Леною, а Геннадій із гор-бункою Зоєю. Ми взялися з Оксаною за руки й побрели якоюсь стежкою, наступаючи вряди-годи на соснові шишки, від чого раптово підверталася нога, і ми сміялися. Зрештою, я не витримав лінивого кохання, зупинив Оксану, дав їй обпертися спиною об золотокорого стовбура і з небувалою раніше пристрасстю впився в її вуста, налягаючи на дівчину всім тілом. Але сп'янілий був я — не вона, тож вислизнула з моїх обіймів і прозаїчно сказала:

— Не роби мені боляче!

— Хіба роблю боляче? — здивувався я.

— Це від неї так розпалився? — нещадно сказала Оксана і настовбурчилась, мов їжачок.

— Що ти мелеш? — вибухнув я.

— Що знаю, — сказала Оксана. — Вона вам голови крутить, а ви казитеся.

— Ревнуєш? — спробував безтурботно засміятися — безтурботності, правда, не вийшло.

— Не ревную, а знаю, — спокійно повіла Оксана.

— Але ж я з тобою! І ти чудово знаєш, що я її хотів від нашої компанії відшити.

— Ні, — сказала Оксана, дивлячись на мене гостро й настовбурчено.
— Ти не зі мною, а з нею! Зі мною ж так не можна!

"Чортові баби! — лайнувся я подумки. — Що це їй влізло в голову?"

— А як з тобою можна? — спитав я.

— Сам знаєш, — мовила вона поважно й додала улюблену свою фразу, за яку її, зненавидіти було варто. — Це роблять тоді, коли люблять. А я дівчина серйозна...

— А коли скажу, що люблю?

— Тоді річ інша, — сказала Оксана.

Вона й цього разу зуміла мене погасити. А може, мала рацію: не вона мене так запалила, а та відьма, що так дивно нас на піску біля річки чарувала? Ні, признатися собі я в тому не бажав.

— Гаразд, — мовив я. — Ходім гуляти. Як порядні і не зачіплені гріхами люди. Задовольняє?

— Цілком! — сказала Оксана трохи й сердито, бо і я, і вона чудово знали, що це не так. Увіч вимагала, щоб я освідчився, хай і формально, тоді я "законно" ставав її хлопцем, а вона "законно" моєю дівчиною, але я при своїй донжуанській вдачі цього не бажав, хоч формально признавався не одній дівчині, що, мовляв, її кохаю, що, мовляв, од неї вмираю і жити не можу, але Оксана була з іншого тіста, до легкодоступних не належала, і я нутром відчував, що з нею можна гратися тільки до певної міри, можна її цілувати, чіпати сокровенні місця, обіймати, однак лишень у межах флірту, а не любові. Оксана в таких справах була дивоглядно старомодна і зрушити її в цьому було неможливо. Чи ж любив я Оксану? Очевидно, що так, але це була любов — не кохання, великого вогню вона в мене не розпалювала. Не вміла палати й сама, отже, не вміла запалювати коханця, тому своєю любов'ю вона несла вибранцеві мир, а не заколот, умиротворення, а не пристрасті, змагання та збурення. В мені ж надто грала кров, щоб

бажати миру і спокою, упорядкованих, ґречних, моральних стосунків із кінцевою метою — одруженням, супроводженим відповідними ритуалами та обрядами, — нудно було від того. А ще в мені жила цілком юнача переконаність, що моя дівчина, тобто обраниця, суджена моя, — таки не Оксана, мирна порядна дівчина, котра йде на всі оці наші вибрики: компанії, флірти, самотні погуляння із хлопцями, цілунки та притискання і мацання лишень для того, щоб не залишитись у дівках, а хлопця собі за всяку ціну роздобути. Але в глибині душі їй усе це коли не осоружне, то нецікаве, а інтерес має один, цілеспрямований, простий і ясний: вийти заміж, мати родину і жити спокійним гармонійним життям без збурень та штучних пристрастей, у житейських буденних клопотах та радощах. Тобто в цій дівчині не було ані на мак чортівського — сатана тут поселення увіч не мав та й не міг мати; була вона ніби земля обітована. Через те я й повертався до Оксани тоді, коли бував випотрошений і вичерпаний якоюсь сатаною в спідниці — останньою в цьому ряду була Клавка, про інших мені і згадувати не хочеться. Біда моя була в тому, що саме сатанюки в спідницях і викрешували в мені кохання, податливі ж, яких я також шукав, а не цурався, потрібні мені були не для кохання, а для задоволення трохи загарячої плоті, отакий я вдався, і де вже дітися? Отже, Оксана для мене — ніби затишний дім моряка після бурь та штормів; без цього теж у житті не обійтись.

Так і вийшло, що сьогодні, окрім того палкого поцілунку, коли притис Оксану до сосни, більше здобутків не мав, і все повернулося на круги своя: ми мирно гуляли, я говорив якісь дурниці, які Оксана вислуховувала уважно і ніби з інтересом, а тоді повернулися до місця нашої зупинки. Повернулися перші, незабаром до нас долучилися Олег із Леною, які, з усього видно, були собою цілком задоволені і напевне не обмежилися милою прогулянкою, бо в Лени й досі цвіли на обличчі рум'янці, а в Олега лице було, як у задоволеного, заспокоєного бовдура, ким він тієї хвилини й був. Зиркнув на мене і розплився дурнувато, ніби збагнув, що ми з Оксаною так і лишилися неблаженні.

Часом я себе запитую: чому Оксана не полюбила Юрка? Адже не я їй пара, а таки Юрко. Для того, щоб зійтись, в них були всі можливості; не

раз залишалися сам на сам, не раз гуляли, тобто не раз жеребок падав Юркові на Оксану. Але в жіночій природі, як мені здається, є якась особлива невідповідність чи точніше — суперечність: спокійну дівчину не цікавить спокійний хлопець, її ваблять особистості сильні та неординарні, тобто чорти, і тільки справжня сатанюка в спідниці може задовольнитися мужчиною інфантильним. Секрет тут, очевидно, в тому, що спокійній дівчині потрібен не тільки об'єкт для творення родини, але й поле для завоювання, а яке поле для завоювання в Юркові? Сатанюка ж задовольниться інфантильним чоловіком через те, що їй непотрібно джерела для енергетичної підзарядки, вона сама — те джерело, кипить сама в собі, а інфантильний чоловік для неї тільки цямриння, котре те кипляче джерело обмежує і стримує.

Геннадія та горбунки Зої й досі не було. Ми вже встигли пожартувати що до того, встигли підкріпитися, і чекання ставало вже напруженим. Я сам горів цікавістю побачити цю пару: чи не повториться те саме, що і з Юрком: спереду тріумфуюча, випростана, попри на свою ваду, Зоя, а за нею, наче побитий пес, чи видушена цитрина, чи спущений м'яч, її напарник.

Вони з'явилися уже в сутінках, коли ми встигли зіграти не одну партію в карти, і все було майже так само, як із Юрком, тільки трохи інакше. Зоя йшла попереду, спокійна, зі зведеним обличчям, вкритим особливим надихом, але цього разу без тріумфальної всмішки, за нею ступав, як ведмідь на ланцюгу за циганом, Геннадій, але Геннадій не виглядав мокрою куркою, здутим м'ячем чи видушеною цитриною — був ніби сердитий і незадоволений, але як ведмідь на ланцюгу.

— Збирайтеся і їдьмо! — сказав він коротко. — Мені ще треба поставити машину.

Мовив це так, ніби ми були винуваті, що він запізнився; ми німо презирнулися, роблячи великі очі. Горбунка Зоя стояла при цьому тихо і спокійно, ніби мишка, навіть не дивилася на нас, а кудись убік, і я в цих тонкопрядних, теплих сутінках із бузковим відливом ще раз уразився з її

краси й потворності, так дивно змішаних, але Зоя під цю хвилю вже нікого не чарувала й не манила, а ніби поринула в себе, наче все їй в цьому світі пребайдужісінько.

— Сідай у кабінку ти! — сказав мені Геннадій і, відчинивши дверці, сховався в середині.

Я сторопів: це було принаймі нечемно. Хай не Зоя, але в нас було ще двоє дівчат.

— Чого там! — сказала легковажно Зоя. — Сідай! Нам у кузові веселіше буде.

Я розвів руками, але дівчата начебто й справді не образилися.

— Нужно понімать, — сказав Олег, скривлюючи в усмішці рота. Дівчата гримнули сміхом, і я з Олегом допоміг їм вилізти на

кузов. Коли ж підсажував Зою, мене натурально вдарило електричним струмом: ледве її не випустив. Але вона, як пташка, пурхнула в машину, засміялася й повернула до мене обличчя. І в бузковому сутінку її очі заблищали спершу ніби розжарені бляшки, а тоді розширились у малі сонця, випромінивши яскраві кола, які однак відразу ж погасли, ніби тріснули мильні бульбашки. Я відчув на коротку мить, ніби моє тіло налилося свинцем, мене знову струсонуло, немов удруге я був ударений електричним струмом. Долоні, якими торкнувся Зоїного тіла, пекли і, щоб позбутися навадження, я кинувся до кабінки. Геннадій уже завів мотора.

Машина їхала лісовою дорогою, Геннадій мовчав.

— То що? — спитав я, повний палаючої цікавості.

— Іди к чорту! — вибухнув раптом Геннадій. — І всі ви!

— Аж так?

— Так! — буркнув Геннадій.

— Тоді мовчу!

Ми звернули на шосівку, і Геннадій піддав газу.

— Це не баба, а чорті-шо! — сказав нарешті він.

— По-моєму, то не секрет, — піддав я. — Це знаємо.

— Нічого ви не знаєте! Хіба Юрка знає!..

— Просвіти! Чи хочеш, щоб був "дуб зелений"?

— Який це з біса "дуб зелений"?

— Така баєчка, — сказав я. — Синів із батьком вгостили гарячим, в окріп, чаєм, знаєш?

— Не знаю!

— Один із синів спробував і опікся. "Ну й дуб", — каже. Тоді другий як сьорбне — і попікся. "Ще й зелений", — каже.

— А-а, згадав. Це там про батька дальше. Опікся і каже...

— "Коли б вас, синочки, на тому дубі і повісили", — докінчив я. Геннадій коротко засміявся.

— Да, — сказав. — Це десь так само!.. Понімаєш, вона... ну, мій струмент спекла.

— Як так спекла? — спитав я зчудовано.

— А так, як на сковороді... Висмоктала і спекла...

— Що ти говориш? — ще більше здивувався я.

— Та це й не розказать! Понімаєш!.. Нє, попробуй сам, то визнаїш... — Він знову замовк, їхали якийсь час мовчки.

— Їрунда якась вийшла, — знову заговорив Геннадій, криво всміхаючись. — Понімаєш, я ж не пацан... І ускочить з нею не хотів... А вона мене висмоктала, понімаєш?..

— Не стримався? — обережно спитав я.

— Ну да! — сердито сказав Геннадій. — Я б її, заразу, за це розірвав... Це ще мені пришиє... їрунда вийшла... Я тепера до неї близько не підйду, пойняв?..

— Діло твоє, — мовив я.

— І коли вона буде в компанії, мене нема, пойняв! Отакий це дуб!..

— ДЦє й зелений, — показав я зуби.

— Попадешся на цю пилочку, то не либитимешся! — зло прорік Геннадій. — Думаю, що вона й на вас з Олегом оком накинула... Не будьте такі дураки, як я.

— Так, дуб! — мовив я.

— Ще й зелений! — без усміху обізвався Геннадій. — Інтересно з бабами, коли приятно... І їй і тобі... А це чорті-шо! Так і угробиться можна.

— Не перебільшуєш?

— Попробуй, тоді побачиш, — буркнув Геннадій. Вантажівка з'їхала до Чуднівського мосту, і Геннадій зупинився.

— Вскочив я, мов пацан, — сказав Геннадій.

— Не журись, якимось буде! — потис я його руку біля п'ясті. — Пока!

— Котись! — мрукнув Геннадій.

Я "покотився", тобто вистрибнув із машини й почав допомагати дівчатам злізти. Але вийшло так, що горбунці Зої допомагав Олег, а я — Оксані та Лені. Здається, Олег сам до того рвався: чи не причарувала вона там його, в машині? Зрештою, й до мене вона скерувала оті палючі бляшки, але цього разу їхній блиск мене не дійняв — я був насторожений. Здається, вона це помітила, бо побачив на її вустах півзневажливу усмішку.

І ми всі ніби пригасли. Спершу провели додому Зою, а тоді розійшлися кожен зі своєю дівчиною.

— Що там тобі Геннадій розказав? — спитала ніби байдуже Оксана.

— Такого дівчатам не розповідають, — мовив я.

— А мені її жаль, — протягла якимось печально Оксана. — Вона розумна і хороша дівчина, тільки що бідолашка...

— Може, й так, — згодився я і додав не зовсім чемно: — Але пальця цій бідолашній в рота не клади!..

— То й не клади! — мовила коротко Оксана.

Ми зупинилися біля її будинку. І тут я раптом відчув, що вона вже не така нашорошена й холодна, як була в лісі: такі речі я миттю пізнавав. Обійняв її, і її руки ніжно й тепло обвели мені шию.

— Не сердишся на мене? — спитала тепло.

Але я не мав часу відповідати, нашукав її вуста і втонув у них із тією ж пристрасстю, яку відчував у лісі. І губи її по-справжньому віддалилися. Не так, як це бувало в нас при "лінивому коханні", а з тим самим палом, який відчував і я. Тоді моя рука опустилась униз і відшукала її лоно. Але там був купальник. Клятий купальник! Оксана вирвалася з моїх обіймів і з тихим смішцем кинулася геть. Одне вона забула цього разу сказати, що таких речей не роблять, коли не люблять. І мала рацію.

7

Не гадаю, що горбунка Зоя була фатальною жінкою. Про таку я колись бачив кіно, грала Софі Лорен. Дія відбувалася під час війни у льотній частині. Той із літунів, який сховався із фатальною жінкою, що її грала Софі Лорен, рушаючи в бойовий політ, не повертався. Однак це не могло вбити притягальної сили тієї жінки, і чоловіки йшли на неї, як метелики на вогонь.

Була одна фатальна жінка і в нас на околиці. Маленька, миршава, з круглим дитячим личком, із сірим рідким волоссячком, з широко розплющеними, ніби здивованими очима, вона вже тричі виходила заміж, понісши від кожного з чоловіків по дівчинці, що всі стали як дві краплі води схожі на матір, і щороку щасливо ховала своїх умерлих супряжників. Якось так виходило, що вмирали чоловіки, коли вона ще не розроджувалася, отож за труною кожного вона смиренно і заплакано двигала величезного свого живота, і всі її, навіть я, безумовно жаліли. Четвертий чоловік, який їй трапився, не боявся ні Бога, ні чорта, був, як то кажуть, заводовий п'яниця і пристав до неї, бо не бажав працювати, а вона його й годувала й поїла. Він повноголосо заявив на околиці, що

історія з попередніми чоловіками його жінки (звали її Муся) — "случайность", і що він докаже, бо йому з "Мусінкою харашо". Коли відбувалася ця історія, що її оповідаю, вислід його похвалок не був вияснений, але Муся вже ходила з маленьким круглим животом, в якому зачинала путь житейську нова дівчинка, четверта; забігаючи наперед, скажу, що доля не оминула й цього п'яницю, і Муся, вже з величезним животом, ридаючи, провела в останню путь чергового нещасливця — він утопився, будши смертельно-п'яний. Потому Муся тяжко заріклася більше заміж не виходити, бо їй, як вона сказала, цього нещастя досить. Зарік свій твердо виконала, хоч претенденти на її руку, як не дивно, знаходилися, тобто були не проти одружитись із жінкою з чотирма дітьми і з такою сумною славою — чистий, можна сказати, фаталізм. Муся напевне була носієм смерті, але мимовільним, бо сама від цього страждала. Коли ж відбувалася ця історія, про фатальність горбунки Зої я ще не мав підстав гадати, бо Юрко, перша жертва Зоїна, тільки через рік потрапив до хурдиги, тобто у нещастя, а весь цей час із нею, як уже говорилося, ніяких стосунків не мав, та й вона до нього претензій також не виявляла. Зрештою, відбувши свій строк, Юрко щасливо повернувся додому, одружився, має сина і на долю свою не нарікає.

Геннадій не жартував, коли заявив, що з нашої компанії він вийде, коли в ній буде горбунка Зоя, що створило нам ще більші незручності, бо тепер у нас лишалося двоє хлопців на чотирьох дівчат, а до групового сексу, як я казав, ми схильні не були. Але Геннадій нам посприяв хоч би тим, що забрав з нашої компанії Марту, вона також від нас відійшла, почала ходити з Геннадієм, невдовзі вони одружилися, бо Марта почала видимо округлятися, отже, Геннадій не зумів стриматися і з нею — очевидно, горбунка Зоя зіпсувала в ньому стримувальне начало. Але нещастя з ним таки сталось, і зовсім не з його вини. Тільки раз за життя він випив за кермом, власне, його примусили до цього родичі, які святкували (було це десь на селі) якусь велику родинну подію; він божився, що випив тільки чарку, але треба було такому статися, що дорогою перед тим, як мав їхати, якесь інше авто збило п'яницю. Міліція затримала Геннадія, а що від нього трохи пахло, йому це діло пришили — треба було ж робити видимість, що міліція та слідчі органи справно

працюють; ось він і дістав, як і Юрко, п'ять років в'язниці. Але так само щасливо повернувся до своєї Марти, навіки прокляв шоферське ремесло і пішов працювати десь чи слюсарем, чи електриком — більше з ним нещасливих пригод не траплялося.

До речі, його страх, що горбунка Зоя припише йому дитину, виявився цілком безпідставний: вони із Зоєю після того, що сталося, обходили одне одного десятою дорогою, а при наглих зіткненнях одне одного ніби не помічали, тим паче, що на сторожі Гешіадієвої цноти твердо і рішуче постала Марта, яка, вийшовши з нашої компанії, рішуче перестала бути всім доступною, трималася строго й міцно, як воша кожуха, Геннадія і цілком безпідставно загрозила горбунці Зої (очевидно, щоб заспокоїти свого коханого, а потім і чоловіка), що коли Зоя до Геннадія липнутиме чи матиме претензії, то вона обіллє її мамризу (так вона сказала) сірчаною кислотою і тоді вона, горбунка Зоя, стане потворою до кінця, що, напевно, мало Зою злякати, але її й лякати не було потреби, бо в Геннадієвий бік ані дивилася. Отже, двоє із тих, що мали стосунок до горбунки Зої, постраждали (кажу це *post factum*), при тому дивно однаково, але ці випадки можна віддати й грі випадковостей, отже, зло могло йти не від Зої; зрештою, в той час, коли ми всі були нею заморожені, ніхто тих далеких наслідків передбачити не міг. Як було з Олегом та зі мною, я ще розповім, отож не забігатиму так дуже наперед.

Відтак, залишилося нам троє на двох, а коли постала необхідність вибрати між Геннадієм та горбункою Зоєю, ми вибрали з Олегом горбунку Зою, на те були свої причини. Перша та, що коли б прогнали горбунку, стали б не компанією, а трьома парами — чим далі, тим мінятися дівчатами ставало важче, ми вже майже закріпилися кожен за своєю облюбовницею. Коли ж робили обмін, нормальна погодженість між нами почала зникати, отже, й хлопці й дівчата почали одне одного ревнувати, тобто легкотравної "лінивої любові" в нас майже не виходило, відтак любов робилася все більше видимою, а через це і компанія наша руйнувалася, — згадував те не раз. Отже, коли б ми, позбувшись Зої, так довше тягли, то компанія розпалась би природно, ми це розуміли — всьому в світі надходить край, а ми з Олегом цього ще не бажали. Друга

причина та, що горбунка Зоя, як уже говорилося, запустила в нас по гачкові зі своїх чарівницьких вудочок: Юрко з Геннадієм ті гачки вирвали із свого нутра, патетично кажучи, "з кров'ю і м'ясом", а ми з тими гачками ходили, міцно трималися на жилці, яка тяглася до твердовпевненої руки горбунки Зої. І хоч Олег найбільше з-поміж нас розпинався, що він, мовляв, не "ізвращенець" і що його "ущербность не восхіщаїт", але наступною жертвою горбунки Зої став таки він, — бо я, як найзаієкліший із-поміж них Дон-Жуан, мав у стосунках із найрізноманітнішими представницями жіночої статі нритертість більшу, а отже, й більший скепсис, а значить, холоднішу, як я вважав (хоч навряд чи підставно) душу. Олег донжуанив по-любительському, отже, й був порівняно зі мною не такий твердошкірий, відтак і швидше піддався чарам горбунки Зої, а може, саме тому горбунка Зоя скерувала свій відьомський чар чи чад передусім на нього, хоч і мене не оминала, — я це відчував повсякчас, при кожній із нею зустрічі, при кожній розмові, але сам на сам, на відлюдді, із нею жодного разу не побував, хоч мене і з'їдали цікавість та й певний шал, коли в мій бік засвічувалися ті розпечені бляшки її очей і коли опинявся я в полоні їхнього магнетизму.

І тут сталася річ цілком природна: Лена заревнувала Олега до горбунки Зої, адже була не сліпа; ревнувала мене й Оксана, і це виразно прохопилося в неї під час гулянки із гріхопадінням Геннадія; але то було не в таких гострих формах, як у Лени, бо Оксана, попри все, мала нагоду переконатися в моїй опірності чарам горбунки Зої, а ще її та Зою лучив якийсь незрозумілий мені приятельський сентимент, тобто Зоя вміла забивати їй баки, чинити це Лєні горбу нці не вдавалося. Ревність же Лена виявила у простий спосіб: вона згоджувалася на нову гулянку, але при одній умові: єднатиметься тільки з Олегом. Практично це означало, що з горбункою мав бути я, Оксана ж відставлялася. Про жеребкування Лена й говорити не бажала, тим більше, що в мене з нею не повелося відразу. Здається, Лена цей останній резон виставила Олегові як основний: вона зі мною не може, і дурний Олег їй повірив, він навіть переконував мене, що Лена має рацію, бо в нашій компанії ніхто нікого не примушує. Я до Лени також не палав пристрастю, ми могли терпимо ставитися одне до одного безконтактно, отож виходило, що коли б Олег

мав бути з горбункою Зоєю, то Лена мала б або відмовитися від участі в гулянці (тоді мені натурально діставалася Оксана), або ж бути зі мною; ані того, ані іншого вона рішуче не бажала, от чому ситуація в нас стала безвиглядна, і компанія наша почала розвалюватися. Дивне в цій ситуації було те, що ми й не думали цього разу вилучати з компанії горбунку Зою — чому саме, здається, я достатньо пояснив. Я ж пристати на варіант: горбунка — мені, а Лена Олегові, не міг, бо звик бути в компанії лідером і не терпів, коли мені нав'язувалася чужа воля, особливо дівоча. В таких випадках у мені з'являвся натуральний спротив, і я ставав як бичок, що вперся рогами в нові ворота.

Отже випадало, що Олегове гріхопадіння мало відбутися в якихось інших умовах, ніж це сталось із Юрком та Геннадієм, та й справді: чому все мало відбуватися за однією і тією ж схемою, і чому обов'язково при зборі компанії? Чи не міг Олег десь просто перестрінутися із Зоєю на вулиці, вони б між собою, як то кажуть, "зніюхалися б" і подалися через річку на той бік, де горбунка щасливо спалила б і Олегові вуди, і він би так само щасливо повернувся до своєї Лєни, щоб з'єднати з нею свою долю, несучи в душі та тілі ганьбу, а на вустах — лайку. Але річ у тім, що Олег при його делікатності щодо стосунків із "ущербними", та й зі спонук самооборончих, ніколи не дозволив би собі зупинитися з горбункою серед вулиці, що дозволяв собі часом я, а тим паче на очах сусідів повести її на той бік, адже чудово знав, що кожен його рух був би пильно простежений, у чому не було жодного сумніву, зважаючи на нориви нашої околиці; відтак, розказував мені Олег, зовсім змучений від любовного чаду й шалу, які запалила в ньому горбунка Зоя, схудлий і з темними колами під очима, ця відьмиця скрутить його, як баранчика і виставить десяток свідків, що він із нею ходив, і та відьмиця, сказав Олег, припише йому бахура, отого байстрюка, що його їй настругали Юрко з Геннадієм, і через це потім кілька десятків років він, дурень, платитиме аліментики.

— Нє, я нє такой остолоп! — сказав Олег, обертаючи як божевільний круглими очима в мішках довкола них, що з'явилися од закипілої в ньому до горбунки Зої хіті. Бо це вже був факт: горбунка Зоя запалила його

пристрастю, а можливості більш-менш безпечного її вдоволення Олег не мав. Він з цим иереді мною і не крився:

— Понімаєш, — говорив Олег, — я в нечистую силу не верю, но тепер сомніваюсь. Понімаєш, када я попадаю в лучи лйо взгляда, — він так і казав: "лучи ййо взгляда", — шото странное зо мной делаїца. Не, ти понімаєш?

— Це гніноз, — сказав я.

— Думаєш? Но при гіпнозе человек отключаїца, тоїсть делает усьо несознательно. А я ведь у сознанії. Да, мне хочїца плюнуть на всьо і їти с ней, но собой я владею же?

— Рїзнї бувають гінози, — це так званий amora hipnos, — безапеляційно сказав я, на ходу придумавши цю назву.

— А шо ето значїт?

— Буквально: любовний гіпноз, — мовив я і виклав йому цілу теорїю, яку й досї вважаю підставовою і не такою вже дурною:

— Розумієш, у народній магїї є таке поняття, яке всі ми знаємо, — зветься "чари". Ну, оце пісенне й банальне "чари кохання", чи "дівчина його очарувала", "дівчинонька-чарівни-ченька" та інша бридня. Були ще такі поняття, як "приворот", що є формою народної магїї. Інколи такі речі робили самі дівчата, виконуючи певні магічні дії, а часом виконували для них такі дії чарівниці, тобто старі жінки, за певну плату, ну, їх звали ще відьмами. Практика чарування, — сказав я цілком авторитетно, — вдосконалювалася продовж віків, і не думаю, що це тільки самі брехні забобонних бабів. Магія і є формою гіпнозу, об'єкт може позбавлятися самоконтролю тільки частково, але психїка при цьому деформується так, що хлопець починає, як то кажуть, "сохнути за дівчиною" і спалюється від любовного шалу, безсилий собою керувати.

— Откуда ти это усьо знайш? — зачудовано спитав Олег.

— Я не анальфабет, — мовив незворушно, — а людина, на противагу нашій компанії, освічена. А про такі речі знає не тільки людина освічена, але кожна баба. Молодь цього не знає, бо виросла в цинічну епоху і психологічно опростилася.

— Да, інтересно! — вигукнув Олег і вперше за час нашої із ним дружби перейшов на українську мову. — Але ж у мене зовсім так, як ти казав. Я сохну, мене до неї тягне — як магнітом. А коли дивиться... нє, це щось неможливе!.. А вилічица от етой штуковіни можна?

Розмова захоплювала вже й мене самого: сам докладно цих справ не обмірковував, та в живій розмові це вдавалося мені найкраще. Окрім того, я й сам був уражений чарами горбунки, правда, не такою мірою, як Олег, і це, певно, тому, що головний потік своєї енергії вона скеровувала зараз на нього, а не на мене. Принаймні логічно й тверезо осмислити ситуацію я міг.

— Чи чував ти про містичних жінок? — спитав я.

— Нєт! — сказав Олег. — Но вєдь это чіпуха, бабськіє сказки!

— Це так по-твоєму, — мовив я. — А по-моєму, це річ складніша, й не такі це вже бабські казки. Зрештою, й поняття "бабські казки" належать до жіночої магії. Так от, є жінки, містична енергія яких уміщена ніби в них усередині, але вона існує і діє незалежно від бажання і волі самої жінки, тобто за своєю волею, вона не може її репродукувати — це так звані фатальні жінки. Ну, як наша Муся.

— Да, Муся — это фатальная женщина, — згодився Олег. — Але як же вона свою енергію не репродукує, як ти казав, коли її чоловіки позагиналися?

— Та енергія репродукується саморушне, без волі суб'єкта, втяв? А є жінки, які здатні містичну енергію репродукувати за своєю волею, дуже часто це — *amor reproducio*, — я творив латинські терміни з легкістю фавна, — бо головний інтерес жінки в цьому світі — сексуальний, що йде від природи самиці, *pardon*, продовжувачки життя. І дитина знає, що є жінки світлоносні, тобто без містичної енергії, або ж вона в цих жінках пробуває в межах норми (наприклад, щоб звабити самця, *pardon*, закохати в себе чоловіка для одруження й продовження роду чи для любовної гри), а є жінки темрявоносні, містична енергія яких вища норми, аномальна. Вони й репродукують містичну енергію, пасивно чи активно, тобто без своєї волі чи за нею.

— Ну, ти дайош! — захоплено сказав Олег. — Но как же от этой чортовщини вилічица?

Це, здається, Олега турбувало найбільше, був він охмарений горбункою Зоєю капітально.

— У два способи, — сказав я безапеляційно. — В пасивний та активний.

— Як це? — Олегові очка в мішках були нетямку ваті.

— Пасивний спосіб: вийти з поля дії містичної енергії.

— Не понял.

— Тобто виїхати з міста, спробувати перемикнути на іншу жінку чи дівчину, щоб її вплив локалізував і перекрив містичну енергію суперниці. Але цей спосіб не завжди результативний.

— Шо ти імеєш в віду? — спитав Олег, бо я зробив багатозначну паузу.

— У народних оповідках, — сказав я, — є немало розповідей, у яких жінка за допомогою любовної магії примушує коханця покинути нову коханку чи повернутися навіть із далекого краю. Він тоді сідає на козла чи якусь іншу містичну істоту, послану чарівницею, і той приставляє молодика до попередньої коханки, жбурляючи його до її ніг.

— Ну, это уже чіпуха! — скривив губи Олег. — Тоже іщо скажеш: козьол!

— Не треба все розуміти буквально, — сказав я. — Знаєш, що таке образне мислення?

— Нєт.

— Я так і думав. Це вислів абстрактної думки через порівняння з об'єктом речового світу.

— Не понял, — сморщив лоба Олег. — Говори по-руські.

— Это выражение абстрактной мысли при помощи сравнения с объектом вещественного, то есть зримого мира.

— Всьо равно не понял, — сказав Олег.

— Скажу простіше. Жінка посиляє містичну енергію, яка починає непокоїти коханця, котрий утік од неї, і не відпускає із сфери впливу, поки той не повернеться. Але народний спосіб мислення не абстрактний, а образний. Цей акт простій людині треба уявити зримо. Отже, вигадується летюча істота: кінь, козел тощо, яка повертає невірною коханця дівчині.

— Ну, тепер, кажица, понял, — сказав Олег. — Скільки дружим, а не думал, шо ти такой вумний. Значит, удіраць нема смислу?

— Часом є. Все залежить від сили містичної енергії, закладеної в жінку.

— Ну, Зойка — это ведьма настоящая, — переконано мовив Олег. — Чорт би їй побрал. А другой способ, как это через девушку?

— Тут відбувається зіткнення двох містичних енергій, отже, нейтралізується перша, небажана, — це як схрещуються в поєдинку два вороги, а третій може полежати в цей час в холодку. Або коли два горобці б'ються за крихту хліба, а третій ту крихту пожира.

— Шутіш?

— Чого ж! Але перемагає та, котра сильніша. Тобто навряд чи в нашому випадку можна сподіватися на успіх.

— Да, — задумано почухав потилицю Олег — це був класичний жест його племені, хоч він і відрікався від нього. — А шо это за актіаний способ?

— Піти на вогонь і об'єктом, який нищить тебе містичною енергією, заволодіти.

— Імеїш ввіду это? — він зробив непристойний рух. — А када я тада од нейо не отверчусь?

— Не думаю, — сказав я. — Ані Юрка, ні Геннадія вона після того до себе не прив'язувала. У неї якийсь інший інтерес.

— То їсть, она хочет только трахаться? — спитав Олег. — Тада я не протів, — він розцвів однією зі своїх найбезглуздіших усмішок, ще й підморгнув.

— Отут я вже тобі нічого не скажу, — розвів я руками. — Не знаю, і квіт! Це вже її секрет.

— Відіш, — задумливо мовив Олег. — То, що розказував Генка, как-то странно. Юрка тобі нічого такого не говорив?

— Майже нічого, — сказав я. — Був настільки ошелешений, що, по-моєму, таким лишився й досі.

— А що ти мені посоветуєш? — Олег явно переходив на суржик, а це значило, що в його проросійській броньованості відбувався злам.

— Нічого, — сказав я. — Людина має жити своїм розумом, не чужим. Щоб потім на другого не нарікати. А в тебе свого розуму, гадаю, достатньо.

— Да, конечно, — згодився Олег. — Тут я маю рішати сам, ти прав!

— Моє діло поміркувати і сказати, що я знаю і що думаю. А ти вже дивись і вирішуй.

Я навмисне трохи підлещував Олегові, бо він був нівроку самолюбивий.

— Да, конечно, — роздумливо мовив Олег. — Ти настоящий друг!

І він подивився на мене з любов'ю. Мені хотілося засміятися, але я того не вчинив, смішно, зрештою, не було.

Вийшов од Олега по-дурному набундючений, як завжди буває, коли запускаю свій мислительний апарат на повні оберти, після того залишаюся цілком задоволений — це я чиню не так уже й часто, а, так би мовити, в особливих випадках. Тоді в моїй голові ніби справді

запрацьовує якийсь двигун, котрий і жене мислительну енергію, але здебільшого такий двигун спокійно спочиває, і я живу, як люблю визначати, "на пересічному рівні". Але відчуття того, що свій мотор запустити можу, сповнює мене самовпевненістю, ба й деякою пихою, я розумію їхню безпідставність, навіть смішність, але нічого вдіяти не можу: слабка натура людська; зрештою, відношу це на рахунок зарозумілості молодості...

Проходив повз Білий дім, і раптом якась сила мене зупинила. Одне із вікон було відчинене, в ньому стояла горбунка Зоя і дивилася на мене. Її очі блищали, як мідні бляшки, і знову відчув те саме, що відчував герой Амброза Бірса, тобто очі горбунки вже світилися наче малі сонця. Випромінювали яскраві й барвисті кола, наближалися, збільшувалися, але не зникали, лускаючись, покрили мене всього; я відчув нестримне бажання, вигинаючись і корчачись усім тілом, поповзти до того вікна, виповзти на стіну і влізти у відчинене вікно. Голова мені почала нестримно набрякати, ніби перетворювалась на величезну мильну бульбашку, готову щомиті розпастися, а німічним тілом моїм почали струшувати корчі.

— Чого не вітаєшся? — спитала горбунка Зоя, і вмент усе навадження зникло, очі її були як очі, тіло моє розслабилося, а голова знову стверднула. Зоя мило до мене усміхалася, а прегарне обличчя її сяяло, мов у богині, і я не міг відірвати від нього погляду.

— Привіт! — сказав якомога легковажніше — не хотів, щоб вона помітила, що перед цим був у повній протрації та одурі.

— Був у Олега? — спитала горбунка Зоя.

— А де ж іще? — сказав я.

— Компанія наша вже не збирається? — спитала.

— Якось не виходить, — відповів я.

— Не виходить чи не хочете?

— Чого не хочемо, — відвів я очі. — Якось зберемося. І тут вона цілком несподівано:

— А з Юрком та Геннадієм уже не дружиш?

— Звідки ти взяла? — вишкірив я зуби. — Як раніше! Бо чого б то не мав з ними дружити?

Вона кивнула, ніби переконалася, що я брешу, і тоненька всмішка лягла на її чудове лице.

— Слухай, дай мені почитати Амброза Бірса, — сказала. — Ти ж обіцяв!

Я отетерів. Ця накладка мене жахнула, адже хвилину тому я думав саме про Амброза Бірса.

— То лектура не для дівчат, — сказав. — Їм шкідливо таке читати.

— Тим більше цікаво, — знову всміхнулася Зоя. — Потім обговоримо. Чи ти розігруєш?

— Ну да, — сказав, сяк-так доходячи тями. — То нудятина, як каже Лена...

— Ну, Лена може сказати, — зневажливо сказала горбунка Зоя. — Я ж не така. Правда, я не така?

— Це вже точно, — сказав я.

— Як там Олег? — спитала Зоя. — Про мене не згадували?

— А чого мали згадувати про тебе?

— Я знаю? Хлопці говорять про дівчат, а дівчата про хлопців.

— Ти теж говориш про хлопців?

— Хіба я гірша за інших? — очі горбунки потемніли.

— Не гірша, але не така! — мовив я.

— Оце правда, — вона засміялася, але сміх її ніколи не прикрашав, був якийсь заголосний, рипучий і неприємний.

— Пока! — сказав я, бо таки конче треба мені було відшитися: на вулиці зупинилась якась почвара в хутряних капцях, у сірій спідниці, сірій кохті і з сірим лицем. Зупинилась і невідривне дивилася в наш бік, а це, як казав Олег, річ небезпечна.

— Принесеш мені почитати Бірса! — наказала горбунка Зоя.

— Може, й принесу, — сказав я без ентузіазму.

— Нема чого читати, — мило сказала горбунка Зоя. — А без читання пропадаю.

На язика мені стояло: "Ну, й пропади!" — але сказати того я не міг, отже пішов просто на сіру прояву, яка миттю сполошилася і, хутенько перебираючи хутряними капцями, подалася дорогою, забувши відповісти на привітання.

Мені ж було зле, млосно, так, як бува, коли починає підійматися температура, — я поспішив вийти з кола темних хвиль, що накочувалися на мене ззаду, адже там напевне стояла горбунка Зоя і виточувала в мій бік оту тьму. Ті хвилі сягали мене, доганяли, покривали й морочили. "Ось що значить містична енергія!" — подумав я і з розгону вскочив у хвіртку власного обійстя, а тоді у двері. Чорні хвилі залишилися по той бік стін, і можна було перевести дихання, бо повітря мені вже бракувало.

— Де це ти лазиш? — невдоволено спитала мати. — Хоч би поснідав.

8

Пізніше Олег мені розповів, як його "підсікла" горбунка Зоя, але дивно: розповів про це не так, як любив раніше вимальовувати свої любасні пригоди, тобто з подробицями і сакраментальностями, не притаюючи й брутальних речей, для ознаки яких вживав, ясна річ, брутальних слів, а приблизно так, як Геннадій, хоч менш скуто, скупко і чогось увіч не доказуючи чи збуваючи натяками, ніби користуючись поетикою притчі про "зеленого дуба", а на мої конкретні розпити (бо мав я до того підвищений інтерес) відповідав малослівно, бо і він, найбільший цинік серед нас, цього разу був шокований, уражений, ніби розчавлений. Отже, я розкажу про все так, як почув, фантазії до опису нітрохи не прикладаючи, у цьому випадку фантазія ні до чого.

Після нашої розмови Олег вирішив ужити всіх застережних заходів, щоб із горбу нкою Зоєю не зустрічатися, хоч він сам уже сох од шалу до неї, а на Лену й дивитися не міг. Лена ж, відчуваючи, що її обранець забуває й покидає, вжила всього, що могла, аби Олега біля себе втримати. Але засобів у своєму арсеналі мала небагато, бо вже давно Олегові віддалася, любовним досвідом володіла невеликим, любасну гру різноманітити не вміла, хіба що раніше опиралася Олеговим брутальним забагам. Тепер же упокорилась і дозволяла Олегові робити з собою все, що йому заманеться, хоч це їй, може, й не подобалося. Олег із нею почав несамовитіти, але зцілення від любовної недуги не знаходив — так само

нестримно й дико жадав горбунки Зої, отожд досвід із підміною об'єкта йому не вдався.

За тиждень, відколи тривало це змагання, Олег вихуд ще більше, виблід, погано спав, йому снилися мариська, при тому сексуальні, де партнеркою була не Лена, а таки горбунка Зоя, і хоч те, що показувала йому вона в сні, він практично здійснював із покірною Леною, належного контенту знову-таки не діставав, аж почав відчувати, що загине, коли шалу не задовольнить. Але мужньо і стоїчно боровся, тут йому треба віддати належне, був-бо переконаний, що це таки хвороба, а мої пояснення висвітлили, звідки та хвороба йде, отже, все робив, щоб не опинитися з горбункою Зоєю віч-на-віч — не накинеться ж вона, резонно міркував Олег, на нього на людях. Увечері чи вночі він ніколи на двір не виходив, бо йому все здавалося, що Зоя блукає довкола його дому і його підстерігає, хоч, може, було й не так, але принаймні таку манію мав і в глибині душі був переконаний, що так воно і є, а може, так воно й було, сказав мені Олег після того, як усе відбулося. Вдень ходив вулицями часто з Леною, з Леною-таки вони забиралися в усамітнені місця, де й проводили свої виснажливі ігри — виходило, ніби він безтямно кохав Лену, і та часом вірила, що це так, адже хлопець на неї тратиться. Але то була любов імітована, бо він, Олег, тільки реалізовував із Леною своє кохання до горбунки Зої, тож коли він щось виробляв із Леною, часом увіч бачив у ній і відчував Зою, часом йому здавалося, і це особливо дивно, що й Лена горбата, надто ж коли вона ставала до нього так, що в неї випинався хребет, і тут уже Олег з собою нічого вдіяти не міг.

Ходив він також на пляж, де було безліч оголених юних тіл., сподіваючись, що котрась із володарок тих тіл захопить його, як це не раз траплялося раніше, і він порине у хвилі свіжого кохання, але й тут у нього нічогісінько не виходило — був він наче проклятий, ніби й справді риба на гачку, безсила обірвати наміцно прив'язану до рибальської вудки жилку. Сама ж вудка, чи її власниця, ясна річ, на Олега на вулицях чи в інших місцях не нападала, на пляж не виходила, тобто начебто не робила ніяких заходів, щоб Олегом оволодіти, і це, сказав Олег, його зовсім не заспокоювало, бо він уже почав здобувати навіть шиз, ніби вона

повсюдно, щохвилини, невідступне за ним стежить, ходить назирці, але невидимо. Подібні речі й справді можуть людину виснажити, навіть таку психічно здорову, як Олег, отож він уже почав відчувати виснаження, але героїчно продовжував супроти чарів горбунки Зої боротися — був, як я казав, самолюбний, і саме ця самолюбність його й живила, як, до речі, й мене, й давала силу на цю боротьбу, безнадійність якої він сам відчував: Лена ж для нього була соломинкою, за яку хапається потопельник, і була та Лена йому настільки віддана, що, може, й справді антропоморфувалась у горбунку Зою, і не тільки коли вигинала перед ним хребта, а й інколи просто-таки вдягала її плоть, навіть обличчям ставала подібна. Правда, Олег (це вже згодом, коли шал минув) сумнівався, що це сама Лена, зі своєї волі так перетворюється, був переконаний, що то були звабні штучки тієї-таки відьмуги, а може, в ньому самому через психічне перенапруження та виснаження, казав Олег, порушувалося світосприймання, як у хворих на білу гарячку, яким привиджуються хвостаті.

Цю передісторію власного падіння Олег розповів мені докладно, як він це любив та вмів, уривана ж розповідь почалася по тому.

Якось він пішов на пляж, цього разу без Лени, бо відчув, що присутність біля нього горбунки Зої ослабла, ніби вона від нього віддалилася. Це принесло йому полегшу, як вішальнику, котрому вдається розсунути петлю, схопившись за неї руками. Отож він пішов на пляж, звично оминувши завулком Білий дім, день видався напрочуд сонячний, сонце щедро лило проміння, листя верболозів блищало, яскраві жмури спалахували на воді, репетували цвіркуни, млосно пахло розніженим під сонцем бур'яном, немощена стежка була біла від висохлої землі й осілої куряви, небо розгорнулося над головою розкішно вигнутим шатром із однією тільки осяяною, наче чудовий палац, хмарою, — тобто Олег вперше за багато днів відчув, що він сприймає світ нормально, і це переповнило його іскристою радістю й надією, що його хвороба минула (признаюся читачеві, що я, автор, оповів цей епізод просторіше, ніж про це розказав мій приятель, що від його "я" веду розповідь: Олег тут обійшовся кількома словами). На пляжі це відчуття

посилилося, і — о чудо! — він оголені тіла сприймав також нормально, тобто вони в нього вже почали викликати сякі-такі емоції (ясно, що йдеться про дівчат), і це ще більше упевнило Олега, що шал минає чи й минув. З тієї радості він бухнувсь у річку, тіло наповнилося телячою моторністю, і йому закортіло перепливти на той бік, що без зусиль і вчинив (зазначу, що прирічкова молодь обох статей ходить на пляж без верхньої одежі, а в самих плавках). Отже, не будши зв'язаний покладеною на піску одежею, Олег вирішив досвяткувати до кінця своє відродження, вийти через кущі, якими обріс правий крутий берег Тетерева, в поле і подихати пречудовим польовим повітрям, що його вже і смак забув, а може, десь упасти в траву, розкинувши руки й ноги, втупитись у глибини високості і наслухатися жайворонків, які в цих місцях у сонячні дні несамовитіли серед блакиті. Ніякої небезпеки він не відчував, тож ішов вузькою стежиною у густій траві і, наче щасливий пес, шкірився і раював од навали тиші і спокою, що розхлюпувалися дзвінками сплесками жайворонкового співу.

Але раптом ноги його приросли до землі, тіло налилося знайомою ваготою, очі розширилися, а волосся саме собою, хоч не було ніякого вітру, почало на голові ворухитися: назустріч йому легко і граційно ступала, з осяяним, усміхненим обличчям, горбунка Зоя. Перший його порух був утекти, але ноги нерушно стояли на стежці, він не міг і пальцем кивнути. (Я, автор, цю сцену більш уявляю, ніж її змалював своєму приятелеві Олег — весь цей опис умістивсь у нього в кількох уриваних реченнях).

— А очі в неї блищали, як мідні бляшки?

— Ну да, — відказав Олег здивовано. — А ти звідки знаєш?

— А потім почали розпалюватися, як малі сонця?

— А ти откудова знаїш? — вигукнув Олег. — Ти шо, з нею тоже?

— Ні, — сказав я. — Але це знаю. То що було далі?

— Чертовщина какая-то! Ну, она подошла... ну, заговорила... ну і ми пошлі вместе...

І Олег розповів, що він відчув щось на кшталт щастя. Страх минув цілком. І він навіть подумав, що його спокій та душевний мир, що його відчув сьогодні, — це й було передчуття їхньої зустрічі, тільки він, Олег, не міг, дурний, того збагнути відразу. І виглядало так, ніби вони призначили одне одному тут, у полі, побачення, вона навіть висловила радість, що він не запізнився, хоч при ньому годинника не було, як не було його і в неї.

— Не будем тратіть врем'я, — сказала вона. — Пошлі...

І повела. І Олег, не зважаючи на своє самолюбство, пішов за нею (стежка була вузька), як пес на ланцюгу. Більше того, в паху в нього почався рух, і він раптом, зовсім того не плануючи й не бажаючи, кинувся на неї ззаду, заголив спідницю, пригнув її голову до землі, чи й вона сама пригнулася, і почав, як пес-таки, смикатися, і відчув, що його нестерпно там запекло, ніби занурив він своє причандалля в окріп чи вогонь. Жах пронизав його, і він рвонувся, щоб вирватися з того пекла, але не зміг, був-бо припнутий до неї.

— Ти віділ, — сказав ніяково Олег, і мені дивно було бачити його ніяковість, — как собаки склещіваюца?

— Хто того не бачив, — сказав я.

— Так і у нас вийшло. Понімаєш, какой ужас?

І от тоді горбунка Зоя зареготала. Реготала істерично-різко, пронизливо, скрипуче, аж так, що йому з душі вернуло і, не зважаючи на те, що він палився і спалювався, тіло його було побите холодним потом, а

він сам ніби скрижанів. І тут відчув, що його розриває: він вибухнув як вулкан... Я зиркнув на свого приятеля. Був він блідий і тремтів усім тілом.

— Досить, — сказав він, ніби забувши свою псевдоросійську мову. — Я більше не можу розказувать... ^ибач... Нічого бридкішого і гидотнішого в житті я не відчував... Вона мене, причепленого, потягала по кущах... Думав, що здохну!.. Слухай, шо она за человек такой? Ілі она не чоловік?

— По-моєму, я тобі про це вже казав.

— Ну, може, вампір який?.. Она же міня випіла, как кружку води.

— Вампір п'є кров, — розважливо сказав я. — А вона випила з тебе щось інше.

— Мало радості, — сказав Олег. — Кошмар!

— Але ж на неї кинувся ти, а не вона на тебе?

— Тому, що повело. Мімо моєї волі, розумієш? Я цього не хотів, клянусь Богом!

І він з жахом подивився на мене.

— А шо, када она міня округіт?

— Не скрутить, — сказав спокійно я. — Бо ти не перший.

— Да, это правильно. Но я ведь іхлсрасівей!

"O santa simplicitas!" — захотілося вигукнути мені, але я стримався, жаль мені було свого простакуватого приятеля. Зрештою, чому я був такий впевнений,, що горбунка Зоя "красівого" Олега (хоч його краса, як

на мене, була сумнівна) та й не захоче скрутити? Але в глибині душі був того певен: горбунка і справді ніби нікого не скручувала, тобто після того, як здобувала своє, до партнера інтерес тратила. Але я відчував тут присутність таємниці, якої ще не розгадав: може, Зоя уражена німфоманством? Чи, може, мститься отак на нас, чоловіках, що ми через її потворність ігноруємо її красу? А може, просто хоче завагітніти, щоб народити дитину, використовуючи моїх приятелів як племінних биків у розпліднику? А може, все разом? А може, вона й справді жінка з містичною енергією, тобто відьма, отож має свої відьмацькі запити та задоволення? А може, в ній поселився біс, який нею кермує, коли вірити в бабські казки, в який завжди є доля правди?

Ось скільки питань застрибало в моїй голові після Олегової відвертої, хоч і уривно розказаної оповіді. Олег ніби підслухав мої думки:

— Слушай, мене інтересує таке. Ну вот, говорят: ведьма. Ты можешь мені пояснить толком: що воно таке, ведьма? Летает на венику? Но это же чепуха!

— Я вже тобі пояснював, — мовив терпляче. — Це жінка з містичною енергією.

— Да, я помню, — сказав він. — Но не думал, що такое есть у жіні дієвительно... А тепер верю!..

І він поринув у себе, сидів якийсь загаданий та печальний, ніби це не був отой знайомий мені самовпевнений і трохи надутий Олег: бабник і фанфарон. Ні, переді мною сиділа інша людина, не сказав би, що просвітлена чи умудрена, але чогось у житті навчена — мені було його жаль.

— Ти уверен, що она міня оставіт в покої? — спитав удруге він і подивився так, ніби від мене це залежало: скрутить його горбунка чи ні.

— Абсолютно! — відповів я, аби потішити свого невдашного приятеля.

— Шо міня беспокоїт, — сказав Олег. — Вона же може зробить зі мною, що захоче. От чого я боюсь!

— Ти вже дзбан випитий, Олегу! — сказав я. — Випитий і розтروщений на черепки.

В очах Олегових спалахнула іскра.

— Подбірай слова!

— Вибач, — сказав я і знову відчув до приятеля жаль. — Не хотів тебе образити. Бачиш, коли б ти не був розбитий на черепки, то з тебе можна було б випити вдруге. Отже, в цьому випадку ліпше бути розбитому на черепки, ніж цілому.

— Да, ти прав, — понуро згодився Олег, моя софістика його завжди переконувала. — А када она не будет щитать, шо я разбіт?.. Слушай, как ето по-рускі: черепки?

— Не знаю, — мовив я.

— Да ладно! — махнув рукою Олег. — Ну, і начньот всьо знова?

— Той, що розбиває дзбан, знає, що зробив, — сказав я.

— Думаєш? — зиркнув на мене трохи втішено, а трохи вражено, Олег.

— Елементарно, — мовив я впевнено і звівся, щоб іти. Олег подивився на мене притомленими, випитими очима і тепло сказав:

— Бережись хоч ти. Вона, по-моєму, всіх нас на вудочку взяла. А лишився з нашої компанії ти. Чи тебе, такого мудрого, омине?

Сказав цю фразу чистою літературною українською — певне, і справді не хотів у цей момент иереді мною викаблучуватися і таки щиро дбав про мене як про приятеля, тому-то й світив так печально очима. "Де ти подівся, колишній Олеже?" — смутно подумав я, розуміючи, що він сказав річ конечну, і мені треба по-особливому триматися, адже кому хочеться бути розбитому на черепки. Розбитого дзбана склеїти можна, але води він не триматиме: істина тривіальна, але неперехідна.

— Спасибі, Олеже! — сказав я сердечно. — Але ти людина не меншої волі, як я. А зумів утриматися чи вберегтись?

— Я сделал обшибку, — знову перейшов на свій жаргон Олег. — Я разслабілся. А разслабляться тут ніззя! Понял?

І вперше я подумав, що Олег не дурний. Він тільки трохи дивак: носить на гарному обличчі машкару і переконує себе, що та машкара гарніша за його лице натуральне. То, може, після того, що сталося, і машкара його розіб'ється на черепки?

9

Мій ніби щасливо знайдений образ — випитого, а потім розбитого дзбана — не був зовсім точний: що випитий — правильно, а що розбитий на черепки — ні, бо розбитий на черепки — це знищений. Горбунка Зоя містичну енергію в собі справді несла, але навряд чи була, думав тоді я, фатальною істотою, адже ніхто з нас після стосунків з нею не помер, хоч кожного по-своєму покрило нещастя, але чи обов'язково пов'язувати це з горбункою Зоєю, — адже ті нещастя почали падати на нас, коли горбунка Зоя покинула нашу околицю, і ми забули про неї й думати. Однак, не можу звільнитися від думки, що вона не тільки покористувалася нами, як племінними бугаями, щоб завагітніти, але по-

своєму зненавиділа нас, а ненавидіти — це і є обдавати, як водою, людину містичною, отже, лихоносною енергією, отже, й актом помсти це могло бути. Можливо, ми носили ту її ненависть-помету в собі, як невиліковну хворобу чи смерть, поки та нас не вдарить по-справжньому? Раніше я вже вказував, що бачив у горбунці Зої образ Смерті, а пізніше думав про це не раз, адже смерть не приходить до нас ізнагла, хоч і таке часом буває, нагла смерть зветься неприродною, тобто ненормальною, нормально ж вона пробирається в нас п'ядь за п'яддю, вражаючи якусь частку хворобою, інколи та хвороба тримається в тілі десятиліттями, а вона, смерть, ухопившись за ту ниточку, поволі в нас уповзає і завойовує в нутрі нашому все більше простору, аж доки нас не завоює. Так само й Зоїна ненависть до нас: вона тільки закинула в нас по зернятку тієї ненависті, а прорости воно мало тоді, коли для того прийде час і будуть належні умови. Ось чому її помста вдаряла по нас в різночассі пізнішим, а не відразу, а що вдарила вона нас усіх — це безсумнівно.

Я заговорив не лише про моїх друзів, які були "підсічені" Зоєю, а про "нас", тобто включаючи й себе, — зрештою, нічого ховатися: кожен має всі підстави здогадатися, що наступною жертвою Зої-горбунки мав стати я, про що й натякав мені після пам'ятної нашої розмови Олег. Про це й буде моя подальша оповідь, але поки до того дійде, повторю (я вже це зазначав), що в мені є щось од слідчого, я люблю розгадувати таємниці, інакше вони непокоять мене і створюють певний дискомфорт. Отож я вирішив переговорити про ці речі з Оксаною, яка одна з нашої колишньої компанії залишалась у приятельських стосунках із горбункою Зоєю, вони весь час зустрічалися і мали навіть якусь взаємну погодженість. Правда, на перепоні моєї вивідувальної розмови могла стати елементарна жіноча (цього разу Оксанина) схильність робити таємничими елементарні речі, та й не можуть жінки (хронічна риса) бути до кінця відвертими з чоловіками, навіть коли близькі з ними, а з Оксаною я ще був близький позірно. Однак підігрівав мене той резон, що й Оксана, в силу своєї природи та бажання (цілком натурального) прив'язати мене до себе, мала би захищати у свій дівочий спосіб мене від горбунки Зої, якими б приятельками вони не були, хоч би через ревність до неї, а що така ревність вже була, не раз переконувався — про це описано.

Отже, я зустрівся якось увечері з Оксаною, і ми рушили у звичну нашу прогулянку зі статусом "лінивого кохання" — після певних поступок дівчина мене ближче до себе знову не допускала, хоч ходила на побачення цілком охоче. Через це наші стосунки з Оксаною не були аж такі, щоб я міг розповісти, що виробляла горбунка Зоя із хлопцями з нашої компанії (яка вже цілком розпалася — чи не був це ще один акт Зоїної помсти?), для такої відвертості треба було інтимнішої близькості, ніж та, що ми її мали. Отож ми ішли, скромно взявшись за руки, у чудових синіх сутінках, і мирно теревенили, власне, балакав я, а вона мило мені підтакувала, до поцілунків і нових спроб фізичного зближення ще не доходило, отже, момент для розмови догідний. Поступово між нами починала прочуватися все більша злагода, і я вирішив використати цей момент, запитавши раптово:

— А знаєш, що й Олег упав жертвою горбунки Зої?

— Чому думаєш, що жертва Олег, а не Зоя? — легко обурилася Оксана.

Реакція була нормальна: діяла жіноча корпоративність.

— Хай буде так. То ти знаєш?

— Знаю! — просто сказала Оксана. — Зоя мені розказувала. Я зчудувався. Невже Зоя їй оповідала про все так відверто,

як мені Олег?

— Коли б не хотіла, не була б жертвою, — сказав я. Оксана мовчала, як непорушне божество.

— Мене одне цікавить у цій історії, — спитає я. — Навіщо їй це? Вона що, аж настільки зіпсута?

— Ну, знаєш! — сказала Оксана. — Ви, хлопці, коли йдеться про дівчат, нічого не розумієте.

— Отож хочу зрозуміти! — сказав я. Оксана мовчала.

— Не хочеш, щоб розумів.

— А нащо це тобі? — вона зробила наголос на "тобі".

— Бо дивно.

— Ну, коли хочеш знати: вона зовсім не зіпсута.

— Як же це пояснити?

— А як собі хочеш, — сказала сакраментальне і знову замовкла.

— Виправдовуєш Зою? — спитав обережно я.

— Нема чого виправдовувати, — сказала Оксана і раптом додала. — Ти що, теж на неї око поклав?

— Коли б поклав, давно був би з нею, — відверто мовив я. — Вона ж не така недоступна, як ти.

Оксана зирнула на мене, в її очах я побачив спалах.

— Не хочеш про те говорити? Оксана мовчала.

— Чому не хочеш про те говорити?

— Бо ви, чоловіки, нічого не розумієте, — сказала безапеляційно Оксана.

— А ти мене до неї не ревнуєш?

— Я на тебе прав не маю, — мовила тихо Оксана. — Ти мені нічого ще не сказав.

Мені знову захотілося чортихнутися, але я, звісно, стримався.

Оце й уся наша розмова. Інформації із неї я виніс "нуль" — і готовий був згодитися, що ми, чоловіки, і справді нічого не розуміємо в жіночій психології, коли б не було це все так елементарно. .

До речі, того вечора Оксана була ще стриманіша, ніж завжди. Коли я її цілував, вона опиралась, і навіть спробу торкнутися грудей, що вже було мною завойоване, а нею прийняте, відсікла, різко відкинувши мою руку. Я не нарікав: та наша розмова, очевидно, її насторожила. Я розумів, що Оксана в такий дивний спосіб воює за мене, можливо, супроти горбунки Зої, — хотіла їй протиставитися, а, отже, завоювати мене. Коли так, дівчата щось розуміють у чоловічій психології, а щось ні. Принаймні я не сумнівався, що Оксана ревнувала, але така вже була її горда природа, і тут я перед нею схилявся. Але водночас, мені їй ставало жаль, бо в такий спосіб особі жіночої статі оборонити свого облюбленця від зазіхань сильнішої конкурентки навряд чи вдасться. Я був розчарований і розмовою з Оксаною, і її неприступністю, через що в душі моїй поселився холодок. Однак, не треба лукавити: я добре знав — варто мені сказати дівчині ті кілька ритуальних слів, на які вона настійливо чекає, або ж виявити більше енергії, і вона поступиться, але в цій ситуації я сам того не хотів зі спонук для мене не до кінця збагнених. Це мушу зазначити, бо об'єктивно виходило, що Оксана не ставала иерепинним бар'єром між мною та горбункою Зоєю.

Не зайве сказати: Олегові страхи, що Зоя його скрутить, були даремні, я мав рацію, заспокоюючи приятеля, — ні до Юрка, ні до Геннадія, тим паче до Олега, вона претензій не мала і навіть не намагалася продовжити з ними стосунки — це було очевидно:

охолодження наставало відразу надвабіч і дорешти, отже, в плани горбунки завойовувати того чи іншого хлопця собі в чоловіки чи майбутнього платія аліментів, напевно, не входило. Здається, саме цей момент і був найслабшим місцем у моїй обороні супроти Зої, бо вадою мого характеру було, як відзначалося, те, що я просто не міг пройти повз податливих дівчат, а позаяк їх не бракувало, то міг без особливих гризот розігравати з Оксаною "ліниву", тобто благопристойну любов. Можливо, філістери мене осудять як людину цинічну, але те, що я міг покористуватися особою протилежної статі без моральних затрат та неприємних наслідків, завжди викрешувало в мені "солом'яну любов", яка спалахувала, яскраво горіла і майже безслідно й безпопельно зникала — нагоди до такої любові я просто не міг пропустити, а оскільки мої партнерки на таке йшли, то які ж можуть бути проблеми?..

Олег не потрапив до в'язниці, як інші наші приятелі, але з ним трапилося щось інше. Чи було воно результатом містичної помсти горбунки Зої, чи його призначенням, — не відаю. Річ у тім, що Олег після отого дивовижного з'єднання із Зоєю цілковито втратив інтерес до жіночої статі. При ньому, правда, залишилася Лена, яка швидко й енергійно одружила його на собі: він же одразу ж по одруженні почав нагально грубшати, і це відбувалося просто на очах: Лена ж, навпаки, залишилася худенькою, швидкою, турботливою, вона коло нього стрибала, як мала пташка біля зозуленяти в своєму гнізді, а Олег тільки й мав клопоту, що розтуляти рота, аби йому туди вклали щось смачненьке. Неробою, правда, він не був: закінчивши дорожній технікум, сидів у якійсь конторі, уранці, завжди в один і той же самий час виходив за хвіртку, зупинявся, гомерично позіхав, при цьому його рот розширювався на півобличчя, не зовсім естетично клацав зубами, стуляючи пащеку, тоді сонно озиравав заплелими товщем очками білий світ, підіймав руку до потилиці, чухмарив її, зітхав, здвигував тілом і рушав, дибаючи ошин-кованими ногами, взутими в якусь дивну, майже чотирикутну взувачку, — ніби це була імітація ратиць у чорта, що вирішив покинути чортівське ремесло, аби зажити спокійним людським життям.

Було би банально назвати його "кабаном", — так його і без мене називали в'їдливі хлопчак з нашої вулиці. Увечері повертався, пересуваючи здерев'янілі чи дерев'яніючі ноги, і його очі сиво палали від втоми. Влітку він доходив тільки до садового столика, біля якого вже стояла розкладачка, і плюхався на лавку — саме в цю мить із дверей випорхувала пташкою із тацею в руках його жіночка Лена, підлітала до нього, обіцяючи, а він щось у відповідь помуркував чи кавкав, залежно від настрою на суцільний день. Лена розставляла перед ним миски, тарілки й тарілочки, склянки, чайник, каструлі й каструльки, сковороду, в якій щось шкварилося й шипіло, часом видно було, що те "щось" мало задерті зарум'янені стегенця, він простягав до них пухку, в складках, руку, хапав міцно, витягав те, що колись було куркою, качкою чи гускою, розламував тушку і вгризався вічно молодими зубами, щедро запиваючи все те пивом. Отож він сидів за столом, самотній, як поганський божище, і довго, ретельно жував і чвакав, очка його в сальних мішках ставали при цьому круглі й блискучі, але той блиск поступово пригасав, а Лена, налітавши і нащобетавшись біля нього, присідала скраєчку на лавку навпроти чоловіка і дивилась на нього з неймовірною любов'ю та ніжністю, а може, вправно це імітуючи, і продовжувала щебетати, щось йому розказуючи, але він при цьому ніколи в розмову не вступав, адже був поважно зайнятий, і не до того йому було. І тільки по тому, як витирав рушником руки й уста і видавав із себе глибоке зітхання чи видихання, а рука його простягалася до великого дзбана з компотом, чаєм, настоєм, кавою з молоком або ж із какао, Лена підстрибувала, летіла швидесенько в дім, витягувала подушку, підстилку й ковдру і розстеляла все те охайненько, вигладжуючи ручками зморшки; Олег же вставав, здіймаючись як гора чи барило, затулював на штаних розпущеного на час їжі паска і дибав у дощату споруду в кінці садиби, де надовго пропадав; за цей час Лена встигала прибрати зі столу, пурхаючи із хати й до хати, а коли все упорювала, то знову тихесенько присідала край лавиці й чекала, поки з рипом не розчахнуться дощаті двері і з них витиснуться Олег, і піде, дибавши, до розкладачки, щоб повільно на неї (аби, Боже борони, не зламати) влягтися, простягшись на весь зріст. Лена при цьому прискакувала до нього, турботливо обтикувала ковдрою, обіцяючи чоловіка, а він знову зітхав чи видихав із себе повітря і

пори́нав у солоди нірванні хвилі, видаючи голосне, могутнє хропіння, від якого злякано розліталися із садка залетілі сюди пернаті; нажахано тікав, задерши трубою хвоста, кіт, а великий, тлустий, як і господар, пес сонно виходив із буди, ішов, трусячи товщем, до розкладачки, підходив сміливо до господаря, лизав його в розхилені вуста і поважно лягав побіч на траві, звівши голову, адже це був його обов'язок — стерегти господаря, за що його тримали й годували, і пес це розумів — оберігав сон свого пана, а які в того були сни — хто і зна; напевно можна сказати, що не еротичні, бо й дітей у нього з Леною чомусь не було, а може, він після того, як горбунка Зоя потягала його, прищепивши ніжне місце, по кущах, він уже й зачати не міг, а може, через це він і розтовстів, як це буває (так принаймні пишуть у книжках) у євнухів. Отже, в Олеговому садочку якийсь час вивишалася гора, схожа на малюнок у "Маленькому принці" Антуана де Сент-Екзюпері, на якому удав проковтнув слона, й удавом для Олега у ту мить був його сон, а він, можливо, відчувався слоном, що входить у джунглі того, чого нема. І так тривало доти, доки не випурхувала з хати тоненька, перев'язана хвартушком постать Лени, вона підлітала до слона, якого проковтнув удав сну, і тицькала гострим пальчиком в Олегову щоку.

— Вставай, Олег. Січас будіт по тілівізору фільм.

І Олег миттю прокидався. Сідав на розкладачці з готовністю багати́ря із казки Марка Вовчка "Полонянка" і позіхав, рикаючи, ніби лев, а маленька жіночка-пташка біля нього радісно дзвонила сміхом.

— Ух, какой ти смішной, Олег!

— Почему ето я смішной? — трохи ображено питався слон-Олег.

— Потому шо любі́мий! — ніжно улещувала його жіночка-пташка і обвивала його величезну голову рученятками, але обхопити тієї голови не могла.

— Дай губкі! — казала Лена, а коли він наставляв свої тлусті, як сосиски, уста, вона цьомкала його, ніби дзьобиком дзьобала, а тоді подавала руку, аби допомогти йому з розкладачки встати.

І це був момент дивовижний. Лена в'їдалася ніжками в землю, ставала навкосину і без зусиль гору-Олега з розкладачки піднімала. Він ставав на ноги, вона ж біля нього — як горобець біля дуба.

— Що там за фільм? — питав мирно Олег.

— Наверно, їрунда какая-то, — цвіркала Лена. — Какусігда! "Московський ґедзь" у цій парі сидів міцно й надійно, тут

ані Олег, ані Лена не змінилися.

Не хочу, щоб склалося враження, ніби описую Олега та його дружину злостиво чи іронічно, — навпаки, я повен до них співчуття, хоч вони увіч в цьому житті та світі щасливі. Чи ж бо співчуття щасливим не є заздрістю? Не знаю, вочевидь, але не можу позбутися цілком безглуздої думки, що це їхнє щастя

— результат містичної помсти горбунки Зої. Чи ж можна покарати людину щастям? Очевидно, інакше не виникав би в моїй душі жаль до них. Справжній щасливець, очевидно, не буває смішним. Адже смішний — це невідповідний до норм життя при кволості своїй, не силі. Смішний — це недоладний, отже, смішний щасливець — жалю гідний. А може, треба писати разом

— жалюгідний? Не знаю. Не суди і суджений не будеш, — хоч судженими бути приречені всі: й ті, хто судять, і ті, хто не судять, адже буває гріх у безгрішності і безгрішність у гріху. Коли так, то буває щастя в нещасті й навпаки. Зрештою, ми жаліємо людей чи зневажаємо їх через гординю свою, а гординя буває сестрою милосердя, ним гординю свою

спокутуємо. Отже, хай люди живуть як їм хочеться. "Не сунь носа не в своє корито,

— сказав давній мудрець (хто саме?), — а вдовольняйся своїм, навіть коли твоє не таке повне, як сусідське". А ще я десь читав: "Посмійтеся спершу з себе, а тоді з інших". Але й обгородивши себе тином таких цитат чи софізмів, я чомусь не можу цю щасливу пару не жаліти. Та Бог із ними!

10

Усе, що сталося з моїми друзями після їхніх узаємин із горбункою Зоєю, не могло мені послужити морально-научаючим уроком із простої причини, і я вже не раз про те казав: всі метаморфози та нещастя (з Юрком та Геннадієм) сталися задовго після мого гріхопадіння, але мені було досить їхніх розповідей, щоби змобілізувати власну відпорну силу і порвати жилку від гачка до вудки горбунки, — гачка, що його я, як усі проковтнув. Той гачок ще поболить, вважав я, але людині вольовій (а я себе таким бачив), не важко позбутися і його — в такий спосіб я ніби втішався зі слабкості своїх приятелів; повеличитися ж власною силою та витримкою для півнячої чоловічої природи — це сатисфакція. Був би я дурний, щоб і собі полетіти на той вогонь, у те пекло, що проковтнуло моїх компаньйонів, і там згоріти. Обміркувавши добре ситуацію, я вирішив, що в оповідженій історії є щось і смішне, отож варто мені ставитися до чарівництва горбунки Зої та її настирливості (спокусити нас і використати для якогось потаємного плану) іронічно. Єдине, в чому я мав себе переконати, що доступність Зоїна — це як кинутий отруєний шматок для птаха чи пса. Логіку мав елементарну: нечиста сила, містика й усіляка чортівня існує лише для тих людей, котрі в неї вірять, отже, віра є стимулятором, котрий усі ці речі для людей проявляє й оживляє. Віра ж ніколи не керується засновками логічними, скоріше навпаки, вона істинним називає не розумне й логічне, а чуття, почуття і бажання бачити річ так чи інакше, — отже їх наділяє функцією розуму. Відтак нереальне стає сущим, і можна твердити, що воно в житті справді є. Це значить, що нереальне є породженням нашого таки чуття — не розуму, тому ми й

потрапляємо у владу собою ж створеного. Нечиста сила, містика і всіляка чортівня, гадав я, існують суб'єктивно, а не об'єктивно, можна гадати, що вони створені Богом для нашого спитування. Єдине, що об'єктивно існує, поза нами, чуттям нашим, розумом, уявою — це Бог, котрий такий же неосяжний, безмежний і непізнаний, як безконечність. А може, безконечність Богом і є. Його можемо тільки пізнавати, але не пізнати.

Я вирішив, маючи в собі задатки слідчого, ставитися до горбунки Зої як лікар до пацієнта, чи, точніше, як учений-дослідник до кролика чи пацюка. Тобто — кожен її рух і дію аналізувати й контролювати розумом, самому залишаючися холодним. Коли ж мені доведеться із Зоєю (слабке моє місце) таки піти на фізичне зближення, то чинити лише так, як чинив раніше із легкодоступними дівчатами, причому тут бажано обійтися і без "солом'яного кохання", адже входити у стосунок із жінкою сильної містичної енергії (а те, що Зоя нею володіє, не сумнівався) завжди небезпечно і результати такого з'єднання важно передбачити.

Ось яку броню вдягнув я на себе, рушаючи на цю прю. Мені можна не уникати дівчини, зате іронії не маю позбуватися ніколи — це мій меч. Я вже кілька разів (на пляжі, біля вікна Білого дому) витримував силу містичного наслання (назвемо його чаруванням) горбунки Зої і, хоч це було нелегко, але його витримав. Отже, мені треба, думав я, не ковтати наживки на закинутому її вудкою гачку, а чинити так, як робить обережна й хитра риба: обкусувати приманку зусібіч, не забуваючи про її смертоносність чи лихоносність і хіба імітувати акт заковтування. Така риба наживку поїдає, але ніколи на гачка не настромиться. Відтак інтерес мій до горбунки Зої мав бути не більший від інтересу до гри. Не до дійства, а — гри, — адже гра ніколи не є серйозною, бо вона імітує серйозність. Я мав ще ту перевагу, що об'єкт мого інтересу мною був певною мірою вивчений, я ж для нього — земля незвідана. Але чи це так? Не треба забувати, що Зоя дружила з Оксаною, яка могла чимало їй про мене розказати.

Перш ніж надійшла ота пам'ятна ніч, яку хочу описати докладно, мені довелося з горбункою Зоєю кілька разів здибатися. Впало у вічі, що Зоя

таки вийшла на лови (у мені навіть звучала пісенька із п'єси Фредра "Дами й гусари": "Ми йдемо на лови, на лови" — я її тоді частенько поспівував, щоб зберегти в собі іронічний настрій, а п'єсу цю я бачив у виконанні львівських акторів театру імені Заньковецької, які тоді гастролювали в Житомирі), — бо кілька разів про дефілювала повз мої вікна зовсім так само, як тоді, коли втискувалась у нашу компанію і робила розвідувальні обходи.

"Що ж, — думав я, дивлячись на неї з глибини кімнати, — засоби вивірені та стереотипні. Що далі?"

Далі ми перестрілися на вулиці, і вона знову попрохала в мене книжку Амброза Бірса. Я книжку почитати дав, бо мені раптом стала цікава її реакція на літературу з містичним началом. З другого боку, відмітив, що й узяти книжку, прочитати, повернути її, обговорити — чудовий легальний спосіб ловів. "Ми йдемо на лови, на лови!" — іронічно наспівував я, чекаючи, поки книжка буде прочитана. Врешті книжка була прочитана, а щоб повернути її мені, Зоя прийшла до мене додому. Я жахнувся! Бракувало ще, аби це помітила моя мати з її строгими педагогічними принципами: боротися з двома жінками жодному чоловікові не під силу. На щастя, мати пішла на закупи в місто, і, поки Зоя в мене сиділа, висловлюючи захват од книжки, мати десь щасливо стояла в чергах і горбунки в мене не застала: лишалася, правда, небезпека, що цей прихід засікли всеоглядні сусіди, тож матері моїй про те ще донесуть. Гріх то, звісно, невеликий — зустрітися з сусідкою, але ж із якою? Під час гостювання магічного погляду Зоя не запалювала, але поводилася, як проста, розумна й цікава дівчина з оригінальним мисленням, трохи, звісна річ, наївним, я би сказав, первісним. Але книжок вона прочитала багато, правда, хаотично і безсистемно, — що трапиться під руки, як бувало в дівчат із зачатками духовності, але без доброї освіти та культури. Говорила Зоя зі мною, як завжди, досить чистою літературною мовою, але з елементами просторіччя. Очевидно, я дивився на неї справді як дослідник на кролика, а це значить іронічно, правда, до певної міри, щоб вона цього не відчула, але вона, здається, те відчувала і, очевидно, тим турбувалася. Жодних ознак чарування цього разу таки не

було, цікаво, що Зоя намагалася сподобатися мені натурально, через що обличчя її було по-особливому осяяне, і я весь час зупиняв на ньому погляд: байдуже пройти повз красу ніколи не міг. Але досить було перевести очі на її спотворену спину, власне на плечі (бо сиділа проти мене простоглядно), як той чар охолоджувався і зникав. Я не бажав удаватись у просторі балачки, боявся-бо, що надійде мати, тому сам говорив мало, хоч язик у мене свербів, — вона, як і Оксана, вміла спонукати до розмови, при тому цілком ненав'язливо, я подумав, що Океани урок вивчила добре. Зрештою, настала пауза, після якої гості йдуть: Зоя попросила в мене ще якусь книжку, подібну до Бірсьвої. Я дав їй Едґара По, тим самим прирікши себе на ще одне її відвідування, яке вже може відбутись у присутності матері, тоді ґвалту мені не уникнути, — мати не терпіла, коли я приводив друзів додому, навіть хлопців, не кажучи вже про дівчат — ця риса в неї була фатальна. Тому я вирішив випередити події і сам підійшов до Зої, коли вона стриміла у вікні, — цікаво було мені й інше: чи не випробовуватиме й тепер свого магнетичного погляду з усіма наслідками. Але, очевидно, досвід від перечитання "Людини і змії" Амброса Бірса її чомусь навчив: не бажала уподібнюватися до змії і тим мене відлякувати.

Зоя книжку вже прочитала, заявила, що Едґар По не такий цікавий, як Амброс Бірс, бо пише трохи каламутно, а може, він трохи божевільний, але все одно задоволення мала велике, і так далі і тому подібне. Книжку вона винесла, попросивши щось іще. Але більше подібної літератури я не мав, про що прямо заявив.

— Нічого, — сказала Зоя, мило всміхаючись. — Дай, що вважаєш цікавим і добрим.

Отже, вона щодо мене тактику змінила, тобто намагалася сподобатися без своїх чортівських штучок, і я почудувався її проникливості.

Але чарівництва щодо мене не покинула, бо відтоді, як почали ми отак здибуватися, я став відчувати, що мене посідає непояснимий

неспокій, цілком, скажу, ірраціональний. Одне те, що мені було приємно з Зоєю контактувати (вона на цілу голову була вища навіть від найрозвиненішої із-між наших дівчат Оксани), ба більше, нестримно до того вабило, не зважаючи на броню, якою себе оточив. Наприклад, хотілося пройти повз її вікно, хотілося, щоб проходила повз мої вікна вона, хотілося за нею стежити, хотілося порозмовляти, бо не мав я тепер після відчуження Юрка собі достойного співбесідника, язик же у мене завше висів вільно. Не бажав я підійматися у місто і відвідувати друзів інститутських, чи ходити з ними в місця публічних розваг — на танцюльки чи на пляж, шукаючи собі тимчасових задоволень. А найдивніше, не хотілося відшукувати легкодоступних дівчат і запалюватися улюбленим моїм "солом'яним коханням". І цей період у мене затягся, тобто я був ніби прив'язаний до дому, вулиці, може, й Оксани — єдиного мого рятунку від навадження, але найбільше-таки до горбунки Зої, бо хотів я того чи ні, вона починала мене цікавити не лише як піддослідний кролик, а по-справжньому хвилювала мою плоть — кожен знає, що там, де хвилюється плоть, розум не помічник. Але мій розум поки що поразки не терпів, і броня моя — іронія моя, слідство моє залишалися при мені, однак я став ніби розділений на дві іпостасі, які вступали між собою у видиму боротьбу, і не міг не розуміти, що боротьба цих іпостасей і є моїм змаганням із горбункою Зоєю. Я навіть жартував сам із собою, що Зоя — це голос плоті моєї, а я — голос розуму мого, отже, моє самолюбство не має допускати, щоб перемогла вона, себто — плоть.

Іноколи я заставав її в Оксани, і ми мило теревенили, як і тоді, коли компанія була багатолюдніша, отож і компанія ніби залишилася, але тільки трикутник із неї: дві дівчини й один хлопець. Однак, на пляж чи на прогуляння я виходив тільки з Оксаною, в цьому випадку горбунка Зоя була відторгнена.

— Знаєш, — сказала якимось Оксана, коли ми блукали по скальних стежках, — по-моєму, Зоя в тебе закохана.

— Любити не заборониш, — байдуже сказав я. — Принаймні я в неї не закоханий.

— Думаєш? — спитала Оксана своїм невиносним тоном.

— Переконаний, — мовив я.

— А ти можеш бути в когось закоханий? — із серцем спитала юна.

— Ну, тимчасово так, — відповів я з усмішкою. — Я здатний тільки до "солом'яного" і до "лінивого" кохання.

— Що значить "лінивого"? — спитала вона — очевидно, що таке "солом'яне" кохання, знала.

— Ну, це як у нас з тобою, — признався щиро я.

— А на "солом'яне" до мене не здатний?

— Ти мене до цього не спонукаєш...

Оксана надулася. Я не зовсім збагнув, чим її образив, адже говорив те жартівливо, відтак ніби й жартував — здається, це була та сама пісня: коли я не хочу проголошувати перед нею ритуальних слів, що розчинять переді мною дванадцять її дверей, отже, я до кохання не здатний, або ж хочу зірвати ягідку, а кісточку не посадити в землю, щоб виросла ягідка нова, а випльовую її в сміття. Справді, тяжко буває з такими славними дівчатами, як Оксана. І то тому, що рація за нею, а не за таким гонивітром як я.

Здається, горбунка Зоя розуміла чудово, що перед нею супротивник не такий простий, як попередні: Юрка вона зламала як тендітну квітку, вдихнула скільки хотіла запаху тієї квітки, недбало кинула під ноги і наступила підбором; Геннадія — як лозину, нервово поламавши її на цурпалки, а тоді знову-таки викинувши; Олега — як гілку дерева, яку теж поламала і підпалила; я ж був, хоч це, може, й нескромно звучить, ніби дерево, яке без допоміжних засобів, тобто без сокири і пилки, не

звалити. Отож сокирою та пилкою стало в неї поступове чарування, бо й пилка, й сокира стинають дерево поступово, не за раз. Ось чому, гадав я, наші стосунки розтяглися й набрали зовсім інших форм, ніж стосунки її з моїми приятелями.

Інколи після зустрічі зі смиренною, доброю, розумною, навіть лагідною Зоєю, я бурмотів під ніс: "Вовк одягає овечу шкуру". Зрештою, неґацію до неї мусив у собі розпалювати задля самооборони, бо моє фізичне єство протестувало супроти такої неґації — воно Зої прагло: очі мої хотіли її бачити, вуха слухати, пальці відчувати, вуста сприймати, а вуди взяти. Саме тоді вперше я почав думати, що любов між особами різної статі — це не мир, а війна, взаємне завоювання і поборювання, саме тому на цьому полі відбувається стільки трагедій, драм або й трагікомедій: інколи таке змагання ведеться не на життя, а на смерть, отож і Смерть тут має часом немалу поживу; іронія долі в тому, що це війна за з'єднання — не роз'єднання — в одній іпостасі і двох взаємозаперечних іпостасей, і така війна в деяких людей стає смислом їхнього існування, тобто вони на цьому полі ніби воїни-професіонали. Я ж хотів, щоби велася не війна, а гра, — ось чому вважав, що позиція моя, хоч і не зовсім високоморальна, як на святенницькі очі, але принаймні шляхетна. Але війна, навіть найбільш кроволійна — також гра, отож, здається, моя гра почала в неї війну, переростати марно вдягався я у броню.

Горбунка Зоя знову почала приходити в мої сни, які стали розколошкані, уривисті і більше змучували мене, ніж оновлювали та підсилювали. Здається, це також був компонент війни. Юрко мені якось розказував, що каґебісти, аби зламати людину, не дають їй спати, ведуть допити вночі й цим найбільше свою жертву виснажують. Зоя, очевидно, цей метод узяла, кажучи канцелярською мовою, "на озброєння". Сни мої стали сумішшю жахів та еротичних сцен. Наприклад, мені привиділося якось, що Зоя розрубє мене сокирою на кавалки. Я лежав, як герой пригодницьких творів, обплутаний вірьовкою, мов лялечка, а вона підходила до мене з кривавою сокирою, схожою на алебарду, і її прегарне обличчя починало видовжуватися, зміщатися, як відбите у

хвилястому чи кривому дзеркалі: лоб ставав непропорційно великий, як і висунута щелепа із кінськими зубами, очі вилазили з орбіт, а часом із них випадали, звисаючи на ниточках, а потім ті ниточки знову втягували очі в очниці.

— Коли не полюбиш мене, розітну! — сказала вона і втягла одне звішене на нитці око.

Хотів щось відказати, але язик був німий. Стирчав у роті колодкою, ніби кляп, а може, в мене в роті і справді стримів кляп, як у героїв пригодницьких творів, і тільки очима я міг щось казати.

Тоді Зоя підняла наді мною алебарду і з маху опустила на мою ногу. І нога відлетіла від мого тіла, мов поліно. Але кров не полилася, тільки вода. Тоді Зоя поставила мою ногу на колодку-пенька для рубання і розколола її надвоє.

— То що? — повернулася до мене. — Продовжувати?

— Продовжуй! — хотів сказати я, але в мене вийшло: — Мм! Мм!

Вона вульгарно сплюнула на руки, як дровосіка, і знову знесла алебарду. Вода витікала з мого стегна, де відрубано ногу, як із ринви: клеїтлива, бурлива і каламутна.

— Гух! — друга нога відскочила від стегна, і звідтіля потік струмок. Але я не відчував ні болю, ні урази, тільки свербіж. Сокира розрубала не тільки мої ноги, але й мотуз, яким був сплутаний, я з полегшенням відчув, що він опав із тіла, і я зміг сісти, обіпершись об стіну, складену з трухлявих колод. Вийняв із кишені сигарету й закурив. Зі стегон, наче з двох ринв, із клетотом виливалася вода, я ж спокійнісінько попивав дим, іронічно дивлячись, як горбунка Зоя (обличчя й досі мала криводзеркальне), мостила мою ногу на колодку-пенька.

— Мадам, — сказав я, пускаючи синє колечко диму. — Чи не вважаєте: нелогічно виходить. Ви мене нищите в ім'я своєї любові, то до чого, прошу мені сказати, та любов?

— До того, що мусиш мене полюбити! — сказала горбунка Зоя, вкрадливо до мене наближаючись і несучи наготові алебарду. Вода, що лилася з моїх стегон-ринв, викочувалася на заросле сухою травою подвір'я й оточувала пенька-колодку, де рубалися дрова, а цього разу мої ноги, — уламки їхні стирчали з води цурпалками.

— Але це безглуздо, мадам, "мусиш мене полюбити", — сказав я, обпертий об стіну із гнилих колод. — Хіба змушена любов — любов?

— А мені байдуже, — сказала горбунка Зоя, зводячи над головою алебарду. — Зараз тобі буде капець!..

Я прокинувся у холодному поту...

Але такий бузувірський сон привидівся мені лишень раз, очевидно, для острашки: нормальний елемент при чаруванні. Інші сни були мирніші, спокійніші, здебільшого еротичного і не завжди пристойного характеру, із надмірностями, про які розповідають тільки в брутальних чоловічих товариствах: чи й це був елемент чарування, не знаю, — очевидно, що так. Я навіть почав записувати ці сцени із чисто наукового інтересу (відомо, що сни мають здатність забуватися), щоб збагнути, чи є система в тому чарівницькому сеансі. І помітив, що такі є: то масована атака на моє тіло, але не на розум, бо навіть уві сні, як в описаному вище, я збагнув тверезість мислення. Але тіло моє не було моїм союзником, воно попри все завойовувалося, кволішало, слабшало і виявляло капітулянтські настрої. Через це я чудово тепер розумів, чому такий виснажений і схудлий був Олег у той час, коли подібні атаки велися проти нього, та й чому став опісля ненажерою, хотів поповнити своє виснаження і так і не зупинився. Я теж ходив невиспаний, млявий, а

водночас запалений любовною тугою, яка іноді доводила мене до того, що аж вити хотілося.

(Записів еротичних снів оповідач цієї історії мені не дав, хоч дозволив прочитати, я їх не подаю в переказі, щоб охоронити цноту читача — їх міг би подати без моральних засторог хіба Юрій Андрухович чи його епігони; я ж такі засторози маю, отож хай читач, схильний до статевих надмірностей, мені вибачає, — на письмі ці записи звучать бридашно; опісля оповідач ці записи спалив, щоб вони не потрапили на очі його дітям, які мають звичку нишпорити, де тільки можна, та й не хотів, щоб вони потрапили на очі Оксані, бо та теж любила зазирнути куди не треба; Оксана, вийшовши заміж за оповідача цієї історії, почала виявляти певну нетерпимість до свого чоловіка, і він міг побоюватися, що після прочитання записів тих снів вдарили б грім та блискавка, і то не ліпше, як розрубання його тіла на частини. До речі, в житейській практиці такі вандалські акти жінки справді здійснюють і не раз, і не уві сні, тож оповідач мав підстави остерігатися. — Примітка автора.)

Система чарівницьких заходів горбунки Зої була в тому, що все, що відбувалося у снах та в дійсності, різко між собою дисонувало: в дійсності все було чудово, симпатично, привабливо, а в снах бридашно і жахно; отже, як у видимій іпостасі горбунки Зої помічалася диспропорція і з'єднаність красивого й потворного, так і чуттєвий образ її творився на тій-таки основі, тобто на дисонансі.

Які ж висновки зробив я з усього того, підсумувавши свій досвід, і, як кажуть науковці, "зібраний матеріал"?

Перше: любов між мною і горбункою Зоєю, — а що це була таки любов, не будемо лукавити і блазенно ховати обличчя в подушку, — була найзаєкклішою поміж нас війною.

Друге: та війна велася — як любили зображати в середньовічні часи, особливо в пізньосередньовічні, — в мені як змагання душі та тіла, тобто розуму і похотіння гріха.

Третє: посудом для діяльності розуму був день, а для діяльності похотіння гріха — ніч.

Четверте: горбунка Зоя стала втіленням цих двох різноякостей, не тільки у своєму фізичному образі, але і в духовному, отже, вона — ніби оживлений символ, образ духовної брані.

Вже зазначалося, що я в цій війні не переміг, і нічого дивного в цьому нема: поки топчемо грішну землю, інакше й бути не може.

"Голова наша в повітрі, тобто в небі, — сказав якийсь мудрець,

— а ноги в землі, тобто в поросі, що є прах".

11

То був перший акт моєї трагедії, чи трагікомедії, чи драми

— хай читачі визначають це самі, хто як знає і вміє.

Тепер другий акт, — адже відомо, що сучасні п'єси дводійні. Перший акт я називаю "День", а другий — "Ніч", хоч про ночі йшлося і в дії першій. Та ніч була засновком, вводом у дію другу, отже, структурно все виглядає нормально...

І прийшла та ніч, ніч сповнення гріха, отже — ніч гріха, темна, безмісячна, беззоряна, ніч без неба, я б сказав, бо замість неба залишилася тільки пільма, ніч, коли я не міг заснути і коли на нашій вулиці погасли ліхтарі, можливо, через несправність, а можливо, через

пізній час, а можливо, через чарування горбунки Зої, коли навіть стежки й дороги не світліли, ані стіни хат, бо покрилися умброю, коли трава ставала залізною, а ріка налита по вінця не водою, а розтопленою смолою: коли моє тіло посіла така дика, нестримна і незбагненна туга, що я метався, як нічний чорний метелик, по кімнаті, безсило б'ючись об залізні стіни. Мені здавалося, що посаджений я у величезного казана, герметичне закупореного, як бубон, а під ним якась сатанинська сила розпалювала вогонь, а може, я опинивсь у мідному волі, в якому було спалено Северина Наливайка, отож стіни того казана чи вола почали розпикатися і розпалювати повітря, що в ньому було, — ставало неймовірно душно. Я дихав, як викинута на берег риба: добре знав, бо мозок мій і розум не розпалися, мов картковий дім (карти ще тулилися докупі), що не повинен зараз виходити з дому, інакше свою гру програю, бо там мене чатує ніч у в образі горбунки Зої, і та ніч мене безповоротно пожере. Я збагнув, чому Олег, оповідаючи про своє гріхопадіння, говорив, що вона, горбунка

Зоя, чигала його повсюди, куди б і коли б він не пішов, отже, як тільки відірвався від людей, вийшовши у безлюдне поле, як відразу ж із нею передибався. Я відчував те ж таки. Тобто виходило, ніби вона розлилась у цю безпредметну і безформну пільму, і кожен кубічний сантиметр її напоєний горбунчиним єством, отже, й присутністю, і це розлите єство і є тим, що чатує на свою жертву, воно миттю матеріалізується чи антропоморфується у горбунку Зою, стікаючись із шаленою, не пізнаною розумом швидкістю тоді, коли з'являються для того умови, суть яких у тому, що жертва стає беззахистна. Все це я знав і розумів, хоч прискіпливий читач може сказати: так розгулялася моя гра уяви. Можливо, й так, а розгулялася вона тому, що були до того реальні побудники. Я твердо знав і розумів, що мені не можна виходити з цього казана чи вола, під яким невидима сила давно розпалила вогонь і стіни якого вже стали тьм'яно-червоні, бо тільки тут мій захисток. Можу тут згоріти і спопеліти як спопелів у мідному волі Наливайко, але слава його та ідея, кажучи патетично, вийшли звідти неушкоджені, отже, тілом він згорів, а не розумом і не духом. Моя ж біда була в тому, що ніякої ідеї в собі я не носив, принаймні позиткової для інших, а дух мій розтрачувався

на дурниці, яйця виїденого не варті. Свій час і розум я присвятив грі, а не поважній справі, а гра — це не тільки образ вічності, але й порожнечі, бо є порожнюванням. Отже, дух та ідея тут мене не врятують, бо їх нема. Саме тому я мусив із хати вийти, і я вийшов, власне, викинула мене, як сміття, шалена моя і нестримна любовна туга, тобто єдина вартість моя — тіло, що є похотінням гріха, його я і рятував, але союзником розуму, як говорилося, воно не було, бо не може ним бути.

Здавалося, як тільки вийду (а виходив я, мов злодій, через вікно, щоб не потурбувати матері, яка чутливо спала), відразу ж зустрінуся з горбункою Зоєю — хай веде мене, куди заманеться. Але цього не сталося. Вулиця була темна, порожня і нежива. Ніде не світилося, хоч у місті завжди в когось світиться, незалежно від пори ночі. Я трохи постояв, із одного боку, розчарований, а з другого, потішений, бо так само, як приємно усвідомлювати, що лихий сон — тільки сон, а не дійсність, так само приємно переконатися, що моя (як перед тим Олегова) переконаність, ніби горбунка Зоя чатує мене на кожному кроці, була лишень манією.

Рушив сторожко дорогою, озираючись; тут на вулиці, не було так душно, як у хаті, але так само парко. Ноги повели у бік Білого дому, і цей єдиний двоioверховик, який здаля відсвічував ясними стінами, був сьогодні ніби чорна брила, чи, точніше, — чорна діра, і мене тягло в ту діру, наче вона була почварою-ііомією і втягувала в себе повітря, а я був пушинкою чи пером у тому потоці. Не знаю, як це сталося, чи щось із моїми очима, чи було то наслання, в існування якого раніше ніколи не вірив, але відбувалося саме так, мушу це законстатувати. Я йшов, ледве торкаючись ногами дороги, чи мене вело, чи втягувало, не відаю. І тут змушений був зупинитися, бо якраз навпроти, зовсім близько почувся теплий, навіть задушевний голос горбунки Зої:

— І тобі сьогодні не спиться? Душно так!

— Душно! — сказав я, лізучи в кишеню по сигарету та сірники. Коробочка затарахкотіла.

— Не світи! — сказала Зоя. — Така цікава ніч! Темно, хоч в око стрель!

— Тим більше треба її освітити, — сказав я, уже заспокоюючись, бо перший одур минув, і я знову відчув себе ніби нормально.

— Тоді ти її уб'єш, ніч! — шепнула горбунка Зоя.

— Я цього й хочу! — мовив і запалив сірника. Хотів, щоб той вогник освітив її, але вогник ніби опинивсь у кулі, схожій на мильну бульбашку, і осяяв тільки мене. Я закурив і спрагло випустив дим.

— Сідай коло мене, посидимо, — мирно сказала Зоя. — Люблю такі ночі.

Значить, вона сиділа на лавці біля свого дому. Однак я біля неї не сів.

— Такі тобі принадні? — спитав.

— Та ж звісно, — мовила Зоя. — Ніхто на тебе не дивиться і ти ні на кого. Ніч — то чудово. Вона в одній барві, отже, однозначна,

Дивно, Зоя філософствувала. Дівчатам це не властиво. А може, це ще один гачок із її вудки?

— Тоді найщасливіша людина — сліпий, — сказав я.

— А що ти думаєш?.. Ходім, прогуляємося! — мовила.

— Куди?

— Куди поведеш, — сказала. — Мені з тобою приємно. І підкорятися хочеться.

— Ну, це діло таке! — муркнув я.

Ми йшли темною дорогою вулиці, торкаючись плечем плеча.

— Дівчата люблять, щоб їх вели. Тоді ніби захищені.

— Як сліпі од образів і барв світу?

— А чому б і ні? — сказала сокровенно горбунка Зоя. — Характер у мене не скажу щоб янгольський, часто роблю все наспротив, а тобі хочеться покорятися.

— Чому ж так? — спитав я, не ховаючи іронії.

— Бо не розумію тебе до кінця. Інших розумію, а тебе ні.

— Отже, в мені ніч?

— Мабуть, день. Бо ніч простіша дня. Ніч ховає, а день виставляє.

Очевидно, мала на увазі свою потворність. Але ж була у ній і краса!

— Виставляє незрозуміле в мені? — спитав. Але Зоя ніби не почула цього запитання.

— Ніч лагідна, — сказала вона.

— Цитуєш Фіцджеральда?

— Кого?

— Є така книжка американського письменника Фіцджералада.

— Даси почитати? — пожвавішав її голос, але відразу ж упав. — Ні, вже не даси!

Цього разу промовчав я. Отже, вона ніби знає, що має статися між нами, і відає, що то буде кінець наших стосунків, інакше б не казала такої фрази (до речі, слово відьма — від "відати").

— Ти з усіх ваших хлопців мені найбільше подобаєшся, — сказала Зоя протягло. — Але такий іронічний ти, такий холодний, не знаю, як із тобою поводитися.

— Це я холодний?

— Холодний, — тихо сказала Зоя. — Ніби крижаний, через те і недоступний. І я тебе навіть боюся.

— Боїшся, що вчиню тобі зле?

— Ні, цього не боюсь. Але холоду твого боюся. Боюся не вистачить мого тепла розтопити тебе.

— А навіщо мене розтоплювати?

— Щоб ожив, — тихо сказала Зоя.

Мушу відзначити її проникливість. Справді, ішов до неї одурманений по зав'язку, несамовитий, налитий ніччю й тугою, ішов обеззброєний, без меча іронії і без риштунків, але тепер, коли ми мирно так розмовляли, коли в її голосі забринів смуток, коли ніч дозволила їй говорити признання, тобто одверті речі, броня знову надійно і щільно облягала моє тіло, і я відчував себе дослідником, а її ніби тремтливим кроликом, що в нього дослідник готується ввігнати скальпеля. Саме через це й іронія не зникала з мого голосу, і ті мої навідні запитання й були скальпелем, яким я, здавалося, вправно розрізав її кроликову, піддослідну плоть, щоб

побачити, які болячки ховаються під його м'якою шкуркою. Але чи щирою горбунка була? Чи не плела навколо мене і в мені павутиння, як трутноносна павучиха? Чи не ховала своєї трути, аж доки павутиння не буде сплетене? Цього не знав, але остерігатися треба було би. З другого боку, від її слів у мене виростала цілком дурна пиха, півняча пиха, яку в собі завжди ненавидів, бо вона, попри все, не давала мені бути аж таким холодним, як бажав. Отож мені і стрелила до голови думка, що Зоя вдає із себе таку тиху, покірливу та смутну, аби дочасно не злякати мене, щоб я заплутався в павутині, чи ж бо переконався б у нешкідливості закинутого нею гачка, або ж, надутий пихою, забув про нього.

— Даремно славословиш ніч, — сказав я ніби й запізнено, — бо ніч лагідна тільки позірно. Ніч у людині збуджує темряву, отож злодії та злочинці вибирають собі ніч. Вночі коїться більше нещасть, як удень, бо темінь на те й тьма, щоб покривати зло. Через що ніч привабна хижакам, чарівникам, відьмам, якщо вони в цьому світі є, — я навмисне ввернув цю фразу. — Принаймні хижаки напевне є.

— Ми такі різні, — сказала тягуче Зоя. — А може, ніч дає прихисток кволому і безприхисному?

— Може, — згодився я — Кволому і безприхисному, а через те і хижацькому, бо хижак шукає кволого і безприхисного.

— Тоді те кволе і безприхисне — я, — кавкнула тихо Зоя, і я аж рота розтулив од здивування: цього і я, і той, хто прочитає ці записки, здається, ніколи б не сказав.

— Тоді я — хижак! — жартуючи клацнув зубами. — І з'їм тебе, як Червону Шапочку.

Кинувся до неї, а вона звинно і легко, як змія чи вуж, прослизнула в темряву і раптом розреготалась, як уміла: пронизливо, рипуче і неприємно. Смішно їй і справді могло бути, адже кволим і неприхисним

більше був я, ніж вона, незважаючи на свої бутафорські мечі та риштунки. Від того сміху мене ніби крижаною водою облило.

"А що, коли використати цей момент, — подумалося, — і втекти. Отак шугнути в темряву і пропасти з її очей?"

І тільки з'явилась у мені ця спасенна думка, як побачив неподалік од себе розпалені бляшки Зоїних очей, які засвітились у мій бік, ніби котячі, й цілком мене спаралізували. Відчув, що тіло побиває трем, що я трачу рештки волі, тим більше, що очі ті почали розпалюватися в невеличкі сонця, ніби дві кульові блискавки. Я заворожено стояв і покірно чекав, поки вони до мене наблизяться.

— Повернемось чи підемо далі? — спитав мій дерев'яний язик. Палючі бляшки погасли, я полегшено втяг повітря. Ми були

неподалік річки, тут стало вільготніше, ріка дихала у ніч болотом і запахом риби.

— Як накажеш! — почувся тихий і смутний голос. — Я тобі покірна!

— Гадаєш? — спитав я вже іронічно.

— Так, — відповіла і підійшла до мене впритул, торкаючись грудьми, аж я виразно відчув її набубнявілі сочки. І від тих сочків полилося на мене тепло. Струмливе, нервово, від якого відчув у голові хмільний заворот.

— Ходім на острів, — сказав я, відступаючи, бо сочки вже й припікати мене почали.

— Слухаюсь, володарю! — жартома вигукнула Зоя, і я знову вразився: чи не перебирає вона собі мою зброю, тобто іронію? Це виглядало так, як у розбійника, котрий сплутав жертву по руках і ногах і добивавсь у неї, аби вона наказала себе вбити.

Ми пішли через греблю. Шуміла вода, від обійсть спокійно погавкували пси, а небо залишалося чорне і непрозоре, без зірок та місяця: чорне небо — це зникле небо.

Зоїна рука торкнулася моєї, і знову відчув її тепло. І мимоволі взяв ту руку в свою, і пострумувало по мені тепло, ніжне і якесь справді покірливе — було від того приємно.

Йшли мовчки, ніби дістали перше вичерпання і хотіли послухати своїх тіл, які ставали наче сполучені горнятка: наповнення одного ставало наповненням другого. І це було чудово. З багатьма дівчатами мав я діло, але подібного не відчував ні з ким. А це було блаженство: мир, який настав між воюючими сторонами, чи, точніше, короточасне перемир'я, яке пожадане обом військам. Але таке перемир'я, як оповідають ті, що побували на справжніх війнах, тривожне й добра не віщує. Його залюбки використовують, аби передихнути чи запасти в короточасний сон, але обидва війська знають, що це тиша перед бурею. Адже і перед бурею настає подібна тиша, коли все завмирає в настороженому чеканні. Насторожене чекання — це і є короткотривалий мир.

І от ми опинилися на острові, де були тільки ніч та ми. І та ніч стала така густа, як чорна смоляна вода у річці. Смоляна маса стискувала всі речі та тіла, ніби облягаючи їх, як шоколад начинку. І всі речі непорушно такими залишилися, а ті, що могли рухатися, здобули силу взаємопритягання. Через це пісок біля річки став каменем, а трава позв'язувалася чи позливалася в пучки, через це розкидані по острову пляжниками й рибалками папір та газети розплавився і ввійшли в землю, як чорнило. Через це я знову відчув біля своїх грудей сочки Зоїних перс, і вони зробилися жерлами опромінення. Отрутними жерлами опромінення стали її очі, а найбільше вогнище запалало посеред її тіла. Ми жагливо, стогнучи, цілувалися, тручись одне об одного, як крига у весняну повінь, тільки не кригою ми були, а розжареною міддю.

— Ти холодний! — шепотіла спрагло Зоя. — Ти мене морозиш!

Мені ж здавалося, що я спалююся. Моя іронія виплюнулась із мене, як згусток слини, мої риштунки розплавилися, як поліетиленова плівка, і стекли з мене разом із потом, яким почав густо покриватися. Але, можливо, вона мала рацію: здається, і справді я був холодний, бо в мені почав, ніби волохата жаба, виростати жах. Чому, не відаю, але він ріс, як ракова пухлина при пришвидшеній зйомці: я чорнів ізсередини, і тільки шкіра моя палала, як лите тіло мідного вола. Але всередині мене панувала вічна мерзлота, якій я так само не міг дати ради, як і вогневі, яким палала моя зовнішня оболонка-плоть.

— Не можу тебе розтопити, не можу! — стогнала Зоя. — В чому річ?
— Вигукнула вона раптом і відступила від мене на крок. — Не хочеш? Чи ти бідолашка?

— По-моєму, бідолашка ти, — сказав я ніби й спокійно, дивлячись, як знову розпалюються иереді мною сліпучі бляшки її очей — ось для чого вона відступила. І я стояв одерев'янілий, тілом моїм бив дроз, а піт котився струмками.

І тут очі її раптом погасли, і я почув ридання. Нутрове, спазматичне, невітшне ридання: здається, вона здавалася на ласку переможця. Моє серце стріпнулося, перекумелькнулось у грудях — я пішов туди, звідкіля лунав той плач. Вона впала мені в обійми.

— Погана я, погана! — казала крізь ридання. — Через це мене не хочеш?

Гладив її волосся, легенько, по-батьківському цілував їй лоба і жалів її. І дивний смуток обіймав мене, і тільки одна думка жила в мені: ну, навіщо, навіщо оці люті любовні війни? І од того жалю холодне нутро моє почало розставати, як лід, мені й самому захотілося біля неї заплакати, хоч крижаного остереження й досі не позбувся.

— Що ти від мене хочеш? — спитав я.

— Бути тобі покірною, — шепнула вона крізь хлипи.

— Чому ж чаруєш? — спитав серйозно.

— Бо кохаю тебе, — відказала вона.

— Хочеш, щоб я тебе взяв?

— Ти диявол! — сказала вона втомлено. — Диявол! Ти мене заморозив! Іди геть і покинь мене!

Тут треба було послухатися і піти, злегка посвистуючи — тоді переможцем залишився б я. Але вона була хитрішим супротивником, отож миттю збагнула, що я здамся тільки тоді, коли почне мені опиратися, бо зачеплено буде мою півнячу, чоловічу натуру. Так воно й сталося.

— Лягай! — коротко наказав я.

Вона покірно лягла. Тоді я її взяв, як елементарну дівку, про яку її партнер нітрохи не дбає. Зоя мені не допомагала, а з очей її котилися й котилися сльози — я це відчував обличчям, торкаючись її лиця. І тут настав момент, коли я мусив із дівчини вийти, щоб не лишити в ній сімені, чого ніколи не робив. Але саме тоді вона раптово й сильно обхопила мене руками й ногами, нутро її при цьому запалало і дико обпекло мене, і я розірвавсь у ній, як снаряд, розсипавшись безліччю осколків своєї плоті. Мільйони осколків, що розметалися по гарячому розпеченому полю — і вся моя сила висякла. Тоді я рвонувся з її обіймів, і обійми розпалися, як пелюстки розтовченої квітки.

— Чому ти це зробила? — заревів люто я.

— А хіба не все одно? — спокійно, навіть прозаїчно відказала вона, покриваючи йодолом свої сяючі в темені ноги. — Не один ти зробив мені так. Ти — останній!

Подивився на неї із здивуванням і побачив, що й обличчя її світиться блідим фосфоричним світлом. Не очі, як раніше, а таки обличчя, очі ж не світилися, вони були сама тьма.

— Відьма! — сказав я і розвернувся, щоб піти геть. І таки пішов геть, а в спину мені вдарив її регіт, рипливий, вискучий і бридкий, що стьобав мене болючіше, ніж батіг. І я помчав у ніч, натикаючись на кущі, які немилосердно стьобали мене по обличчі, по руках, по плечах; я біг і рвав обличчям павутину на гіллі й самі кущі, що також були наче павутина, тільки болючо-тверда; я біг, не маючи в грудях зовсім повітря, тікав од того сміху, що все ще звучав за спиною, і не хльостав, а сік мені плечі; я біг од своєї ганьби і поразки, залишаючи безславно поле бою за переможцем, який реготав і реготав, і той регіт доводив мене до безум'я, до сказу, бо коли диявол — я, як сказала ця відмиця, то диявол-бідолашка, а точніше, без прикладки: бідолашка та й усе. Бідолашка, який поніс ваготу і біль здійсненої на ньому помсти.

12

(Цей останній розділ я, автор, записую з уст оповідача конспективно, бо він має обіймати більший часовий простір. Окрім цього, потому як розказав мені про своє падіння, оповідач вів свою мову більш уривисто — це, може, й тому, що тоді перебував, як то кажуть, під сильною мухою і посилено прагнув напоїти й мене, тобто автора цього твору, не дбаючи, що це пошкодить цільності оповіді.)

Зайве наголошувати, що з горбункою Зоєю я стосунку більше не мав, ми одне одного уникали і взаємно відчужилися, зовсім так само, як перед цим мої друзі. Свою звабницьку діяльність, якщо можна так сказати, Зоя на околиці припинила (те, що вона сказала мені: "Ти

останній!" — було правда), хоч тут жили й інші хлопці, котрі не входили в нашу компанію. Це цілком заперечує можливу думку, що горбунка Зоя була німфоманка чи елементарна повія, чи якась збоченка: пояснення її поведінки треба шукати в іншому.

Через кілька місяців усе відкрилося: в Зої почав проступати живіт. Забігаючи наперед, скажу, що Оксана, якій я нарешті виголосив ритуальні слова про свою до неї любов (після чого вона й справді розчинила переді мною всі дванадцять своїх дверей) підтвердила моє припущення: мотиви поведінки горбунки Зої були прості, не суперсексуальні і не містичні — вона хотіла дитини, а не чоловіка. Мети своєї вона досягла.

— Чому ж використала аж чотирьох? — спитав тоді я.

— Які ви, чоловіки, дурні, — відповіла безапеляційно Оксана.

— Раніше вона сходилася тільки з одним, але з того нічого не виходило, тільки час тратила. Є ще одна причина...

Оксана на цьому затнулася, і я змушений був витратити чимало часу, щоб вона договорила. Не ясно, чому затнулася, очевидно, мала задоволення від того, що робила таємниці із видимих речей.

— Учинила благородно, — проголосила Оксана. — Бо хто тепер угадає, хто із вас батько?

Отже, горбунка Зоя чоловіка не хотіла, була-бо дівчина тверезомисляча і розуміла, що зі своєю вадою, навіть при чарівницьких здібностях, чоловіка їй здобути не так легко, а може, й неможливо. Припускаю, що чарівництво виснажувало її, а вона спромоги не мала викрешувати постійно з себе цього дару, отже особу чоловічої статі могла звабити, тимчасово одурманювати, але ж не постійно біля себе втримувати. Не важко з цього зробити висновок, що ми й справді

використовувались як племінні бугаї, але з тією різницею, що один бугай запліднює багатьох корівок, а це була така, що потребувала для себе чотирьох. Отже, про наші творчі здатності вона була невисокої думки і, можливо, мала рацію, бо ми і справді люди "інфантильного покоління"

— малоенергійні й малоенергоносні. Можливо, тому ніхто із нас не мав мук сумління, здогадуючись, чи не він є батьком Зоїної майбутньої дитини: ба більше, кожен переконував себе, як я вислідив, що те вчинив не він. Найбільше турбуватися мав би Юрко, що й сталося. Він якось зайшов до мене (це коли в Зої виразно викруглився животик) і про це заявив прямо: він перший, отже, дитина його. Я заспокоїв бідного хлопця Оксани-ним резон, хоч він і звучав дещо софістично. Він, Юрко, проголосив я, мав переконатися, що горбунка Зоя дісталася йому не в стадії непорочності. Юрко це підтвердив. А це цілком підтверджує, сказав я, інформацію Оксани, яка повідомила: Зоя не раз пробувала "зробити" собі дитину, але чинила це лише з одним, і в неї нічого не виходило. Отже, сказав я, їй для того, щоб вийшло, треба було не менше, за її підрахунками, чотирьох, і тут вона, як виявилось, не помилилася. Юрко знав, що я софіст і трохи словоблуддя, але йому страшенно хотілося заспокоїтись, і він мій резон прийняв, а зрештою, і заспокоївся, бо знову до мене приходити перестав. Оце дружнє намагання всіх чоловічих осіб нашої компанії до батьківства не признаватися — ще одна з ознак приналежності нашої до інфантильного покоління, і нам мало діла, що в цій ситуації щось нашу чоловічу гордість умаляє. Отже, горбунка Зоя "моральну проблему" геніально обдумала, а все просте — геніальне (раніше цей афоризм читали навпаки). Мені залишалося стежити, — з усіх я був найспокійніший, і це підкреслила сама горбунка, адже "морально спіткнувся" (усвідомлюю всю умовність цього святенницького визначення) останній, — так от, мені залишалося стежити, як упевнено і несхитно виростає Зоїн живіт; відтак мав, хай і не шляхетну, але іронічну приємність за цим процесом спостерігати, адже обов'язків слідчого, чи вірніше, вченого-дослідника, із себе не складав. Звісно, чинив те принагідне, бо після того, як горбунка Зоя перестала чарувати, потягу до неї не мав, навіть дивувався, що міг його мати.

Більше того, відчував глибоку, міцно закорінену відразу, тож бачити мені її не складало жодної приємності; однак, щоразу, як налазила мені на очі, у моєму нутрі спалахував той жах, про який згадував раніше. Ригорист може назвати мене негідником, але прошу не забувати, що ні я, ні мої приятелі з компанії не хотіли горбунки Зої (притому жоден) і мірою сили своєї чарам її опиралися, отже, чинили те не зі своєї спонуки та волі, а під її явним примусом через явне чарування, що існувало як психомагічне явище проздовж часів та віків, як акт любовного насилля, і в старовину законом жорстоко каралося. Тому, вважаю, ми негідниками не є.

Хочу розповісти ще один, для мене неприємний, епізод. Це сталося тоді, коли горбунка Зоя двигала перед собою вже величезного живота, я навіть побоювався, що в неї народиться не одна дитина, а чотири. Якось почув на вулиці галас і підійшов до вікна: було це взимку. І тут побачив, що вулицею не йде, а пробує бігти, незграбно перевалюючись із ноги на ногу, з отим животом, горбунка Зоя, а позад неї зібралася зграя хлопчаків і скандувала:

Гоп-стоп, Зоя,

Кому давала стоя?

Я давала стоя

Начальнику конвоя!

І в горбунку полетіли, наче білі голуби, сніжки.

Я відчув, що палаю на лиці, і вже хотів вискочити, щоби прогнати шибеників, але Зоя раптом перестала тікати, повернулася до переслідувачів і почала горлати на них рипливим, істеричним, неймовірно неприємної і високої модуляції голосом — такий голос з'являється в матерів, коли вони честять на чому світ стоїть своїх нащадків. Отож і вона честила ту хлоп'ячу зграю, не добираючи слів, і це на шибеників

подіяло, очевидно, засоціювалося з голосами їхніх матірок — вони і сипнули врозтіч. Побіч Зої лежала присипана неглибоким снігом купа жорстви, тож Зоя почала хапати камінці та жбурляти їх у напасників, розсипаючи цілком брутальні прокльони. Хлопчаки відбігли на безпечну відстань і зупинилися. І знову почали скандувати (я це добре чув, бо квартиру мав відчинену): "Гоп-стоп, Зоя..." і так далі; і раптом побачив, що Зоя втратила свій запал, плечі її ще більше звелися, а голова вгрузла в них ще більше. Вона зирнула в бік моїх вікон, і я раптом відчув її погляд, що ніби ножем перетнув мене навпіл — був він сповнений такої ненависті й так яскраво зблиснув (ніби дзеркало, поставлене супроти сонця), що я, мов на пружині, відскочив у глибину кімнати, вражений силою негачії, котра плеснула в мене і зуміла мене досягти, ба більше, зуміла вдарити й осліпити. В очах у мене замигали кружала, якісь синьо-чорні, аж змушений був присісти на стільця. Коли ж зважився підійти до вікна знову, Зої та хлопчаків уже не було, і взагалі нікого не було — вулиця слалася пустельна й нежива. І я довго в той день відчував у тілі трем.

Після того реально відчув, що це значить: "зочити". Я став зів'ялий, оспалий; трем вряди-годи до мене повертався, зник апетит, чим я вельми обурював матір, аж вона покрикувати на мене почала. Саме тоді пішов чи поволікся у магазин (було це за материної відсутності), купив пляшку горілки, приклався до горличка й наполовину вижлуктав. Раніше я не раз пив, як кожен із нас, але не напивався, резонно вважаючи, що напиваються люди свинської породи, нездатні себе контролювати. Хміль бухнув у голову, я сидів біля столу, відчуваючи, як грає й бавиться у мені зелений змії, і мені стало так печально та самотньо, що вперше я заплакав, як плакав колись дитиною. Жаль було себе, моїх товаришів, нашої розбитої і розпорошеної веселої компанії, жаль було горбунки Зої, і саме тоді, п'яний, я признався собі, що продовжую її любити, хоч передоцім зголосивсь у любові Оксані, що воно, кохання нечестиве, не покинуло мене, а я його, і що ми з горбункою Зоєю у цьому світі зв'язані безнадійними, але міцними поворозами саме тієї любові-війни, яка жодному не приносить ані втіхи, ані радості.

Ні, в мене не виникло бажання, як у ту душну й темну ніч, вийти на вулицю і піти до Білого дому (це трапляється в сентиментальних американських фільмах), а не виникло тому, що могутнього, нездоланного погуку звідтіля я не відчував, і ніхто мене вже не чарував, був лишень облитий помями зненависті й огуди, коли побачив оту ганебну сцену — ніби не її обсміяла і обплювала зграя хлопчаків, а таки мене. Тож у голові, ніби цвяшок, сиділа ота ідіотська пісенька хлопчаків, і на очі знову і знову наверталось: сніг, біла стежка, роздута, zdeформована постать горбунки Зої, яка намагається від юних варварів утекти, а потім ота жахлива її істерична, вискуче-рипуча лайка, а ще отой вогонь погляду, ніби дзеркало відбило сонце. Я вирішив узяти себе в руки.

Встав і, хоч світ переді мною хитався, рушив блукати по хаті, як сліпий, натикаючись на речі і бурмочучи під ніс нав'язливі слова: "Гоп-стоп, Зоя, кому давала стоя? Я давала стоя начальнику конвоя!" Фу! Я видув із себе повітря, надувши спершу щоки, а тоді подумав, що божеволію, бо в голові мозок мій почав хитатися, пухиритися, як болото, налите в чашу, зроблену із черепа князя Святослава.

— Гоп-стоп! — сказав я вголос. — Чого казишся?

І верескливо-рипучий голос загорлав мені в обличчя:

— Бо ти свиня! Негідник і падло!

— Гоп-стоп! — сказав я. — Заткни, будь ласка, пельку! По-моєму, зробив те, що ти хотіла!

— Сучий син! Подонок! Падлюка! Диявол! — закричав мені в обличчя голос, а по тому посипалися всі ті непристойності, що їх викинула Зоя на хлоп'ячі голови і яких не терпить папір.

— Гоп-стоп, Зоя! — сказав я неслухняним, п'яним, варнякаючим язиком. — Але поясни мені: чому саме начальнику конвоя? Що це, з біса значить?

— Паршивцю! Свине! Чортяко! Щоб ти здох! — крикнув верескливий голос. — Ти ще смієш сміятися з мене, кретине?!

— Гоп-стоп! — сказав я, зводячи пальця. — Який із цього зробимо висновок? Тобто, що ви, мадам, від мене хочете ще?

— Хочу, щоб ти здох! — крикнула Зоя.

Я побачив, що рука моя тримає недопиту пляшку. Подивився на неї уважно і зосереджено, ковтнув добряче і роздивився довкола. Раніше я виразно бачив, що Зоя стоїть переді мною, як привид: потворно черевата, з малиновим од гніву лицем (до речі, обличчя її цілком позбулося тієї краси, яка мене хвилювала), — зараз я був сам. Вирішив сховати пляшку, щоб не побачила мати, і рушити у світ. Буду йти і йти, думав, аж поки не впаду. А впаду не перед твоїм порогом, Зою, в перед порогом Оксаниним. Вона мене заспокоїть і втішить, адже ти, Зою, не з тих, що заспокоюють та втішають.

— Боти, — сказав я, зводячи пальця, — відьмачка, Зою! Але мені тебе жаль, — мовив, — бо я тебе дияволицю, люблю!

Голосу у відповідь не почув. Був у кімнаті сам, хоч ноги мої десь ішли у світ. Ішли через сніг, замерзлу річку, повз голі дерева — скрізь було біло-пустельно, панував сніг, все покривав сніг. І вийшов я у поле, і дув мені в обличчя зимний, аж крижаний вітер, і ноги мої йшли через поле, шукаючи порога, де можна впасти, де тебе заспокоять і втішать. Але це тільки ноги мої йшли у світ, я ж висів у сірому просторі власної кімнати, не торкаючись підлоги — безногий обрубок, — і кожна волосина від голови була зв'язана із сірою павутиною, що їх тут достобіса наплів павук, як дві краплі води схожий на горбунку Зою, а може, на Оксану,

Марту, Клаву, на усіх тих спокушених і покинутих мною дівчат, тобто було то обличчя взагалі, й не мало воно потворності од вульгарного крику та вагітності, а скидалося на театральну маску з вічно розкритим до усміху ротом. Тіло в того обличчя було павуче, роздуте, з величезним животом і тонкими, ніби стебла, руками й ногами, власне, лапами. Отож я висів припнутий за волосся: велика голова із настовбурченим і розтягнутим до стін і стелі кіссям, руки були в мене втикнуті, як іаличчя у снігову бабу, ніг, звісна річ, не було, бо вони все ще йшли у світ та йшли, шукаючи порога, де зможуть зупинитися, обстукати із черевиків сніг, а тоді постукати до тієї, що заспокоює і втішає, не відчуючи при цьому до напарника ненависті. Бо зненависть, — як чорна, отрутна умбра, яка покриваючи, з'їдає, нищить і налить, ніби кислота. Отак висів я серед кімнати, рівномірно погойдуючись, як схитнута лампа чи люстра, але в мені не запалювалося світла, лампочок у тій люстрі не було.

— Гоп-стоп, Зою! — Сказав я печально. — Скільки ти мене мучитимеш?

— Це я тебе мучу, безсовісний? — крикнув верескливий жіночий голос. — А може, ти мене?!

І раптом волосся чи павутиння затріщало, здається, не витримало ваги тіла, і я відчув, що починаю падати в чорну яму, на дні якої виставив угору писка апокаліптичний звір. Розтулив пащеку і вже готувався мене ковтнути. Але поки до нього долечу, мало минути немало часу, я сподівався, що того часу стане досить для зцілення й отверезіння, бо саме зцілення й отверезіння і є моїм чистилищем...

Отак і став я пияком, точніше, потрапив у тривалий запій. З одного боку, це була втеча від свого безнадійного кохання до горбунки Зої, а з другого, актом помсти з її боку, адже не міг я бути винятком у її системі: коли вже кожен зазнавав після стосунку з нею якогось нещастя, то чому мав не зазнати його я? Одне слово, був загнаний, як студент Ансельм із "Золотого горняти" Ернста-Амадея Гофмана, у пляшку, при тому в такий цікавий спосіб, що погнався туди із власної волі, буди впевнений, що це

достатня форма втечі від чарівницького впливу горбунки Зої, який, виявляється, щодо мене знову почав діяти, хоч ми і перестали контактувати і наче навіки розійшлися. Жінки випивайл хронічно не терплять (йдеться про нормальних, порядних жінок), отже, я мав підстави сподіватися, що мій спосіб виявиться ефективним, у чому не помилився; очевидно, й вона мала би бути з того задоволена, адже акт помсти мені відбувався так само несхитно, як і над іншими її чи жертвами, чи обранцями — не знаю, що тут точніше.

Єдина особа, якій я своїм падінням завдавав гризот, клопотів та печалі, була моя мати, бо я занедбав навчання, приходив чи приповзав додому напівмертвий, закаляний у грязюці, розносив по дому нестерпний соиушний дух, не раз десь надав і засинав, тож за вказівками всюдисущних сусідів (на їхнє цілковите задоволення, адже на таку свиню перетворився син гордої учительки, раніше вивищений над ними) мати змушена була мене знаходити і доставляти під щасливими прожекторами очей сусідів додому, що приносило їй, бідолашній, справжнє страждання. І це тяглося доти, доки горбунка Зоя щасливо не розродилася; всупереч моїм побоюванням, а очевидно, й моїх друзів по компанії, правильніше — колишніх друзів, народила не чотирьох дітей, а лише одного хлопчика, а коли те сталося, вона зі своєю непомітною, якоюсь безликою та сірою матір'ю, обличчя якої я, та й ніхто на вулиці, не міг запам'ятати, покинула нашу околицю, перебравшись у місто; куди саме, я не цікавився.

Дивне в цій ситуації було те, що мені жодного разу проздовж занепаду не з'явилася ані думка, ані бажання вилікуватися од свого нечестивого кохання у простіший спосіб, тобто із Зоєю порозумітися: я її шалено, ненормально кохав, але рятувався од того шалу тільки втечею, тобто намагався віддалитися від неї, а не наблизитися.

Друга особа, якій я своїм занепад ом-утечею приніс немало страждань, була Оксана, яка п'яниць ненавиділа всією своєю юною порядною душею; до того мала реальні підстави, бо її рідний батечко був битий гріхом тим також, але більше за мене, бо коли я перебував тільки

в запої, зумовленім бажанням утечі, то він у тому гріху зав'яз по вуха, хронічно, отже, назавжди. Ми з ним часом тепер випивали, як можливі родичі, він навіть ентузіастично бажав, щоб я таки став його зятем, зате Оксанина мати тепер відганяла мене від їхнього дому, як пса, й, очевидно, мала рацію. Так от, не зважаючи на те, що Оксана розчинила вже переді мною всі дванадцяті своїх дверей, а власне, одні, вона від мене рішуче відреклася, отже, мої ноги, як це було в першому п'яному маренні, до неї могли і не йти — не знаходив я з нею ні заспокоєння, ані втіхи; правда, залишила мені надію, що коли я отямлюся і знову стану людиною, як вона визначила, а не свинею, — а свинею я часом бував натуральною, бабраючись на чотирьох у калюжі чи болоті, — то вона спробує мій занепад вибачити, але при одній умові — що таке більше не повториться. До речі, випиваючи з її батечком, ми один одному заявили якось, що перестати нити — це ніяка не проблема, треба тільки захотіти.

— А я от не хочу — і квит! — заявив мій можливий тесть. — А захочу, буду як стьоклишко!

Я переконував його в тому самому, і ми тут знайшли повне порозуміння.

У пориві взаємної симпатії, яка доходила ледь не до любові (платонічної, звичайно), добре набравшись, я розповів моєму можливому тестю, що я п'ю не від того, що бажаю перейти у рід свиней (до речі, я жодної свині-пияка не зустрічав, отже, це порівняння умоглядне), а від кохання до однієї відьми (до кого саме, передбачливо не сказав), котра мене чарує, а я її, сказав, не хочу, а хочу Оксану, тобто дочку мого можливого тестя. Океанії батечко подивися на мене з видимою цікавістю.

— Да, — сказав. — Інтересно! В мене щось подобие було.

— Не може бути! — варнякнув я.

— Можеш і не вірять, — сказав мій можливий тесть, — а було! Тіки ти од своєї відьми тікаєш, гик! — він саме мав напад гикавки, — а я од свеї не зміг, гик! І, дурак, оженився, гик! Несила була од тої заразюки втекти, гик!

Тоді я печально подумав: маю-таки рацію, що тікаю від свого кохання до горбунки Зої, а не йду йому назустріч, інакше мене чекала б така ж доля, яка наїхала цього бідолашного чоловіка. Тобто в особі свого можливого тестя я раптом побачив продовження тієї дороги, по якій іти не бажав. Він, отже, став живим утіленням мого майбутнього, значить, був посланий мені Богом як попередження.

Горбунка Зоя нашу околицю покинула, і лише тоді я ніби прокинувся від жахливого сну чи вийшов із важкої затяжної хвороби.

Сталося це одного сонячного весняного ранку, коли небо над землею було напнуте як блаватний гігантський намет, дзвонили, аж захлиналися синиці, і коли я розплющив очі, реально почув, як та блакитнява полилася мені в очі, ніби свіжий струмінь живлющої води, який легенько, тепло і ніжно виполоскав мій мозок, а точніше, делікатним віничком вимів мені з голови та з ніг і хворобу, і шал, і одур — усе, що мене вбивало. І вперше за багато днів я відчув, як тихенька струна озвалась у моїх грудях, і золотий палець сонячного ранку, вибачте мені за цю красивість, але порівняння точне, програв гаму, як програють на фортепіано, щоб наладати іншого інструмента. І я відчув, що інструмент душі моєї знову почав гармонійно звучати. Зірвався із ліжка і підійшов до дзеркала. На мене зиркнуло найогидніше з усіх бридких обличчя: бородате, червоне, з мішками біля очей, якесь брудне, з вибалушеними очима, на білках яблук проступали червоні артерійки. То було не лице, а, вибачте, мордяка, від якої не диво жахнутися, тож я жахнувся. Схопив ножиці і почав обрізати бороду, зумисно роблячи собі боляче — хотів якнайшвидше здерти із себе ту бридку машкару. Мати, очевидно, вийшла до магазину, бо в домі було тихо, і я подумав, що Бог посприяв мені — соромно поставати таким їй на очі, хоч сором цей був нелогічний: скільки разів вона мене, такого опущеного, бачила. Через те я зміг спокійно ретельно виголитися, а тоді

пішов під душ, а що з мене й досі несло сопухом, як із помийниці, то виполоскав еліксіром рота, обмилив себе з голови до ніг, а коли змив піну, відчув, що змив із себе не тільки бруд тілесний, але й душевний — тіло й душа вперше за довгий час відчувли радість погодження, я це раніше для себе називав — радість бути чистим. Змінив білизну, бо ця була смердка і наче покрита лепом, знайшов у шафі свіжі сорочку, штани і джемпер, свіжі шкарпетки, а все, що носив передоцім, заштовхав у виварку.

Знову підійшов до дзеркала. Захоплюватися і зараз не було чим, але принаймні брудну машкару я із себе змив, чи здер, чи зішкрябав, тож на мене зирнуло відносно нормальне обличчя, хоч воно і досі не було варте доброго слова. Зрештою, не все зразу — із хвороби також виходять поступово. Тепер, після маніпуляцій, вражали мене в моїй парсуні блідість, випитість і надих хронічної иритомленості.

Я почув, що в дім хтось зайшов, і різко повернувся від дзеркала. На порозі стояла мати і пильно на мене дивилася.

— Господи, мамо! — сказав я, йдучи їй назустріч. — Не знаю, як тебе перепрошувати!

— Переказився? — строго спитала вона.

І я раптом, сам не тямлячи, як це сталося, вчинив так, як блудний син із Біблії, прийшовши па покаяння до батька, — я впав перед матір'ю на коліна і схопив її руку, щоб поцілувати.

— Вибач, коли можеш, мамо, — сказав я покаянно. — Клянуся, більше такого не повториться.

Сцена була трохи театральна, але щира, і певна річ, матір зворушила. Вона заплакала.

— Це був такий жах! — сказала, плачучи. — Що з тобою ириключилося, синку? — Я звівся з колін.

— Любов, мамо, — мовив, відвертаючись. — Гемонська любов! Але я вже зцілився!

— Слава Богу! — сказала моя атеїстична мати, і мала досить такту, щоб не лізти мені в душу й не розпитувати: я ще на оздоровлених ногах стояв неміцно. Отож мати по-жіночому відчула, що коли настав час покаяння, карати словом та ділом грішника-покаянника не годиться.

— Снідати будеш? — спитала миролюбно.

— Вола би з'їв, — сказав я, і це мало дати їй доказ, що я одужую, бо раніше до їжі був цілком байдужий. Голод і справді заграв у моєму тілі, отож я охоче вимів з тарілки не тільки те, що вона подала, але ще раз стільки. Мати розцвіла і стала такою ж як раніше, тобто спокійною, поважною і буденною. Свято мого сказу закінчилося.

Але мій акт покаяння мав бути, як кожна драма, дводійний: треба перепросити ще й Оксану. Це міг учинити тільки ввечері, бо Оксана вже працювала, тож до обіду я провів час біля програ-вача, слухаючи Моцарта, найясноноснішого композитора. І справді, музика імпонувала мені аж так, що я не слухав, а пив її. З обіду побіг в інститут, бо там мої справи були печальні — майже місяць я не відвідував лекцій: зрештою, наздогнати навчання не проблема — екзамени першого семестру я склав.

Увечері я пішов до Оксани. Більше страху мав не перед нею, а перед її матір'ю, яка з дому свого мене прогнала, наказавши не переступати її порога, батько ж Океании наказував мені їхнього порога таки переступати, — він був, як оповідалося, на моєму боці.

Отож я героїчно переступив порога, маючи на той акт такий іоловинчатий дозвіл, і перша, з ким зіштовхнувся, була таки Оксанина мати, а моя можлива теща. Зирнула на мене, як вовк на ягня із байки Леоніда Глібова, відтак я відчувся маленьким та біленьким, із шовковистою вовночкою, великоокиим, безпомічним ягнятком, яке невправно дибає невправними ніжками, і смиренно-печально подивився в очі вовка, тобто своєї можливої тещі, пригадуючи вічну істину: коли хочеш побачити свою вибраницю у старості, глянь на її матір.

Але Оксанина мати була жінка метикована, а це значить, недурна, тож вона у миг ока оцінила ситуацію і її вовчі очі погасли, перетворившись у котячі із прижмуром, але і з настороженою увагою, яка буває тоді, коли кішка сподівається небезпеки.

— Оксана вдома? — спитав я, чемно привітавшись.

— Хіба я тобі не казала? — почувся твердий голос.

— Казали, — мовив я. — Прийшов вибачитися. Більше такого не буде.

Оксанина мати подивилася на мене з печальним недовір'ям, адже мала досвід мільйонних покаянь та падінь власного чоловіка, а все ж його не проганяла, а якось із ним тягла; очевидно, була переконана, що весь чоловічий рід непутящий, та й бути інакше не може; отож зітхнула скрушно і ткнула пальцем у двері доччиної кімнати:

— Вона там!

Отже, сторожу біля палацу принцеси було задобрено і вмилоствлено, з принцесою ж повелося не так просто. Оксана була дівчина церемонна, точніше, схильна до ритуалів, тож я мав виконати акта покаяння в повному обсязі, тобто був змушений вислухати й дорікання, які витерпів із смиренням, адже був у цю хвилю ягням, а ягняті смирення подобає. Відтак, дав їй виговоритися, а якщо я їй це

дозволив, то в статус-кво наше ввійшов пункт про її верховенство у нашій спільці, принаймні в деяких питаннях. Зрештою, порозуміння було знайдено, акт перемир'я (словесний) постановлено з усіма ритуальними клятвами та зобов'язаннями, я змушений був повторити ритуальні слова, які точно і без двозначностей визначали наші стосунки, і ці слова стали золотим ключиком до воріт, бо замки всіх дванадцяти дверей були однотипні і відчинялися одним ключиком (ясна річ, золотим).

І ми вийшли, як любили чинити це раніше, прогулятися, на душі в мене було світло й тепло, я глибоко вдихав весняне, густе повітря, наповнене пахощами землі, води та неба, і мені вперше в житті здалося, що спокій зовсім не рівнозначний житейській колотнечі, а має в собі високий чар та принадність. Чи не в такий спосіб я почав пригасати як індивідуальність? Вважаю, що ні, в такий спосіб мудрів. Бо здобував спромогу помічати красу земну: красу вечора, в якому ми йшли, красу тонкого профілю славної, доброї та порядної дівчини, красу стежки, що слалася нам під ноги, красу сутінків із їхнім тонким настроєм, що рівнозначний чудовій музиці, красу неба з його першими зорями та місяцем, який тим більше розпалювався, чим густішою ставала тьма.

"Мудрість потребує спокою, — згадав я чийсь афоризм, а може, й сам його придумав, — а безумство — колотнечі".

Але і в безумстві, думав я, є своя принада, бо для того, щоб вода цієї річки, біля якої ми йдемо, спрозоріла і заспокоїлася, вона мусить збунтуватися, забруднитися, перешуміти, переграти, вимести із нутра свого намул та болото і все це знести далі. Так само і вино: чим більше воно шумує, тим ліпший його смак.

І тут Оксана раптом сказала, зовсім не дбаючи про мій миротворчий настрій і про те, що саме в цей час складаю я осанну спокою та мудрості:

— Скажи правду, ти любив горбунку Зою?

Спитала це із ригоризму, щоб переконатися, що мої ритуальні слова, що, мов, люблю її, правдиві і без ущербу: я мав у цю хвилю конче заперечити їй, — мовляв, горбунку Зою ніколи не любив, хоч обоє ми добре знаємо: неправда це.

— То відьма! — сказав я сердито. — І чи не досить нам її?

— Не знаю, — сказала Оксана. — Просто мені її жаль. Відчув, що справді починаю сердитися. Зрештою, мусила б

вона ревнувати до тієї клятої дияволиці.

— Жаль, що я її не полюбив? — спитав іронічно.

— Але ж покористувався! — жорстко і не далячись на мене сказала Оксана. — Всі ви, чоловіки, такі!

— Які такі?

— Безчесні, — мовила гордо Оксана, видимо протиставляючи мою безчесність своїй чеснотливості.

— Хочеш мене образити? — спитав я, відчуваючи, що в мене роздимаються ніздрі.

— Кажу, що є.

— Справжнє те, що є, — сказав я. — А несправжнє, що нам хочеться. Ти що, ревнуєш мене?

— Ні, — рівно відказала Оксана. — Я знаю, що таку, як Зоя, ти не полюбиш.

— Чому не полюблю?

— Бо зависоко про себе думаєш!

Те, що сказала насамкінець, не було дурне. Зависоко про себе думати — це значить не бути милосердним та добрим. Милосердний та добрий — плохий, а хто зависоко про себе думає — сильний, а це значить немилосердний. Оксана бачила мене сильним, але я був швидше розполовинений віконт (є така книжка в Італо Кальвіно). Таку, як Зоя, я полюбив, але зійтися з нею не міг — ось у чому суть. Річ, зрештою, у тому, хоч я і розполовинений віконт, але прагну цілності і красиве з потворним поєднати не можу.

Ми з Оксаною тільки трохи поцілувалися та й розійшлися. Я вперше відчув, що жіноча плоть вже мене не хвилює безумно, та й з Оксаною не був здатний на "солом'яну любов", яка була, зрештою, в мене до горбунки Зої та й до інших легкодоступних дівчат, не буде в нас уже любові й "лінивої", бо це в стосунку між чоловіком та дівчиною тільки етап. Нам призначене тління, і ми тлітимемо аж доти, поки не спопеліємо, як мокре опале листя. Цього, звісна річ, я Оксані не сказав, боявся, що вона нагородить мене якимсь нечестивим епітетом. Для неї важливий був ритуал, не кохання, а для мене — взаєморозуміння. Взаєморозуміння ж між нами було сяке-таке, отже, залишиться ритуал при її видимому верховенстві...

На цьому можна було б закінчити, бо горбунка Зоя вийшла навіки з мого життя, і хоч жили ми в одному місті, але ніколи не здибувалися, а на околицю вона також ніколи не приходила. Порвала стосунки зі своєю ніби подругою Оксаною, і та не вельми з того печалилася, бо жіноча дружба — як подих вітру.

Але раз зустріти горбунку Зою мені довелося, було це років через вісім після описаних подій, може, й дев'ять. Я часом люблю поблукати самотою вулицями Житомира, відірватися від дому, родини, справ,

клопотів — усього згідливого та звичного, і відчути себе серед вулиць як у пустелі — це була одна із форм моїх утеч від дійсності, тобто від себе та світу, скажу, досить невинна. Отож я йшов і ніби забував розташування вулиць, начебто не відав, куди вони ведуть і виходять, завертав з однієї в іншу, заглиблюючись усе далі й далі і, зрештою, досягав того, що й справді не знав, куди потрапив і як із того лабіринту вибратися. Саме оце відчуття й було мені най любіше, я майже щастя пізнавав — в такий спосіб поривав зі знайомим світом та його гачками і проблемами й опинявся на землі незвіданій, рвав оті шнурки, мотузки, поворози, вірьовки, кодоли, які людину прив'язують до землі десь так, як прив'язували до землі Гулівера ліліпути, чи принаймні мав ілюзію, що їх зриваю. І от у зовсім незнайомому мені кутку міста, в якомусь провулку, біля одного з будинків, що нагадував наш Білий дім, я раптом почув різкий, рипливий, верескливий голос, аж настільки мені знайомий, що мною аж струснуло. У маленькому дворику, який я мав змогу проглядати з вулиці, якась жінка жорстоко духопелила своє чадо, кричучи на нього отим пронизливо-знайомим голосом, і чадо, хлопчик, водало, як поросся під ножем. Здається, те, що хтось зупинився і стежить за нею, отямило жінку, і вона різко повернула в мій бік обличчя. І я вражено та злякано заляк: замість тонкого і гарного обличчя горбунки Зої на мене глянула машкара: лице було невпізнано спотворене, як буває в тих, що обпеклися чи кого обрито отрутною речовиною. Жінка була горбата, і я, може б, переконав себе, що помилився, що то зовсім не горбунка Зоя, але вона мене впізнала, її очі стали, мов блискучі бляшки, котрі почали розгорятися, немов малі сонця. І ті очі почали випромінювати яскраві і барвисті кола, що наближалися, збільшуючись, а потім зникали, мов мильні бульбашки. Я відчув сильний магнетичний вплив і ледве знайшов у собі силу, щоб рвонутися геть. Швидко пішов, а тоді й побіг, бо мені здалося: зараз залунає за мною отой регіт, як це було в час мого падіння. Але мене ніхто не переслідував і ніхто мені в спину не сміявся.

Вийшов на знайомі вулиці (і досі не тямлю, де ж саме відбулася та зустріч), а тоді спустивсь униз до себе на околицю, до Чуднівського мосту.

Перша, кого я зустрів, була Марта, вона тепер виглядала, як натоптана бочечка, а лице мала кругле, мов тарілка, на якій закандзюбинкою стирчав кирпа-носик. І я раптом згадав, що саме вона загрожувала колись облити горбунку Зою сірчаною кислотою. Я розповів їй про зустріч із Зоєю і жартома спитав, чи не її це робота?

Але нічого нового, виявляється, я Марті не сповістив. Вона про те, що сталося із горбункою, знала, тож, цокочучи, розповіла, що ту відьмугу покарала одна рішучіша за неї, Марту, жінка, бо та відьмуга причарувала її чоловіка. Ба більше, Марта навіть назвала імена й тієї рішучої жінки, і її зачарованого горбункою Зоєю чоловіка, а знає Марта про те, бо рішуча жінка, як сказала колишня моя приятелька, "з нею разом працює".

Ми ще потеревенили трохи та й розійшлися. Цілий день ходив я під враженням від тієї зустрічі, як і від того, що почув.

Виявляється, і досі до долі горбунки Зої байдужий не був. Цілий день иереді мною висів її жахнучий образ, але вже під вечір відтворити в уяві його не міг, натомість сплигло колишнє її обличчя, тонке і прекрасне. Воно непокоїло мене до сну, а вві сні вона з'явилася до мене як давно-колись: струнка, гола і прегарна, і я вві сні пристрасно її відлюбив. Але закінчити нам не дала якась, не пригадую яка, завада. Від того прокинувся і почув, як хропе поруч моя жінка — Оксана. Я був збуджений, знервований, розпашілий, тому перевернув Оксану на спину і пристрасно довершив акт; не буду стверджувати, однак, що Оксана при цьому прокинулась. Але вві сні вона мило всміхалася, а хто їй снівся, я ніколи не довідаюся; переконаний, однак, що не я.

Конча-Озерна — Київ 1994 р.